קיליה

КИЛИЯ

ק י ל י ה

ספר עדות וזכרון

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

К И Л И Я

П А М Я Т Н А Я К Н И Г А

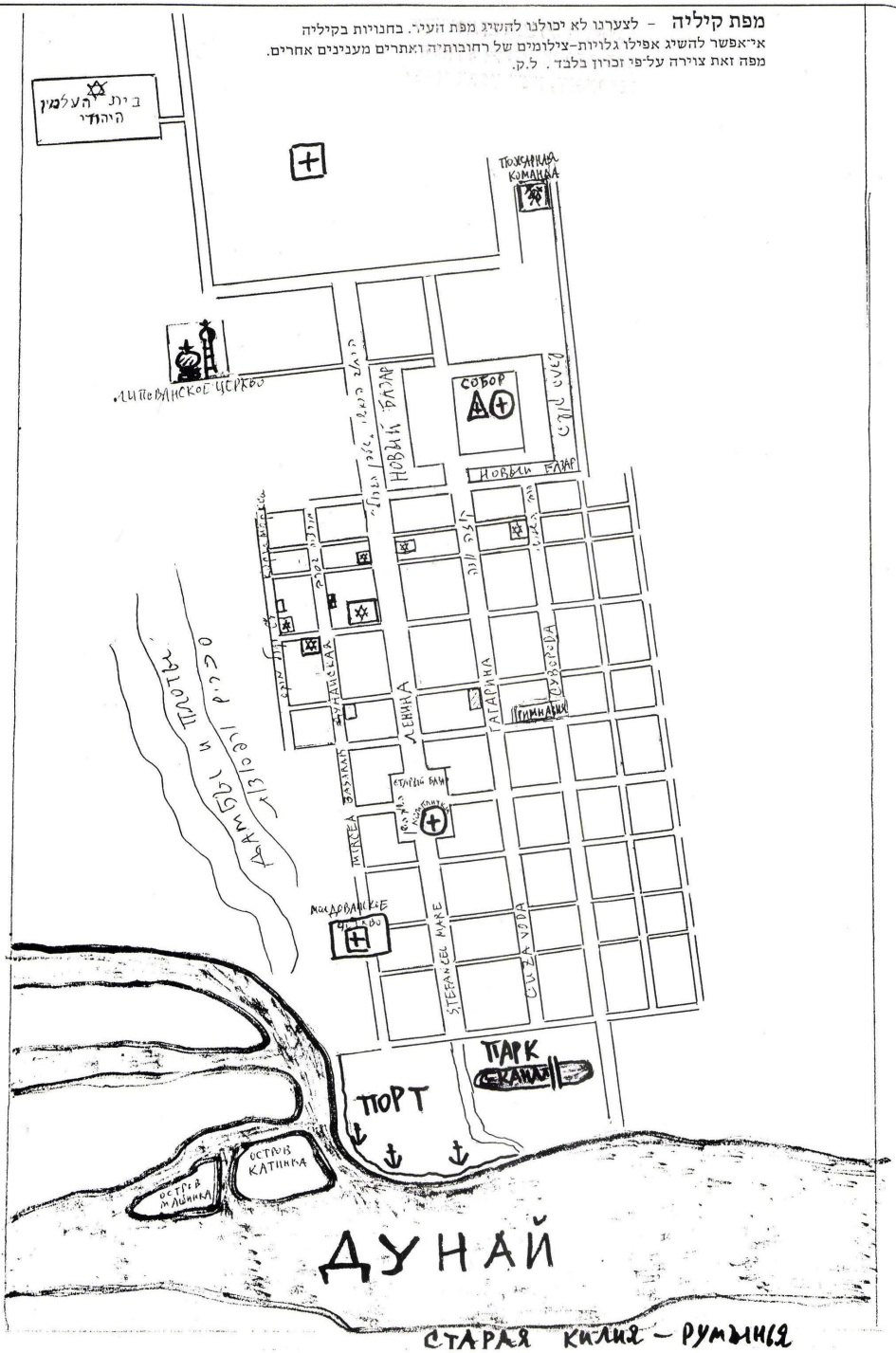
Еврейского населения 1800-1970

Сентябрь 1991

בהוצאת ארגון יוצאי קיליה, תל-אביב,

ספטמבר 1991.

מפת קיליה – לצערנו לא יכולנו להשיג מפת הערים בחנויות בקיליה
אי־אפשר להשיג גלויות־צילומים של רחובותיה ואתרים מעניינים אחרים.
מפה זאת צוירה על־פי זכרון בלבד . ל.ק.

תוכן העניינים

פתיחה ונתונים כלליים, גיאוגרפיים, היסטוריים וכו'	עמ' 1 - 14
מוסדות הקהילה	" 15 - 22
הגמנסיה	" 23 - 26
בית הספר העברי	" 27 - 36
סופרים ואמנים	" 37 - 43
פעילות ציונית	" 44 - 49
רשימות, זכרונות, הירהורים	" 50 - 62
תמונות קולקטיביות עד 1939	" 63 - 76
תמונות משפחתיות לפי א"ב	" 77 - 130
השואה	" 131 - 147
לוחמים	" 148 - 157
העליה לא"י	" 158 - 161
פעילות הועד ותמונות עם הדור ה-2 וה-3	" 162 - 172
רשימות שמיות	" 173 - 178

בפתח הספר

קיליה, עיר קטנה עם עבר היסטורי עתיק, קרובה לשפך הדנובה לים השחור. הנהר הגדול, ששוטף את אדמות 8 ממדינות אירופה, מגיע כאן לעומק ולרוחב מרשימים. נבנה כאן נמל טבעי ועמוק־מים לאניות משא גדולות ביותר. קיליה היתה מאז ומתמיד עם אוכלוסיה מגוונת של רוסים, חוכלים (אוקראינים), ליפובנים, מולדובנים ויהודים.

בשנים 1940–1920 היו בקיליה 2400 יהודים: סוחרים ובעלי מלאכה, עשירים ועניים, מתווכים וסבלים שעבדו כתף אל כתף עם סבלים רוסים בהטענת שקים של 60–50 פוד (96–80 קילו).

הרומנים, שסיפחו את בסרביה ב־1918, לא פיתחו את העיר: לא כבישים ולא מסילות ברזל, לא צנרת מים־זורמים ולא ביוב. בעיר של 20,000 תושבים עם עוד כ־50,000 באיזור הכפרי שמסביב היו רק 4 כיתות גמנסיה לגילאי 13–10. כמעט בכל חורף היה הנהר הגדול קופא והעיר נשארה מנותקת 4–3 חודשים.

הקהילה היהודית התארגנה יותר טוב: 4 בתי־כנסת מפוארים, בית־ספר ״תרבות״ וגן ילדים, ארגוני נוער מזרמים שונים, ספריה, חוג דרמטי, קבוצות ספורט, תזמורת כלי נשיפה, קופת מילוה לעזרה הדדית, 2 בתי־אבות וזאת מלבד הפעולה הסוציאלית של ועד הקהילה. התחילה גם פעולה ציונית, איסוף כספים ל־קק״ל וקרן היסוד, חלוצים, ועד 1940 הספיקו כמה משפחות, חלוצים וסטודנטים לעלות ארצה.

ב־1940, עם כניסת הצבא הסוביטי לבסרביה – הפסיק המשטר הסטליניסטי את חיי הקהילה. נגזרו גזירות לפי סעיפים 38 ו־39 של התקנות הדרקוניות, ומאות יהודים ״לא נאמנים״ הוגלו למרחקים, מהם חלק לא חזרו. הוחרמו 4 בתי־הכנסת, בית־הספר ושאר מוסדות הקהילה. היתה זאת מדיניות של ״איפה ואיפה״: מ־6 כנסיות שהיו בעיר, 4 נשארו פתוחות, ופועלות עד היום הזה.

השואה – ב־22.6.41 פלשו הנאצים והרומנים לתוך בסרביה. ב־18.7.41 עזבו הסוביטים את העיר מבלי לארגן נסיגה מסודרת של היהודים.

אנו יודעים מי שפך את דמם של 1800 יהודי קיליה, ישישים, נשים וטף. במשך שבועיים לאחר כניסתם רצחו **הרומנים** למעלה מ־100 יהודים ברחובות העיר וחלק מאלה שנכלאו בבית־הכנסת הגדול. ב־25 ו־30 בספטמבר גרשו את כל היהודים מהעיר.

בדרך, **בטטר־בונר** נרצחו 118 (ראה כתב ״ההתפארות״ של מיקולסקו ומרעיו). **באודסה** נרצחו לא פחות מ־80 ומשם עד **בוגדונבקה** לפי האומדון עוד 300, בעיקר זקנים, חולים וילדים. מ־25 עד 28 בדצמבר 1941, נרצחו בדם קר עוד למעלה מ־1000 יהודי קיליה ביחד עם 54,000 מיהודי בסרביה ואיזור אודסה. נותרו בחיים בס״ה 180, מהם רק 8 מקיליה.

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

באיחור רב, כמעט חמישים שנה לאחר השואה, התארגנו שרידי קיליה, ותיקים ועולים חדשים, כדי להנציח את הקהילה לדורות הבאים. לא נשכח ולא נסלח לרוצחים. ברומניה נשפטו רק מעטים וקבלו רק עונשי מאסר. באוקראינה, ב־2 משפטים נשפטו רק 22 רוצחים למות. ברור לנו שיש עוד מרצחים מסתתרים, שצריכים לתת את הדין.

לאחרונה, מאפשרים שלטונות ברה״מ עליה גדולה של היהודים לישראל וזה טוב, אך צריך היה להנהיג גם הקלות משמעותיות במכס ובסידורי נסיעה יותר נוחים. מועצת העיר קיליה הנוכחית, חובה עליה להנציח את 1800 אזרחיה היהודים, קרבנות הנאצים והפשיסטים הרומנים, על־ידי הקמת אנדרטה במרכז העיר, ולשפץ את בית־העלמין היהודי.

דצמבר 1990

העורך

КИЛИЯ, древний маленький город, основан 2700 лет тому назад на устье Дуная близко к Черному морю. Большая река проливает земли 8 европейских государств, добивает здесь явную широту и глубину, обеспечивая развитие портов для заокеанских судов.

В Килий со всех времен, разнообразное население русских, хохлов, липован, молдован и евреев.

С 1920-1940 в Килий проживали 2400-2500 евреев: купцы и ремесленники, богатые и бедные, посредники и г р у с ч и к и которые работали плечо к плечу с русскими грусчиками нося на себя мешки зерна до 50-60 пудов.

Румыны захватили Бессарабю в 1918, но не приступили к развитю нашего города. Почти небыло шоссейных или железных дорог. К 20000 общего населений города и еще 50000 близкаго сельскаго района, были только 4 класа прогимназий. Дунаи замерзал почти в каждую зиму и город оставался изолирован на несколько месяцев.

Еврейская обшина была лучше организована: 4 прекрасных синагог /причем "главная" на улице Большой Дунайской, считалась как самое шикарное здание города/, школа и детский сад "Тарбут", молодежные организаций разных течении библиотека, драматический крукок, спортивные группы, духовой оркестр "Макаби" ссудо-сберегательный банк, 2 дома пристарелых и всерх всего - социальное активность еврейской обшины.

Началас также и Сионисткая работа, сбор деняг для Керен Каиемета и Керен Гаиесода. До 1940 г., успели уехать в Палестину около 50 ч.фамилий и халуцим.

В 1940 Советская армия была принята с теплотои со стороны евр. населения - но Сталинский советский режим приостановил в с ю о р г а н и з о в а н у ю ж и з н ь е в р е й с к о и н а с е л е н и е. По произвольным деспотических мер /параграфы 38 и 39/, были изгнанны несколько сот евреев как "не доверенные". Часть из них не вернулис никогда. По приказу были конфиксированны все 4 синагоги, школа, библиотека и здание евр. обшины. Это была явная д е с к р и м и н а ц и я: Из 6-и церквеи, осталис в Килий 4 - которые деиствуют до сегодняшнего дня.

§ § § §

Приближалис ужасные дни бедствия. 22 юня 1941 - нападение немецко-румынских фашистких воиск в Бессарабию. 18 ЮЛЯ 1941, отошла Сов. Армия из Килий. В течение этих 26 днеи - не было организованна никакое отступление еврейскаго населения. МЫ ЗНАЕМ КТО ПРОЛИЛ КРОВЬ 1800 ЕВРЕЕВ КИЛИЙ, СТАРИКОВ, ЖЕНЩИН И ДЕТЕИ. В течение первых 2-х недель, застрелили румынские жандармы больше 100 евреев на улицах города. По ночам, русские соседи привозили убитых застреленых на еврейское кладбище, где они закопаны в братском могиле до сегодняшнего дня.

25 и 30 Сентября, изгнали всех евреев по приказу /большинство ходили пешком/ В ТАТАРБУНАРАХ были растреленны еще 118 -смотри документ "отчет" полковника жандармов Микулеску - В ОДЕССЕ были убиты /застреленин-повешенны/ еще 80. По дороге к БОГДАНОВКЕ были застреленны в большинство случаев старики, больные и дети приблизительно 300 ч.

25, 26, 27 Декабря - ужасные организованые растрелы 54000 евреев Бесса-

рабий и Одесской области в том числе еще свыше 1100 Килийцев. В 1944 г. остались живы из них 180 ч. - а из них только 8 жителей Килий.

"ТЕХЕЙ НИШМАТАМ ЦРУРА БЕЦРОР ГАХАИМ"

"Пусть их души будут увековечены в числе живых"

§ § § §

С большим опозданием - 50 лет после этого трагическаго уничтожения евр. населеии Килий - организовались оцелевшие остатки Килий проживающие в Израилье чтобы увековечит наших родных для будущих поколений.

НЕ ЗАБУДЕМ И НЕ ПРОСТИМ МЕРЗАВЦАМ-УБИЦАМ !

В Румыний были осужденны маленкая часть этих палачеи на разные тюремные заключения. В СССР были 2 процеса убиц и 22 из них были казненны. Мы уверенны что многие из них еще прятаются до этого дня и рука правосудие должна их достигнуть. В БОГДАНОВКЕ ЕЩЕ НЕТ ПАМЯТНИКА ОПОМИНАЮЩЕГО 54000 ЕВРЕИСКИХ ЖЕРТВ ФАШИСТОВ.

Мы рады что в последний год разрешается репатриаця евреев Сов. Союза в Израиль. Хотелос бы также верить что и местные органы Сов. власти смогут поставит памятник в центре города в честь 1800 евр. жителеи Килий жертв фашистов а также улучшит положение на евр. кладбище.

קיליה — מראה כללי (המאה ה־16)

אנשי קיליה שתרמו כספים להוצאת ספר זה

ברגר (רוזנבלט) ריבה	לזכר הוריה: **אסתר וחיים רוזנבלט**, וכל משפחתה שניספו בשואה	ז״ל
גרינברג חנה	לזכר הוריה: **ברטה ויעקב פינקלשטיין**	ז״ל
ויינשטיין (קוסליצקי) פוליה	לזכר האח **פרויקה** והוריה **פייגה ויצחק ויינשטיין**	ז״ל
וייסמן שיקה	לזכר הוריו **חנה ואברהם גרינברג**	ז״ל
זלבר (כץ) בטיה, קנדה	לזכר הוריה: **חנה וישראל כץ**	ז״ל
זהר יצחק	לזכר הוריו: **שרה וקופל זיסמן**	ז״ל
חיימוביץ טניה	לזכר בעלה **מישה** והוריו **שפרה ויחיאל חיימוביץ**	ז״ל
יציב זאב	לזכר הוריו: **הינדה ואברהם קונסטנטינובסקי**	ז״ל
יציב יהודה	לזכר הוריו והדוד **ברל קונסטנטינובסקי** ומשפחתו	ז״ל
לרנר יוסף	לזכר הוריו: **רבקה וישיעו-דוד לרנר**	ז״ל
לובלינג (זוסביץ) חנה	לזכר הוריה: **חיה ולייב זוסביץ**	ז״ל
ליחובצקי אהרון	לזכר הוריו: **רוזה ואריה ליחובצקי**	ז״ל
נוסימוביץ זאב	לזכר הוריו: **שרה ומשה נוסימוביץ**	ז״ל
נוסימוביץ ז׳אן ואוליה	לזכר הוריו והוריה של אוליה: **צילה וליובה שורצמן**	ז״ל
ספקטורמן (חרלמב) דינה	לזכר הוריה: **קלרה ויוסף חרלמב**	ז״ל
פורת הרי	לזכר אמו **רוזה פורת בת אברהם סטרכילביץ**	ז״ל
קונסטנטינובסקי ליאניה	לזכר הוריו: **אוליה ואהרון קונסטנטינובסקי**	ז״ל
קורנבליט (לרנר) מניה	לזכר הוריה: **רבקה וישיעו-דוד לרנר**	ז״ל
רויטמן מרדכי	לזכר הוריו: **חנה ויוסף רויטמן**	ז״ל
רוטנברג (כץ) אטיה, קנדה	לזכר הוריה: **חנה וישראל כץ**	ז״ל
שורצמן דוד	לזכר הוריו: **מלכה-ריבה וברוך שורצמן**	ז״ל
שורצמן אסתר ויעקב	לזכר הוריו: **מלכה-ריבה וברוך שורצמן**	ז״ל
יודקוביץ שלום	לזכר הוריו **גיסיה ויחיאל**, האחיות **בטיה ושרה**, האחות **רחל קולפצקי-יודקוביץ** ובנה **נח**	ז״ל
זוסביץ שיקה	לזכר הוריו **חיה וליב זוסביץ**	ז״ל
ד״ר מוסקוביץ-זוסביץ אלה	לזכר הוריה **סולבה ואשר זוסביץ**	ז״ל

פגישת ועד יוצאי קיליה בישראל עם ותיקים ועולים חדשים – 26.5.1991

חברי הועד *, ותיקים **, עולים חדשים ***

שורה 1 משמאל לימין: מרקוזאן מוזיה ***, ינובר מישה ***
ספקטורמן-חרלמב דינה **

שורה 2 משמאל לימין: כהן-כץ טבה **, ויינשטיין פוליה *, מרקוזאן-כץ נדיה ***
צאליס מניה ***, ציצילניצקי מניה **, צאליס פיניה ***
יציב יהודה *.

שורה 3 משמאל לימין: זוסביץ חנה *, שורצמן דוד* גזבר הועד
קונסטנטינובסקי ליאניה *, מזכיר הועד ועורך הספר
קוגן זוספינה *, בסיס טניה ויאשה ***, פורת הרי *.

25.5.1991 ВСТРЕЧА КОМИТЕТА КИЛИЙЦЕВ+АКТИВИСТЫ С ОЛИМ ХАДАШИМ

Ряд 1 – МАРКУЗАН Мозя, Яновер Миша, Харламб Дина
2 – Кац Таба, Ваинштеин Поля, Маркузан-Кац Надя, Цалис Маня
Чичильницки Маня, Цалис Пиня, Яцив Иехуда
3 Зусевич Хана, Шварцман Дудя, Константиновский Леня
Коган Жозя, Басис Таня и Миша, Порат Хари.

הקהילה היהודית בקיליה (החדשה) קיבלה מעמד של אישיות יורידית ב־1927. בראשה הועמדו פנחס קיציס, הירש גאמשיאַביץ וד"ר נח רבינוביץ, וכן נחום דוידוביץ בראש ה"חברה קדישא". מתחילה היתה פעולת הקהילה מוגבלת מאוד, ורק לאחר שקיבלה ב־1934 מעמד חדש, על סמך חוק הדתות, חל מיפנה מהותי בהתפתחות חייה. לנשיאות הקהילה נבחרו: רפאל ספרוס — יו"ר, מרדכי גרצוביץ ופנחס וייסמן — סגנים, יוסף כץ — גזבר, ורפאל דוידוביץ — מזכיר. המועצה הורכבה מ־25 איש (חברי ההנהלה בתוכם). מאז הוצאו כל מוסדות הציבור שבעיר מרשות בעליהם הקודמים הבלתי נבחרים, שפעלו כל העת על דעת עצמם, והועברו לרשותה של הקהילה הנבחרת.

הרעב החמור, שפקד את דרום ביסאראביה ב־36—1935, העמיד את מועצת הקהילה בפני משימה קשה מאוד — לקיים כמאתיים משפחות במשך חודשים רבים. ואף אם הושטה לנפגעים עזרה מן החוץ, רבה היתה התמיכה שהקהילה גייסה בין חבריה היא.

КИЛИЯ — город, центр Килийского района Измаильской обл. УССР. Порт на Килийском рукаве Дуная, в 45 *км* ниже г. Измаила и в 40 *км* от Чёрного м. В К. — судоремонтный завод, предприятия пищевой пром-сти (в т. ч. консервные и винодельческие), производство строительных материалов. Рыболовство; организован рыболовецкий колхоз. Имеются (1953) 14 общеобразовательных школ, школы мореходная и механизации хлопководства, ремесленное училище, Дом культуры, 7 клубов, 3 библиотеки, 2 кинотеатра. В р а й о н е — на плодородных землях Дунайской поймы и на островах выращивают зерно-бобовые, технические, цитрусовые и овоще-бахчевые культуры, виноградарство (винсовхоз). Инкубаторная птицеводческая станция. 3 МТС и машинно-мелиоративная станция.

«БОЛЬШАЯ СОВЕТСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ» 1953

KILIYA (Rum. **Chilia-Nouă**), city in Izmail oblast, Bessarabia, Ukrainian S.S.R. Jews are first mentioned there in 1545. In the latter part of the century Jewish merchants from Constantinople used to pass through Kiliya on their way to Lvov. Information on a Jewish community is available only from the early 18th century (1713; 1715). There were 27 Jewish families (out of a total of 478) in 1808, and 249 persons in 1827. The community grew as a result of Jewish immigration into Bessarabia during the 19th century, and numbered 2,153 (18.5% of the total) in 1897. In 1930 there were 1,969 Jews (11.3% of the total). Before World War II the communal institutions included two old-age homes and a *Tarbut school and kindergarten. The community was destroyed when the German and Rumanian armies entered Bessarabia in July, 1941. [EL.F.]

Encyclopedia JUDAICA, Jerusalem, 1972

העיר	האוכלוסיה היהודית				כלל האוכלוסין
	מס' ב־1897	% מכלל האוכלוסיה		שיעור הגידול	שיעור הגידול
		1897	1864/1858	1858— 1897	1858— 1897
חוטין	9,227	50.2	48.3	45.5	40.2
סורוקה	8,783	57.2	76.4	112.4	183.7
בלץ	10,348	56.0	38.7	231.2	128.6
אורהיוב	7,144	57.9	72.1	130.3	186.5
בּאנדאר	10,644	33.5	28.2	151.4	109.4
אקרמן	5,613	19.9	12.1	132.2	41.7
איזמאיל	2,781	12.8	?	?	?
בולגראד	1,196	9.7	?	?	?
קיליה	2,152	18.5	?	?	?

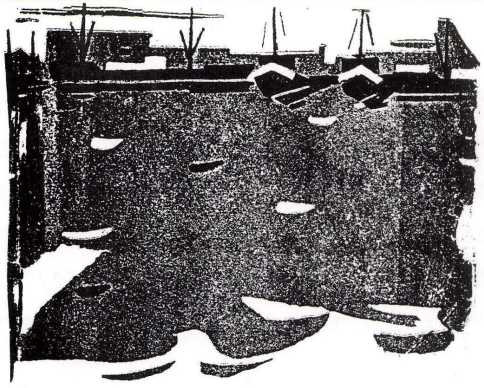
הערות בקשר למספר יהודי קיליה

המספר 1969 של ספירת האוכלוסין שעשו הרומנים ב־1930, היה כנראה מגמתי.

אנו מביאים כאן טבלה על מספר היהודים לפי הספירה הרוסית מ־1897 שהיה 2152.

הערכתינו הריאלית היא, שבשנת 1940 היה מספר יהודי קיליה לא פחות מ־2400 נפש וזה מבוסס על הרישום שהיה בועד הקהילה ובפרט בועדת המישנה לחלוקת המצות, שאבי ז"ל היה חבר בה.

ל. ק.

Н. КУНИЦА
КИЛИЯ

Килия — древний город. Его площади и улицы видели античных греков и железные фаланги Александра Македонского, римские когорты Траяна и полки Игоря и Святослава, жестоких татаро-монгольских завоевателей и свирепых янычар, легендарные запорожские сотни и курени и овеянные славой суворовские и кутузовские войска.

...Теплоход идет по Дунаю. Вот он подходит к порту. Стрелы подъемных кранов, гранитная набережная, цветы. А за ними город Килия — красивый, как и его имя. Он начинается прямо у ворот порта. Кварталы белых домов, ровные линии улиц, старый тенистый парк над озером, памятники, скверы, затем новые заводы с белокаменными цехами, обсаженные виноградом. На двенадцать километров тянется Килия вдоль голубого Дуная.

История города Килии уходит в далекое прошлое.

Ликостомон. Так называлась у античных греков торговая колония в устье Дуная, основанная ими в VII веке до нашей эры.

возможно, что геты снесли до тла и заложенную Александром Македонским Ахиллею, вместе с ее храмом.

Середина I века нашей эры. В устье Дуная появляются новые завоеватели. И опять запылили на килийской земле дороги.

За что же так упорно дрались здесь далеко от родины римские легионы? Об этом красноречиво говорит хотя бы нижний Траянов вал, сооруженный рабами Рима. Высокой 8-метровой стеной он протянулся от реки Прут на юго-восток до озера Сасык.

ק י ל י ה

מאת ניקולאי אנדרייביץ קוניצה – חבר המועצה העירונית.

הודפס באודסה, 1962, 142 ע'. הספר היחידי הידוע עד כה על קיליה.

קטעים נבחרים

קיליה עיר עתיקה. בחוצותיה עברו היונים, החיילות המשוריינים של אלכסנדר מוקדון, לגיונות הקיסר הרומי טראינוס, גדודי איגור וסביאטוסלב, הכובשים הברבריים המונגולו־טטריים, הניצ'ארים האכזריים, הגדודים "המפורסמים" של הקוזקים הזפורוז'יים והצבאות עטורי־התהילה של סובורוב וקוטוזוב...

אנית־נוסעים שטה על הדנובה, מתקרבת אל הנמל. עגורנים. החוף מרוצף אבני גזית. פרחים. מאחור העיר היפה קיליה. העיר מתחילה מיד אחרי שערי הנמל, הרחובות ישרים ומצטלבים. בתים לבנים. הפארק המוצל, האנדרטאות, הככרות וכן בתי המלאכה והחרושת בנויים אבן לבנה ולידם כרמים. העיר קיליה נמשכת 12 קילומטר לאורך הדנובה הכחולה.

העיר קיליה נוסדה בימי קדם: **ליקוסטומון** – כך קראו לה ההלנים (היונים הקדמונים), ויסדו כאן מושבת מסחר במאה השביעית לפני הספירה. הגטים החריבו עד היסוד את העיר, שאלכסנדר מוקדון קרא לה אכיללה.

במחצית המאה הראשונה לספירה הופיעו הכובשים החדשים – הרומאים, ושוב העלו דרכיה של קיליה אבק. למה לחמו בעקשנות שכזאת לגיונות רומא כה רחוק ממולדתם? על כך תעיד חומת טראיאן, שהוקמה ע"י העבדים לגובה 8 מטר, ועוברת מהנהר פרוט ועד לאגם ססיק (ליד קיליה).

Но вот в IV—VI веках нашей эры в устье Дуная поселились славяне. Стать хозяином этого многострадального края славянам предрешила сама история. В лице славян она послала сюда хозяина, достойного, умеющего постоять за себя.

И славяне выполнили свою великую миссию перед историей. Вот уже полтора тысячелетия как стоят они на этой исконной и родной земле.

Килия постепенно становится твердыней, мощной крепостью древней Руси. И с этого времени упоминается в истории как «крепость Килия на Дунае».

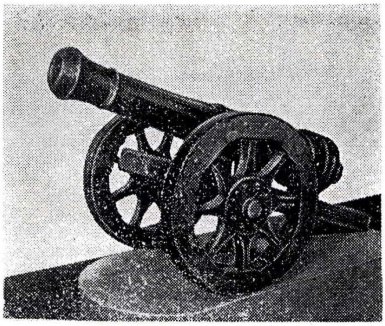
В Килии в нескольких кварталах от порта сохранилась Николаевская церковь, объявленная сейчас памятником архитектуры. Она построена в XI—XII веках.

Интересна история этой церкви. Во время монгольского нашествия она разрушалась, затем в XVII столетии была восстановлена молдавским господарем и позже, в XIX веке— русским государством. Во времена турецкого владычества она была превращена в мечеть и обнесена высокой каменной стеной.

После изгнания татарских завоевателей Килия вошла в состав образовавшегося Молдавского княжества. В эти годы Килия приобретает еще одно наименование — Вазия. Так называли Килию генуэзцы.

Килия становится в Молдавском государстве одним из самых крупных городов и портов. Вновь оживляется торговля. Наряду с этим в Килии развивались ремесла, письменность, архитектура, живопись.

До наших дней дошла одна из легенд о мужественных русских девушках из Килии Машеньке и Катеньке. Они предпочли смерть турецкой неволе и бросились в дунайские волны из каюка плениших их янычар. В память об этих девушках-патриотках два острова на Дунае и поныне называются островами «Машенька» и «Катенька».

Старинная чугунная пушка, из которой килийцы производили традиционный салют в честь русской армии

После 1812 года освобожденный от турецкого ига придунайский край, в том числе и Килия, стал быстро развиваться. Уже в 1827 году в Килии было 3671 человек жителей. По тем временам это был город. Население его в основном состояло из русских, украинцев, молдаван и евреев.

במאות 4–5 לספירה התישבו הסלבים בדלתה של הדנובה. ההיסטוריה בעצמה כאילו החליטה לבחור אותם להיות השולטים בארץ רבת־סבל זאת והיא שלחה לכאן את "הבעל־בית" הראוי שגם ידע איך לעמוד על נפשו. (הסלבים מלאו את המשימה שהוטלה עליהם ע"י ההיסטוריה, 1500 שנה הם מגינים על אדמת מולדת זאת)*.

קיליה הופכת להיות משלט ומבצר של רוס העתיקה. בקיליה נשמרה עד היום, לא רחוק מהנמל, הכנסיה ע"ש ניקולאי. נבנתה במאות ה־11 וה־12 והוכרזה כעת כאתר ארכיטקטוני. בעת פלישת המונגולים נהרסה, ובמאה ה־17 הוקמה מחדש ע"י נסיך מולדבי**. בזמן הטורקים הפכה למסגד, והוסיפו לה גם קיר גבוה...

לאחר גירוש הכובשים הטטריים צורפה קיליה לנסיכות מולדבית. באותם השנים נקראה ע"י סוחרי גנואה – איטליה בשם וזיה. במדינה המולדבית, קיליה הופכת לעיר נמל גדולה. פורחים החרושת, המסחר, הארכיטקטורה, הציור והספרות.

ידועה האגדה על שתי נערות אמיצות של קיליה – קטנקה ומשנקה. הכובשים התורקים הובילו אותן בסירה אל השבי והן קפצו אל מותן לתוך הדנובה. שני איים ליד קיליה קרויים על שמן.

אחרי 1812 איזור קיליה שוחרר מעול התורקים והתחיל להתפתח במהירות. ב־1827 חיו בקיליה 3671 נפש, באותם ימים היא כבר נחשבה לעיר. אוכלוסיתה היתה מורכבת בעיקר מרוסים, אוקראינים, מולדובנים ויהודים.

Это было 30 июня 1901 года. Рабочие паровых мельниц Килии, возмущенные жестокой эксплуатацией и штрафами, объединились и объявили забастовку. Твердо держались рабочие.

В марте 1917 г. был создан Килийский Совет рабочих и солдатских депутатов, но руководство в нем захватили меньшевики, эсеры, либералы, украинские буржуазные националисты и анархисты.

С утра до вечера в городском публичном клубе (ныне улица Ленина, 47), где размещался Совет, шли митинги.

Во второй половине декабря 1917 г. в Килии установился революционный порядок. В городе был создан революционный комитет, который возглавил Игнат Соловьев. Вся власть перешла в руки ревкома. Ревком расположился в особняке крупного землевладельца Гилеса. Был сформирован из рабочих порта и лесопилок отряд Красной гвардии.

Вступление боярской Румынии на территорию Бессарабии и придунайского края с первых дней было отмечено массовыми расстрелами, грабежом и арестами мирного населения. Советы, земельные комитеты и все другие представительные органы народа были разогнаны румынскими оккупантами, а их депутаты расстреляны.

В сентябре 1924 года Андрей Клужников возглавил Татарбунарское восстание, вошедшее героической страницей в историю борьбы за освобождение Бессарабии.

В том же 1924 году в придунайских плавнях вблизи Килии и Вилково развернула свою героическую борьбу летучая партизанская группа под руководством бесстрашного матроса, известного под кличкой «Терентий».

Весной 1933 года килийской сигуранце удалось напасть на след и схватить несколько членов подпольной организации, в том числе и Дмитрия Соловьева. Но на смену выбывшим из строя борцам вставали новые патриоты. И организация продолжала борьбу.

В 1934 году комсомольская организация пополнилась большой группой рабочих и интеллигенции и переросла в крупную партийную организацию.

28 июня 1940 года в 2 часа дня советские войска, выполняя приказ своего правительства и народа, перешли Днестр и начали свой освободительный поход.

Румынские оккупанты, используя момент, решили вывезти из Килии на пароходах все оборудование предприятий и имущество

На улицах начались рукопашные схватки с полицией и жандармерией.

С первых часов эту борьбу возглавила вышедшая из подполья коммунистическая организация под руководством Х. Пивоварова, И. Рулякова и вернувшегося к этому времени из тюрьмы Д. Соловьева. Объединившись с большой группой интеллигенции, возглавляемой врачом Н. Рабиновичем, они совместно создали боевые дружины из рабочих.

За годы хозяйствования румынских бояр в Килии было построено, за исключением особняков для богачей, более десяти новых кабаков и шинков и небольшая электростанция, освещавшая только центр города — дома богачей. Водопровода и бани не было. Вода за большую плату подвозилась из Дуная в бочках.

ביוני 1903 הכריזו פועלי טחנות הקמח שביתה להטבת תנאי עבודתם ונגד ניצולם המחפיר והקנטות. במרץ 1917 הוקמה המועצה הקיליאנית של הפועלים והחיילים שנשלטה אז ע"י המנשביקים, אס־ארים, ליברלים, לאומנים אוקראינים, בורגנים ואנרכיסטים. הישיבות והאסיפות של הסוביט הנ"ל התקיימו במועדון שברחוב בולשאיה דונאיסקאיה (כיום ע"ש לנין) 47.

במחצית השניה של דצמבר 1917 הושלט בקיליה סדר מהפכני. הועד המהפכני היה בראשו של איגנט סולוביוב. כל השלטון עבר לידי הסוביט שתפס את ביתו של בעל הקרקע העשיר – גילס. הפועלים הקימו גדוד של הגברדיה האדומה.
כניסת רומניה הבויארית אל אדמת בסרביה ואיזור הדנובה התחילהבהוצאות להורג המוניות, שוד ומאסר אזרחים. כל הסוביטים וועדי האדמה וכל שאר המוסדות העממיים פוזרו, ציריהם הוצאו להורג.

ב־1924 פרצה ההתקוממות העממית של טטר־בונאר ובראשה אנדרי קלוז'ניקוב. ההתקוממות רשמה דף מפואר בתולדות המאבק לשחרור בסרביה. באותה שנה פעלה באיזור הביצות שבין קיליה לווילקוב ה"פלבניה" הקבוצה הפרטיזנית הנודדת בהנהגתו של המלח הנועז הנודע בשם "טרנטי".

באביב 1933 הצליחה הסיגורנצה (משטרת הבטחון) הקיליאנית לעצור כמה מחברי המחתרת ובתוכם דימיטרי סולוביוב. אך ראה זה פלא: המחתרת המשיכה לפעול, ונאבקה נגד הרומנים. ב־1934 הצטרפה לארגון הקומסומול המחתרתי קבוצה גדולה של פועלים ואינטלקטואלים...

ב־28.6.1940, בשעה 2.00, עברו צבאות ברה"מ את הדניאסטר לפי הפקודה של הממשלה והעם* הסובייטי. הכובשים הרומנים חשבו לנצל את הרגע, והחליטו להוציא מקיליה על גבי אוניות רכוש רב, מכונות וכו'. ברחובות העיר התחילו מאבקים וקרבות עם המשטרה והז'נדרמריה. מהרגע הראשון עמדו בראש מאבק זה המחתרת הקומוניסטית בהנהגת ח(יים) פיבוברוב, י. רוליאקוב ו־ד. סולוביוב. הם התאחדו עם קבוצה גדולה של אנשי רוח (אינטליגנציה) שבראשה הרופא נ. רבינוביץ. הם ארגנו פלוגות קרב של פועלים.

בזמן שליטת הבויארים הרומנים בקיליה הוקמו מלבד כמה וילות עבור העשירים למעלה מ־10 בתי מרזח חדשים ותחנת חשמל קטנה כדי להאיר את בתיהם של העשירים שבמרכז העיר בלבד. מערכת מים זורמים ובית מרחץ לא היו, את המים היו מובילים תמורת תשלום בחביות מהדנובה.

В 4 часа утра 22 июня 1941 года предрассветную тишину спавшей еще Килии взорвал артиллерийский гром. Снаряды и мины с оглушающим треском накрыли порт и прилегающие к нему улицы города. Румыно-немецкая артиллерия открыла бандитский огонь через реку из района Старой Килии.

В первый же день войны сотни килийских патриотов добровольно вступили в армию и с оружием в руках встали на защиту города.

Героически защищали советские люди устье Дуная. Но силен был враг в начале войны. 9 июля под натиском превосходящих сил фашистских войск наши воины по приказу командования оставили район Старой Килии. А в ночь с 18 на 19 июля после ряда ожесточенных боев советские войска ушли из Килии.

С приходом немецко-румынских фашистов в городе начались массовые расстрелы и пытки.

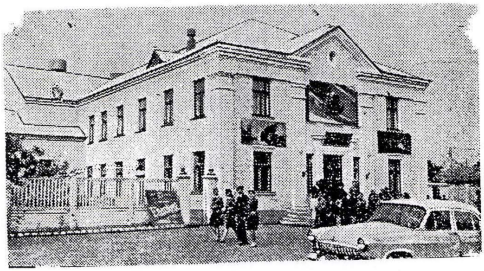

Памятник героям Отечественной войны

20 августа 1944 года войска 3-го Украинского фронта нанесли сокрушительный удар по немецко-румынским захватчикам южнее города Бендеры и совместно с частями 2-го Украинского фронта вышли на просторы бессарабских степей. Немецкие и румынские войска, находившиеся на юге Бессарабии, начали отходить к Килии и Вилково, стремясь здесь переправиться на правый берег Дуная.

«Бронекатер старшего лейтенанта Воробьева, — рассказывает участник боев за освобождение города Г. Кривченко, — первым ворвался в Килийский порт и начал высадку десанта. Увлекая за собой моряков, за борт прыгнул старший лейтенант Коган. В коротком и беспощадном бою десантники выбили гитлеровцев из порта и городского парка.

Но не изгладятся из памяти народной незабываемые грозные годы войны и подвиги советских людей. В зелени парков и скверов Килии, Вилково, Десантного, Приморского, Фурмановки стоят монументы и памятники героям Великой Отечественной войны, павшим в боях с немецко-румынскими захватчиками, патриотам, замученным фашистами.

Клуб Килийского судоремонтного завода

ב־22 ביוני 1941, בשעה 4.00 לפנות בוקר התחילו להתפוצץ מעל קיליה פגזי תותחים. ההרעשה כוונה בעיקר לנמל ולרחובות העיר. הארטילריה הרומנית־גרמנית פתחה באש תופת מאיזור קיליה הישנה שמעבר לנהר. כבר מימיה הראשונים של המלחמה, הצטרפו מאות פטריוטים קיליאנים מתנדבים לשורות הצבא כדי להגן עם נשק ביד על עירם. ההגנה ההירואית על דלתת הדנובה לא נתנה פרי . בהתחלת המלחמה היה האויב חזק, וב־9 ביולי נאלצו כוחותינו לסגת מאיזור קיליה־הישנה וב־18 ו־19 ביולי לאחר קרבות עזים ולפי פקודת המפקדה, עזב הצבא הסובייטי את קיליה. הגרמנים והפשיסטים הרומנים נכנסו לעיר והתחילו מיד בהוצאות להורג ועינויים**.

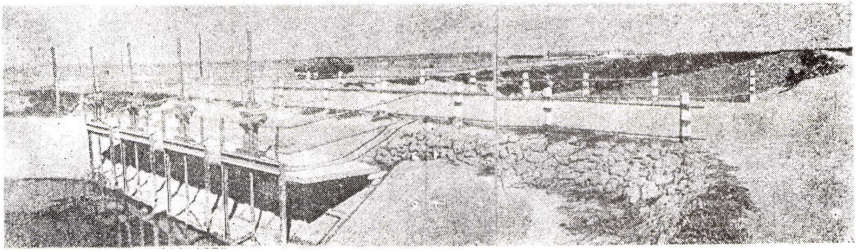
ב־20 באוגוסט 1944 הכו כוחות החזית האוקראינית ה־3 את הכובשים הגרמנים־הרומנים מדרום לעיר בנדרי, וביחד עם צבאות החזית האוקראינית ה־2 יצאו למרחבי שדות בסרביה. הצבא הגרמני והרומני נסוג לאזור קיליה ו־וילקוב תוך נסיון לארגן מעבר לחוף הימני של הדנובה. אנית המשחית הקטנה של הסגן וורוביוב פרצה הראשונה לנמל קיליה והתחילה בהורדת אנשיה אל החוף. על סיפון האניה קפץ הסגן קוגן ובקוראו "אחרי" ירד יחד עם המלחים ובקרב דמים קשה הצליח לנקות את הנמל והפארק מהנאצים...

לא ישכחו במהרה מזכרון העם שנות המלחמה הנוראית וגבורת האנשים הסובייטיים. בפארקים של קיליה ווילקוב, פורמנקה וכו' מלאי פרחים וירק, הוקמו מצבות ואנדרטאות לגיבורי מלחמת המולדת הגדולה אשר נפלו בקרבות נגד הכובשים הגרמנים־הרומנים ולפטריוטים שעונו ע"י הפשיסטים***.

СЕГОДНЯ И ЗАВТРА

Килия за все время своего существования не знала такого большого трудового подъема,

Сегодняшняя Килия и район — это новостройки, дамбы, каналы, освоение плавней, орошение, новые огромные водоемы, это перекроенная людьми карта города и района.

Канал Межколхозный.

Килийский рыбпункт. Мастер-приемщик Мария Тимофеенко

На центральной улице размещены руководящие партийные и советские органы — райком КПУ, горисполком и райисполком, а также Дом пионеров, детская библиотека, ремесленное училище. Далеко тянется главная улица. Она выходит на окраину к красивому каменному зданию правления колхоза «Путь Ленина» — одного из наиболее богатых хозяйств района. Но о нем речь впереди.

А сейчас повернем вправо и по улице лейтенанта Киченко с кварталами новых домов выйдем на другую большую магистраль города — улицу Гагарина.

Улица Ленина

Город очень красив. Все улицы заасфальтированы и утопают в зелени. По улицам курсируют комфортабельные автобусы. Много новых скверов и парков.

Город украшают новые здания железнодорожного вокзала ветки Килия—Дзинелор и морвокзала.

---

* * *

מאז קיומה לא ידעה קיליה עליה ופיתוח שכאלה. קיליה של היום מלאה בנינים חדשים, תעלות, סוללות־עפר וביצות שיובשו. פניה של קיליה שונו לבלי הכר. ברחוב המרכזי התבססו מוסדות המפלגה והמדינה הסובייטית, מוסדות ריקום, ק.פ.או, גוראיספולקום, בית הפיונרים, הספריה, בית"ס למלאכה ועוד. העיר יפה מאד. כל הרחובות כוסו באספלט וטובעים בירק. אוטובוסים נוחים נעים ברחובות. הרבה ככרות ופארקים חדשים. בעיר מתנשא בהוד הבנין של תחנת הרכבת של הקו קיליה–דיזלור ושל הנמל הימי****.

הערות המתרגם:

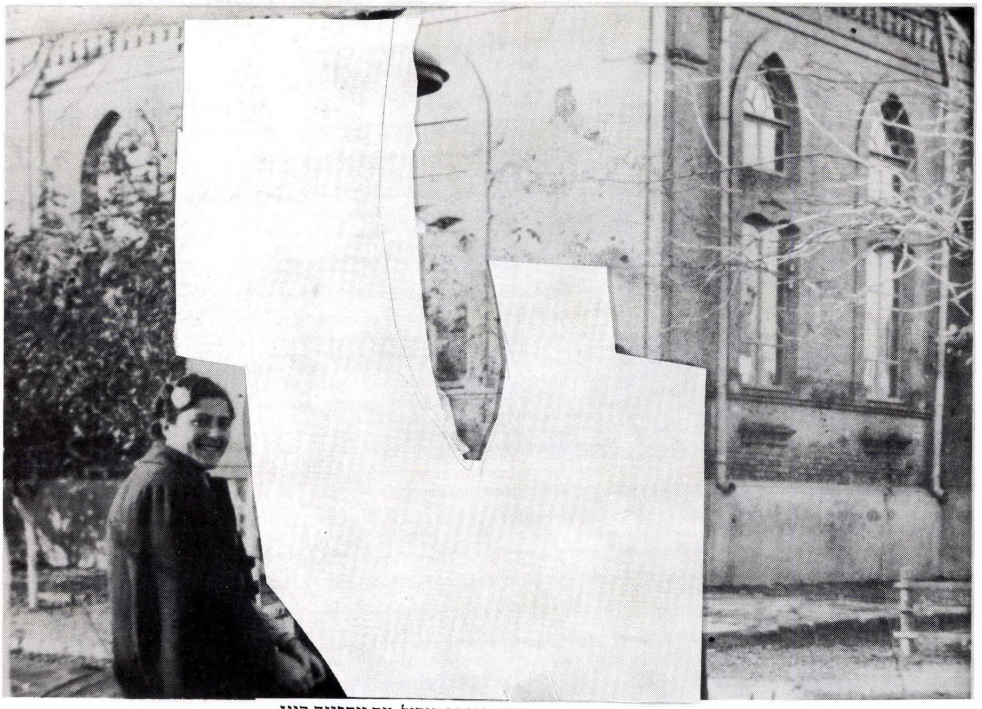
* מורגשת כאן נימה סוביקטיבית של שוביניזם רוסי.

** טעות של 200–250 שנה לרעת המולדובנים.

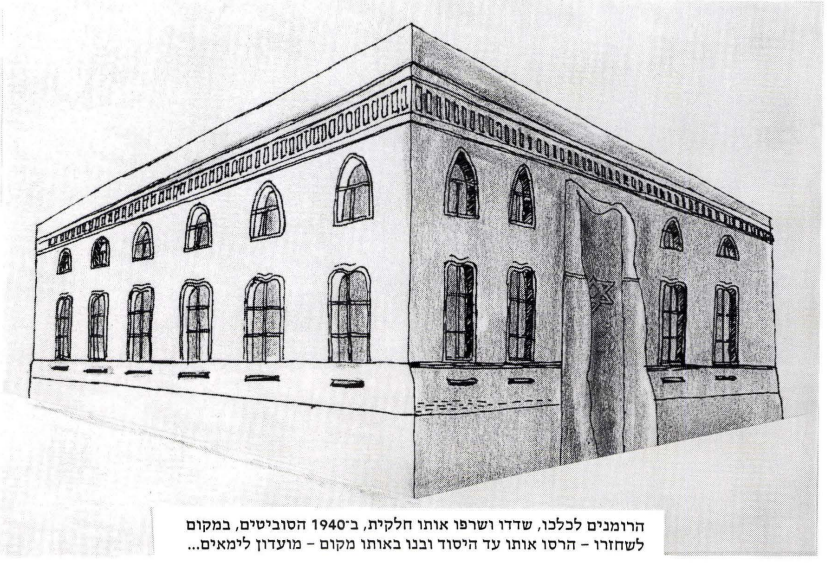
** ראה, הפרק על השואה.

*** בכל אלה לא הוזכרה אפילו במלה אחת – האסון הגדול של יהודי קיליה.

**** מפי עדים נאמנים נודע שהתאור לא מתאים עם המציאות.

התמונה היחידה שנותרה מבית־הכנסת הגדול, עם זוספינה קוגן
משנת 1938, שאיפשרה לנו לשחזר את מראהו החיצוני המפואר.

הרומנים לכלכו, שדדו ושרפו אותו חלקית, ב־1940 הסובייטים, במקום
לשחזרו – הרסו אותו עד היסוד ובנו באותו מקום – מועדון לימאים...

עוד תמונה עם הצד הדרומי של בית־הכנסת הגדול וחזיתו
החבות של נסיה קוגן שהיתה במרחק 30 מטר

ארגון יוצאי קיליה בישראל חייב הרבה תודות לז'וזפינה קוגן (אהרונוביץ),
היחידה ששמרה מספר תמונות עם חלקים של בית־הכנסת הגדול.
בתמונה למעלה ליד חזית החבות של אביה והצד הדרומי של בית־הכנסת.
התמונה למטה עם נטה בורוכוביץ ואטיה כץ ובית־הכנסת עם הצד הדרומי והמזרחי

הועד והפעילים של הספריה היהודית בקיליה: מימין לשמאל: קונסטנטינובסקי
מלכה, איצקוביץ מיליה, בולטיאנסקי רוזה, ספריס איליה, פינקלשטין חנה,
רוזנפלד לייביש, כץ מלכה, זוסביץ אושר, קריצמן גליה. צולם: 1932

בספריה היהודית נמצאו ספרים רבים באידיש ועברית, אולם הרוב היה ברוסית ובעיקר ספרים קלאסיים. בין חברי הספריה וקוראיה היו רוסים רבים מבין האינטליגנציה הותיקה: עו"ד זרזר, בוסטן, ורדרקי, הקרוגליקים, הרבה ליפובנים, כומרים, מורת הגימנסיה פדורובה, בוקוב מיליה, וניה חרצנקו ועוד.

מפי מאיר וייסמן

ЕВРЕЙСКАЯ БИБЛИОТЕКА – кроме книг на языках идиш и иврит, были очень много русских книг, в основном классика. Членами и читателями библиотеки были много русских – из старой русской интелигенций : адвокаты Зарзары, Бостан, Вардараки, Круглики, много липован, священики, учительница гимназий Федорова, Миля Быков, Ваня Харченко и др.

М. В.

תזמורת כלי נשיפה שע"י "מכבי" שנות 1930/2.
מימין לשמאל: ב. פלדשטיין, מ. ספיבק, שולימוביץ, גרינברג, מ. חיימוביץ.
שורה שניה: לא ידוע, ש. זוסביץ, ש. וולפוביץ, ישראל פלדשטיין.
שורה שלישית: לא ידוע, לא ידוע, ו. בנצ'יק, ש. גולד, ש. פינקלשטיין.
שורה רביעית: שולימוביץ, קסלמן, ב. צאליס.
בשנים 32–1926 הגיעה התזמורת להתפתחות רחבה ביותר. הרזמן מנצח, מדריך מרומניה. נרכשו כלים נוספים והיו כמעט 30 נגנים.

"מכבי" קיליה 1926, קבוצת בנות בהתעמלות. המדריכה ברשדסקאיה.

מיכאל גולדמן ז"ל

בסוף נובמבר הלך מאתנו לאחר מחלה קשה. היתה זו אישיות רבת צדדים מזהירה שהשאירה את רושמה על כל מי שהיה בקיליה בתקופה שבין 2 מלחמות עולם ועד לפלישה הנאצית-הרומנית.

היה פעיל בכמעט כל הבמות הציבוריות בקרב האוכלוסיה ונתן את חרומתו בהסתדרות הספורט "מכבי". היו אלה השנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה והפוגרומים של אוקראינה מ-1918/20.

בקיליה קמה ההתארגנות של נוער יהודי למטרות ספורט כשלעצמן וחיזוק הרוח הלאומית הכללית. ל"מכבי" היתה חזמורת כלי נשיפה, קבוצת כדורגל וקבוצות התעמלות ואטלטיקה ששמם הגיע לרחוק.

קבוצת הכדורגל "מכבי" היתה אלופת קיליה במשך כמה שנים והשתתפה במשחקי הליגה באיזור דרום בסרביה. ב-1928/9 הגיע התפתחות זאת לפריחה בלתי רגילה ובאחד מימי הקיץ של 1930 קיימה "מכבי" קיליה תהלוכה כללית שעברה את כל הרחוב הראשי בולשאיה דונאיסקאיה (שמֶפֶר הגדול בזמן שלטון הרומנים). כל הספורטאים (כ-300) היו לבושים בלבן וכובעים עם מגן דוד.

עם עליתו ארצה - היה זה הוא שיזם את ההתארגנות של חוג יוצאי קיליה בישראל

א - זכרונות מוזיה מרקוזן, מותיקי קיליה

בזמנו, בשנות 1928/35 היתה "מכבי" פעילה מאד. היו קיימות המחלקות לכדורגל, אטלטיקה קלה, סיוף, שחמט, מכשירים, ריצה ועוד. "מכבי" שכנה בבנין "תרבות". בקיץ היו עושים אימונים ובערבים נערכו תחרויות לגילי הצעירים והיותר מבוגרים. גם אני השתתפתי בהן. היו באים גם לא יהודים. אני זוכר את האחים קונדורופיס, סקאריאנו, קוזובאר ועוד. הד"ר נ. רבינוביץ ניהל את החברה. בשנה מסוימת הזמינו מדריך מקישיניוב, ספורטאי מצטיין שהיה מחזיק כמה שיאים ארציים (כמדומני ששמו היה רוזנטולר). המדריך הכיר ספורטאים מקומיים וגם מדריכים נוספים. מרקוזן מזכיר כאן את התהלוכה המרשימה של "מכבי" קיליה ומוסיף פרטים רבים: ע"י בית הכנסת הגדול - נעצרה ושם נישאו נאומים מפי ד"ר רבינוביץ ועו"ד מקה קיציס. כל בעלי העסק של הרחוב הראשי - סגרו את חנויותיהם ובאו להשתתף בחגיגה...

"מכבי" היתה פעילה מאמצע שנות ה־20. בהנהלה היו: ד"ר רבינוביץ, קרל לבנטין, רפול ספריס, איזיה קיציס, אושר זוסביץ ועוד. המדריכים הראשונים היו הצ'כי פנצ'ו, הרוסי קרוגליק וכן היהודים יעקב ברקוביץ, יאנקל זליקוביץ, דודיה גולד, מקה קיציס, דוד ויסמן (אחיו של מאיר), סרוליק חיימוביץ ודודיה שורצמן. היו מחלקות להתעמלות, מכשירים, ריצה, שחיה, האבקות, כדורגל וכדורעף. מלבד המדריכים הצטיינו כספורטאים: בוריה צאליס, מישה חיימוביץ, שולים יאנקלביץ, משה מיכלביץ, דודל סוסקין, דודקה גולדמן, סרוליק ברונשטיין, האחים קונדורופיס (יונים). היתה גם מחלקה לשח: לזר ווילדרמן, פדיה פיש, יוסף שניידר, דוד פליקוב, איזיה קנטרמן. היו גם מחלקות לילדים ונערות.

מפי מאיר וייסמן

"МАКАБИ", была активна с середине 20-х годов. В руководстве были: доктор Рабинович, Карл Левентон, Рафул Сафрис, Изя Кицис, Ушер Зусевич и др. Первые инструктора были чех Пенчо, русский Круглик, евреи: Янкель Беркович, Янкель Зейликович, Дудя Гольд, Мека Кицис, Давид Вайсман, Срулик Хаймович, Дудя Шварцман и др. Были следующие секций: вольная гимнастика, гимнастика на апаратах, бег, плавания, борьба, футбол и волейбол. Кроме инструкторов, видными гимнастами и спортсменами были: Боря Цалис, Миша Хаймович, Шулим Янкелевич, Моише Михалевич, Дудель Соскин, Давидка Гольдман, Срулик Бронштейн, братья Кондорупись. Была и шашечна-шахматная секция: Лазарь Вильдерман, Федя Фиш, Иосиф Шнайдер, Дувид Фаликов, Изя Кантерман. Были также детская секция и секция девушек.

ВОСПОМИНАНИЙ БОРИ ДАВИДОВИЧА

Спортивное общество "Макаби" было примерно с 1923 года по 1930 г. Я тоже был активным Макабистом. Она располагалось в доме где когта-то было Талмуд-Тора. Организатором, вдохновителем и председателем "Макаби", был доктор Наум Яковлевич Рабинович. Ближайшими помочниками и организаторы были Изя КИЦИС, его брат Мека Кицис, двоюродный брат Сеня Кицис, Моня Комаровский, Лейбиш Розенфельд, Герш Переплётчик, Ушер Зусевич и др

Спортивным руководителем был Антон Константинович Пенчев /по найму, бывший офицер/ Была очен хорошая футбольная команда, под руководством тогоже Пенчева и Изи Кицица. Там играли футболисты:Боря Цалис, Срулик Хаймович, Мозя Гольдман, Давид Гольдман. Всех спомнить не могу - это было 65 дет тому назад. Были организованы много видов спорта: трапеция - на ней качалка, кольца и шест. Кроме того турник, паралели /брусья/ козел и другие. Играли в кегли, крокет. Устраивалис спортивные праздники на которые приходил много народа. Устраивались прогулки в с. Васильевка на лиман. В обществе были человек 250-300 юношей, девушек, подростков. Мы маршировали по городу стройными колонами с развернутыми бело-голубыми знаменами "МогенДавид" во главе с оркестром.

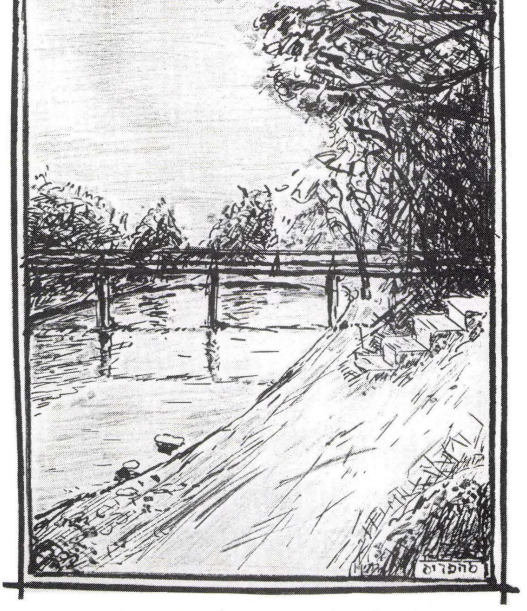
Помнится мы строились и командир здоровался "ХАЗАК" мы дружно отвечали "НИСХАЗЕИК"

При "Макаби" был духовой оркестер. Под звуки оркестра маршировали макабисты юноши и левушки стройными колонами с развернутыми знаменами. Дирижором был Фаликов из Акерман-а, работал по найму, а музыканты все л ю б и т е л и. В числе музыкантов были: Мотья Гольд - корнет, его братья Давид и Шика Гольд тоже корнет, Блехман - баритон, Шука Финкельштейн - пиколо, Вольф Банчик - на трубе /бас/ и другие.

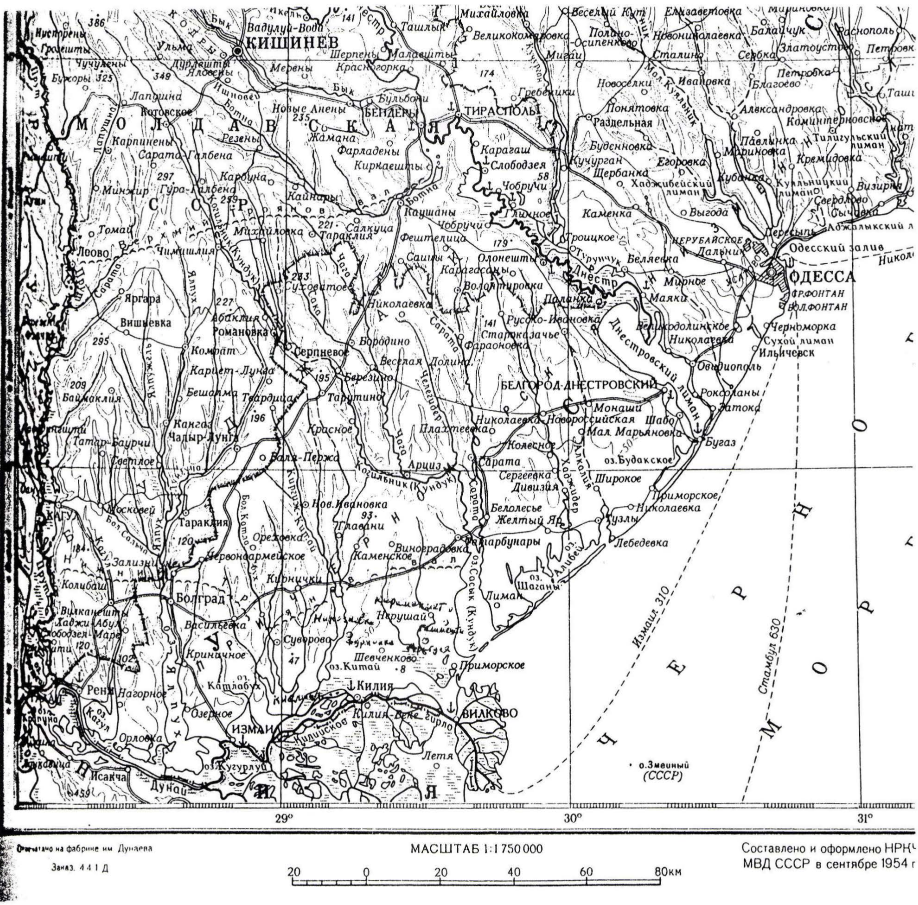

"ДОМ ПРЕСТАРЕЛЫХ" – Дамы с комитета :
слево направо Ваинштеин Фаня, Давидович Роза,
Ботошанская, Рейфман, Борухович
Дулицкая, Кац Рива, Гринберг Рива,
Маркузан Лиза, Финкельштеин Бася.

בית האבות לנשים, היה בבית לא רחוק מבית־הכנסת "נושאי המטה".
נשי קהילה מהועד לטיפול בזקנות: משמאל לימין: **ויינשטיין פניה, דוידוביץ רוזה, הגב' בוטושנסקי, הגב' רייפמן, הגב' בורוכוביץ, הגב' דוליצקי, כץ ריבה, גרינברג ריבה, מרקוזן ליזה, פינקלשטיין בתיה.**
כל 7 הנשים הישישות לא ידועות.

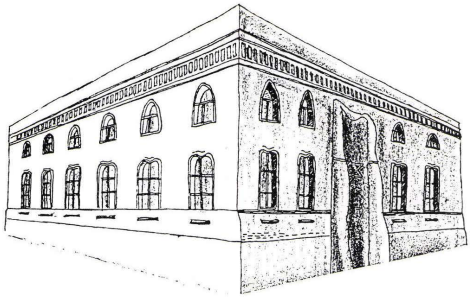
ליובה (בן וולדודיה) ספריס – אקוַרל – הגשרון שע"י הפארק

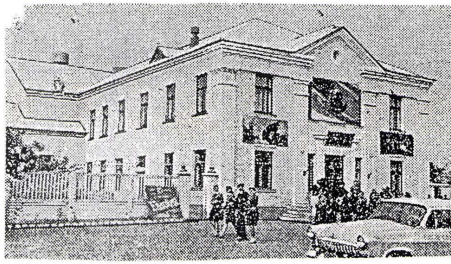

מפת דרום בסרביה

לאיזור קיליה, הוספנו 6 כפרים כפי שידענו עליהם ומקומם על המפה. המפה משנת 1954 אינה מראה את כביש האספלט המקשר את קיליה עם אקרמן וכן הרכבת מאיזמאיל לאקרמן שנעצרת בתחנת זינלור, 18 ק"מ צפונה מקיליה. זינלור קשורה גם כן עם כביש לקיליה.

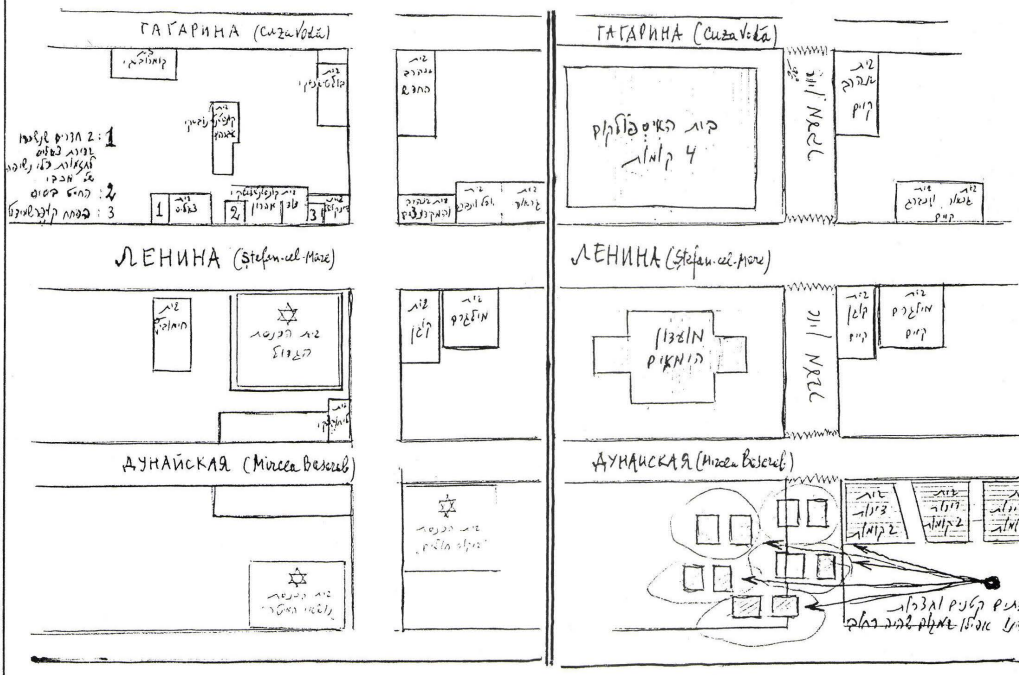
חלק מהשינויים בקיליה אחרי 1945.

מועדון "הימאים" – 1990, בית־הכנסת הגדול – 1940

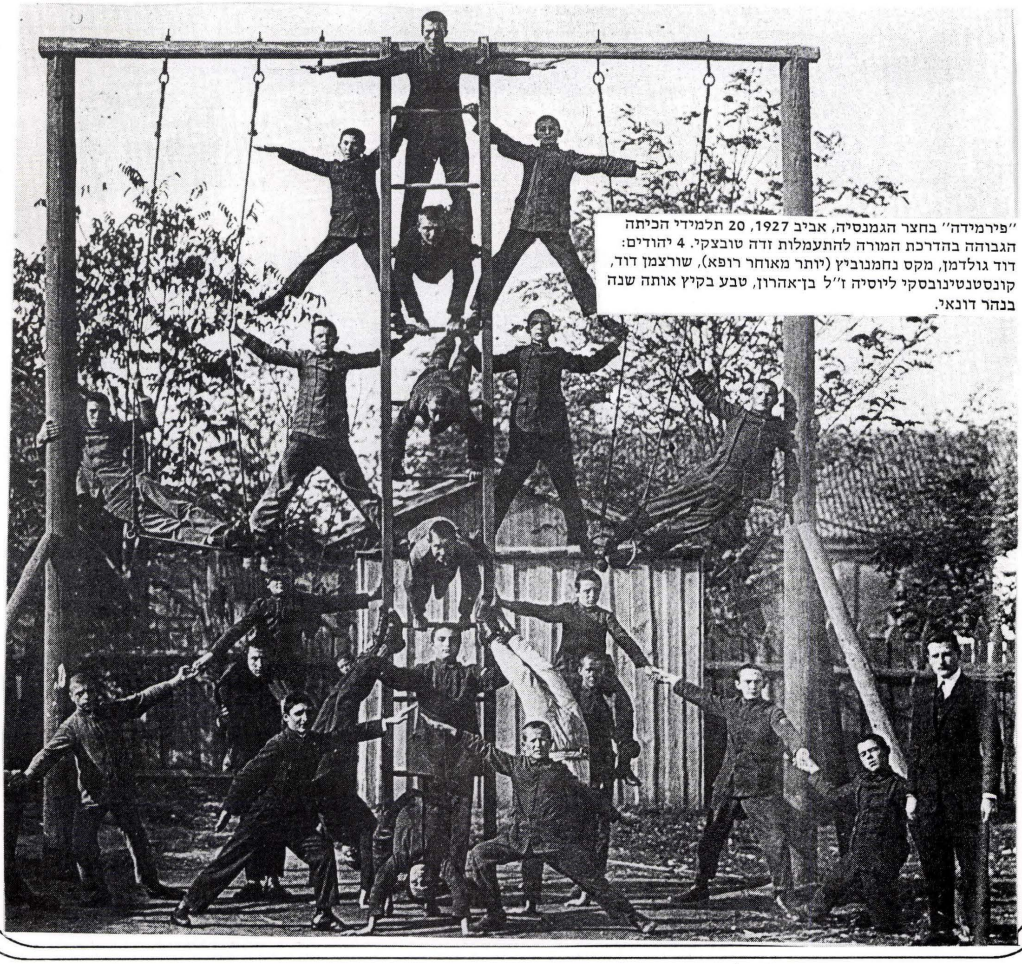
תכנית משוחזרת של קטע מרחובות "שטפן הגדול" והסביבה, כפי שזה היה עד 1940
אותן הרחובות כיום, 1990:
3 בתי־כנסת "נעלמו", 15 בתי מגורים של יהודים נהרסו. 2 סמטאות הוכרזו "אין מעבר". במקום זה נבנה מועדון לימאים, בית ה"איספולקום" (המפלגה) ובתי דירות חדשים.

הגמנסיה

בנין "הגמנסיה" הממלכתית. רק 4 כיתות לעיר בת 20,000 נפש

"פירמידה" בחצר הגמנסיה, אביב 1927, 20 תלמידי הכיתה הגבוהה בהדרכת המורה להתעמלות זדה טובצקי. 4 יהודים: דוד גולדמן, מקס נחמנוביץ (יותר מאוחר רופא), שורצמן דוד, קונסטנטינובסקי ליוסיה ז"ל בן־אהרון, טבע בקיץ אותה שנה בנהר דונאי.

תלמידי כתת השפה הלטינית עם המורה ברטסקו.
מימין לשמאל יושבים: שרה חיימוביץ, קלרה ליטבין, חנה כץ,
בלתי מזוהה. עומדים: מישה ינובר, שליה לחמנוביץ, ליובה
ספריס, אינה לנדא, מוזיה ברודסקי.

שבוע הספר בגימנסיה של קיליה. המורים ובתוכם **הרב ניסים רבינוביץ** והמורה למוסיקה **יוסף פאליקוב**. למעלה המלך קרול השני.

מורי הגמנסיה בקיליה 1936: שורה ראשונה מימין לשמאל:
ברטסקו, הגב' טנסציוק, ד"ר גיורגיו, הגב' במנגליו, הגב' גיורגיו,
קברנלי. שורה שניה: פיניטי, פניאלי, המזכיר ז פ. דומוטרין,
הרב נסים רבינוביץ,פליקוב, ד"ר טיודורסקו, ד"ר אוישנו,
פבלנקו, סרבו.

תלמידי הכיתה של ווה קונסטנטינובסקי־יציב **ביום 24.12.33,**
יום לפני עליתו ארצה. שורה ראשונה מימין לשמאל: פוניה
קומרובסקי, יאשה הרשקוביץ, לורה איצקוביץ, אסתר ברקוביץ.
פיזה פלי קוב ווה יציב, אייניק בנהרב.
שורה שניה: חנה כץ, 2 בלתי מזוהות, שוה כץ

תלמידי הכתב ה־5 של הגימנסיה (בתקציב מיוחד).
מימין לשמאל: דשצ'נקו, אבדני טוני, פידלמן בוריה, דוברובולסקי
מישה, בנהרב איסק, קוזוקרו ולרי, בורוכוביץ נטה, זק לריסה,
ויינשטיין פוליה, מטיץ' מרוסיה, זוסביץ חנה, קוגן ז'וזיה, רוזנבלט ריבה

כיתה שניה, 1934, עם מנהלת הכיתה (דיריג'נטה) הגב' גיורגיו.
בין הבנים: יגובר, ויינשטיין פרוים, קוגן גרש, פייגין אומנסקי יוסף,
ברודסקי מוזיה ועוד.

8 גימנזיסטים (ביניהם 5 יהודים) ורב חובל אחד...
מלמעלה למטה: דוידוביץ לינה, קונסטנטינובסקי ליאניה,
פראדיס גרישה, מילגרם ליובה, מונטיאנו,בלינסקי איגור,
גורטובנקו טוליה.

בית הספר העברי

תמונה בלתי מוכרת של בי"ס תיכון מקיליה, לפי הערכתנו משנות 1923–1920. התלבושות דומות לתקופה הרוסית. בין האישים, אנו מזהים את ד"ר נ. רבינוביץ וקרל לבנטון, שהיה ציוני נלהב.

צ ז נדיר (יחידי שנשאר) של תלמידי בי"ס עברי בקיליה ב־1921 (תרפ"א). בהקדשה חתומה ע"י מנהל ב' ס **ד"ר ורטיימר** כתוב: "למזכרת שנת הלמודים הראשונה והאחרונה בבית־הספר העברי בקיליה". **בתמונה ד"ר ורטיימר ומיליה רבינוביץ** (מורה למטמטיקה). מבין התלמידים: **לרנר מרדכי** (הראשון שעלה לא"י לפני משפחתו), 2 האחים **ויסמן** ו־2 האחים **פליקוב**.

לאחר שקבלנו את התמונה דלמטה – אפשר לקבוע בודאות שזאת תמונה של ביה"ס העברי בקיליה שפעל רק שנה אחת ב־1920/1. בשורת המורים: המנהל ד"ר ורטיימר וד"ר נ. רבינוביץ ליד אחיו מיליה רבינוביץ.

מה קרה עם המשך לימודיהם של כל הנערים והנערות איננו יודעים בבירור. ידוע שעד לחידוש ביה"ס "תרבות" ב־1928, היה בבנין הישן "תלמוד תורה" לא מודרנית.

הנחת אבן הפינה לבי״ס ״תרבות״ 1928: 1) לא ידוע. 2–4) פקידים רומנים רמי מעלה. 5) ג. גמשיאביץ. 6) ד״ר כהנה. 7) גיורגיו, מזכיר העיריה. 8) סקאריאנו ראש העיר. 9) ו. קיציס. 10) רוזנטל. 11–12) לא ידועים. 13) פרלמוטר. 14) י. רויטמן. 15–18) לא ידועים. 19) מריצה ברנר. 20) דודלה סוסקין.

בין הילדים משמאל: ב. בלכמן, ומימין: עזריאל גולדברג.

אנו מביאים כאן כ־20 תמונות שונות של גן הילדים ובי״ס ״תרבות״
של קיליה. למרות שנדמה שיש כפילויות פה ושם – העדפנו לפרסם
את כולן מפני החשיבות של הנצחת כל נפש של קהילת קיליה שנחרבה.

גן הילדים ״תרבות״, הגננת גורנשטין שיינדל, הגב׳ מריצה ברנר, 1931
שלישי מימין: הרי פורת, שלישי משמאל: יהודה יציב, שורה שניה
שלישי מימין: זיידמן יצחק, משמאל: גרצברג רחיאל.

כנ״ל 1933

כנ״ל 1934

שורה ראשונה 3–4 מימין: זיידמן יצחק, גרצברג יחיאל, למעלה:
קופציק מינדה. ה־2־3־4 משמאל: קונמן יוסף, ריידמן, מוזניאבסקי יעקב

גן ילדים כללי, בערך 1925, בטרם נפתח הגן ב"תרבות". רוב הילדים – יהודים. בועד ההורים: דוד מילגרם עם החליפה הבהירה.

ב"ס תרבות 1931, תלמידי כיתה ד' ומוריהם.

מורי בית־הספר וגן־הילדים „תרבות", קיליה־החדשה ביסאראביה, תר״צ
עומדים מימין לשמאל: מאיר ויניצקי, חינקה סובלמן, שיינדל גורנשטיין
(נאוה ויניצקי), נחום ראדוליאנסקי
יושבים מימין לשמאל: לייב וייצמן, טובה ראדוליאנסקי

גן־הילדים וכיתה א׳ של בית־הספר „תרבות", קיליה־החדשה, תרצ״ב
המורים מימין לשמאל: מאיר ויניצקי, גליה קריצמן, נחום ראדוליאנסקי,
שיינדל גורנשטיין (נאוה ויניצקי), מילה רבינוביץ׳

גליה קריצמן ו־7 תלמידות, כנראה בתקופה שלפני יסוד בי״ס ״תרבות״

שלמה צ׳יצ׳ילניצקי ואברמוביץ, מיסדי המטבח לילדים
נזקקים שליד בי״ס ״תרבות״

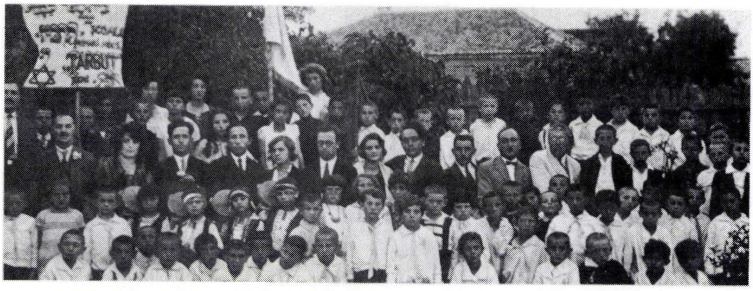

עוד כיתה של בי״ס ״תרבות״, המורים גליה קריצמן ומאיר ויניצקי.
בשורה הראשונה יהודה קונסטנטינובסקי (יציב) מחזיק אלבום קק״ל

פרטים ביוגרפיים קצרים על מאיר ויניצקי ז״ל

נולד ב־1910 בעיר סורוקה. את דרכו בהוראה התחיל ב־1930 בבית־הספר היסודי ״תרבות״ בעיירה קיליה שבדרום ביסאראביה, שם זכה למעמד מכובד מאוד בעיני עסקני־הציבור וההורים כאחד. בשנת 1936 עבר לגימנסיה היהודית של הקהילה בגאלאץ. בשלהי 1936 עלה ארצה עם ארוסתו, הגננת שיינדל גורנשטיין ומיד נתקבל לעבודה בבי״ס ״עלייה״ בת״א, בו הורה 6 שנים עד 1942. מכאן שימש מנהל בתי־ספר רבים ועד לדרגת סגן מנהל וחבר הנהלת בית־המדרש למורים ולגננות ע״ש לוינסקי בת״א. נפטר בטרם עת ב־1967.
כמה עשרות מתלמידיו יוצאי קיליה עלו ארצה בתקופות שונות, זוכרים אותו ויעריצו אותו לעד.

ביקורם של תלמידי בית־הספר בראֶני אצל תלמידי בית־הספר בקיליה, סיוון תרפ"ח — יוני 1928

מימין לשמאל, במרכז, יושבים: 2—1) חברי הועד של סניף "תרבות" בקיליה, 10—3) דוד שוסטאר, שמעון לאנדא, רחל מארקובצקיה, ישעיהו ויניצקי, יעל דראכליס, צבי ריבאקוב — מנהל בית־ס בראֶני, משה פישר — מנהל בית־הספר בקיליה, גב' שוסטר, 11) קארל לוונטון — יו"ר הסניף "תרבות" בקיליה, 12) חבר הוועד (ללא זיהוי).

מורי בית־הספר "תרבות" בקיליה בביקורם אצל מורי בית־הספר "תרבות" בארציז, תרצ"א — 1931

מלמטה למעלה, מימין לשמאל, שורה 1: המנהל נחום ראדוליאנסקי (קיליה), המנהלת מוסיה בילוסטוצקי (ארציז); שורה 2: מ. רבי־נוביץ', ש. גורנשטיין, מ. ויניצקי, ג. קריצמן, ש. שבייד, וינוגראדוב, גב' וינוגראדוב, י. ראֶטאך.

ביקור תלמידי בית־הספר "תרבות" בקיליה אצל תלמידי בית־הספר בארציז, תרצ"א — 1931

ביסאראביה היהודית במערכותיה

בית־הספר "תרבות" קיליה מברך את בית־הספר "תרבות" באיזמאיל

Я снова дошел до перекрестка и увидел странную телегу на двух колесах. Она не имела кузова, вместо него на колеса была насажена бочка, а на ней, как на козлах, примостился дед, заросший от самых глаз грязно-серой бородой, с еле заметной сизой шишкой носа и тусклыми мутно-зелеными глазками. Дед был весь мокрый, словно его нарочно облили, борода, похожая на мокрую мочалку, слиплась; кляча с линявшей шерстью и раздутым животом тоже была мокрой; мокрой была и бочка с ржавыми обручами — она оставляла после себя на булыжнике след в виде тонкого ручейка.

— Мэй, водовоз! — крикнула женщина в черной косынке, высовываясь из открытого окна.

Дед услышал крик и остановился. Я подошел поближе. Дед не спеша достал два цинковых ведра, потом так же не спеша вытащил длинную затычку, обернутую в тряпку,— из бочки ударила струя, она чуть не задела бороду деда, но он успел отвернуться и подставить ведра. Когда они наполнились, он снова заткнул бочку и, тяжело ступая мокрыми, рваными сапогами, понес ведра с водой в дом.

Так начался первый день новой жизни в городе.

אליה קונסטנטינובסקי (ליוסיה)

נולד בקיליה ב־1913. ההורים דוד ופייגה קונסטנטינובסקי עברו לגור לוילקוב ושם בילה את ילדותו עד 1925. מאז חזר לקיליה. סיים משפטים וספרות באוניברסיטת בוקרסט. מ־1940 סופר סובייטי, עד כה פרסם 14 ספרים – רוב־רובם על נושאים יהודיים ואנטי־נאציים. אנו מביאים כאן 2 קטעים מספרו "המאסר הראשון" המתאר את קיליה ואיזמאיל בשנות השלושים.

קטע אוטו־
ביוגרפי מלא
המתאר את
רחיצתו בדנובה
עם בן־דודו
ליוסיה בן־אהרון
קונסטנטינובסקי
הרחיצה נגמרה
בטרגדיה שזעזעה
את כל העיר...

קטע המתאר את ה"וודווזים" – מובילי המים מן הדנובה לתוך הבתים

ВОЗВРАЩЕНИЕ НА ДУНАЙ

Снова настало лето, сухое, знойное, с выцветшим небом и потускневшими, свернутыми от жары листьями. Я не выдержал и нарушил запрет. Мое возвращение на Дунай было кратковременным и горьким. Я заплатил за него дорогой ценой.

Узнав, что я собираюсь идти купаться, за мной увязался мой двоюродный брат и ровесник — серьезный мальчик с веснушчатым лицом и большими внимательными глазами. Мы жили в одном доме, даже имена у нас были одинаковые. учились вместе. готовили уроки и тайком от взрослых вместе отправились на Дунай.

Дунай встретил нас каким-то особенным ослепительным блеском, отражающим белый свет солнца. Найдя подходящее место, мы быстро разделись и побежали к воде. Я сразу же стал нырять, кувыркаться и пробовал, не разучился ли я плавать. Оказалось, что вода держит меня, только когда я плыву по-лягушиному,— умение плыть саженками, боком и на спине утеряно. Поплескавшись и наглотавшись мутной воды, я поискал глазами брата: мы договорились, что он не будет отходить далеко от берега и подождет, пока я начну учить его плавать. Я посмотрел на берег, но его там не оказалось. Над водой появилась пчела. Глядя ей вслед, я увидел Сашу. Но не там, где ожидал, а значительно дальше от берега, чем я сам, почти по горло в воде.

«Водоворот!» — мелькнула в голове страшная догадка, и я сразу отяжелел.

несколькими сильными движениями «колесом» под водой выбрался из омута, выскочил на берег и начал звать на помощь.

Место было пустынное. Только справа, над рыжим обрывом, виднелись серо-грязные стены городской бойни. Мои крики туда не доходили. Вскоре около меня собралась небольшая толпа: какой-то старик, обутый, несмотря на жару, в валенки, круглая и толстая, как бочка, женщина, несколько мальчишек моего возраста и оборванный, измазанный глиной парень с тусклыми испуганными глазами. Все они бесцельно толкались на берегу.

— Тут глыбко, отсюда и лошадь не выберется,— говорил измазанный глиной парень.

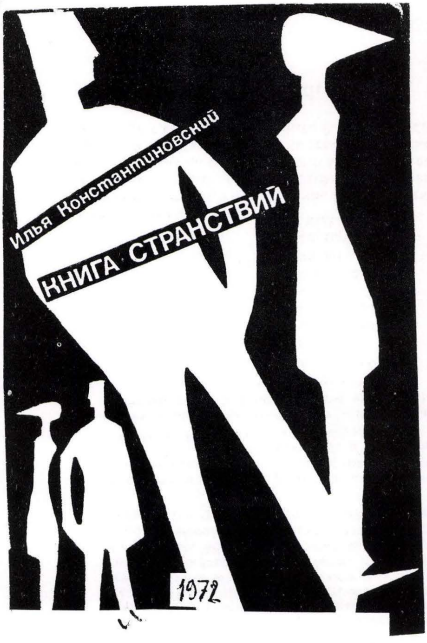
А старик в валенках говорил другое:

— Тут веревка нужна... Кабы веревка была, зараз бы и вытащили!..

Тем временем голова брата удалялась от берега. Он так и не раскрыл глаз и ни разу не закричал. Течение уносило его все дальше и дальше, и он медленно погружался в воду все глубже и глубже. Вот уже не видно рта, вот исчезли глаза, и вода, играючи, переплеснулась через голову. Вот он скрылся совсем под белой, слегка пенящейся речной гладью.

הופעתו בנובמבר 1989 בפני אסיפת יוצאי קיליה בת"א, בבית החלוצות: הוא אמר: "בשנות ה־30 היה בקיליה ויכוח על א"י או התבוללות. "רבותי, אני מודה ומתוודה: אתם צדקתם!"

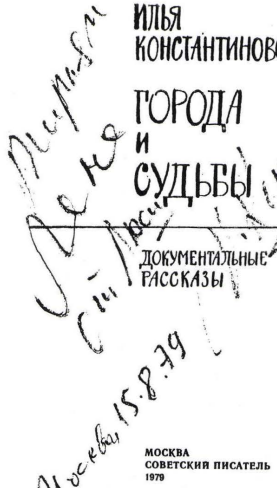

הספר "הסדר בורשה", הופיע בפריז 1977 מבלי לעבור צנזורה סובייטית.
הסופר מבקר בחריפות את האנטישמיות ששררה בצמרת המפלגה
הקומוניסטית הפולנית. לפני שחזר מפריז למוסקבה

כתב למשפחתו בארץ: "אם לא תשמעו
ממני זמן רב... סימן ששלחו
אותי ל"בית הבראה"...

DU MONDE ENTIER

ILYA KONSTANTINOVSKI

LE SEIDER DE VARSOVIE

TRADUIT DU RUSSE
PAR DARIA OLIVIER

nrf

GALLIMARD

PARIS, 1977

ב־1990. יצאו 2 ספרים חדשים של איליה קונסטנטינובסקי. הראשון "מנר לנר" במוסקבה, והשני "**יום כפור**", בהוצאת "עליה" מירושלים.
שני הספרים מביאים אספקלריה של סופר יהודי סובייטי שסבל שנים רבות מפני עיוותי המשטר שהביאו לשינוי מהותי באמונתו והשקפת עולמו.

יעקב באָטאָשאַנסקי

11/9 1963

אפרים אויערבאַך

די לויטערע טאַמנע

(יעקב באָטאָשאַנסקין צו זיינע 60 יאָר)

איך בין אַ בעלצער און דו — אַ קילייער,
שוואַרצערד פֿאַר אונדז איז שוין רויטערד געוואָרן,
אויפגעהיט האָבן מיר אָבער דעם פרי־יאָר,
סטעפיקן, טרעפיקן, ווינטיקן, קלאָרן.

וויצענע זומערן לאָמיר דערטראָכטן
ביז צו דעם אומעט ביים סטעפישן טויער,
ווייך־אָנגעגאָסענע קאָדרע־פֿאַרנאָכטן
לאָמיר דערטרינקען ביז שאָפענעם טרויער.

טאָמנעס פֿאָפשוינען לאָמיר דערגראָבן
ביז צו דער טיף פון די קלאָרע איזוואָרן, —
אַ, וויפל אייגן געזאַנג נאָך מיר האָבן
שטיל צו דערזינגען די עלטערע יאָרן.

דו, דער בעל־שפּע פון קאָרענע ווערטער,
האָסט דיין געמיט אויף די ווינטן צעטראָגן,
מיט דער צעכראָסטעטער פרייד, דער באַשערטער,
פון בעסאַראַבישע זומער־פֿאַרטאָגן.

ווערטער צעאָקערט האָסטו מיט געדאַנקען,
ווערטער פֿאַרזייט מיט אַ האַרץ פול מיט ציטער,
פולקייט געבראַכט צו פֿאַרטיילן געשאַנקען, —
פֿאַרביקע, גאַרביקע רייד פולע גיטער.

БОТОШАНСКИ ЯКОВ

1892 - 1964

ЕВРЕЙСКИЙ ПИСАТЕЛЬ, ЖУРНАЛИСТ И ЛИТЕРАТУРНЫЙ КРИТИК.

Родился в Килий. С 1914-1926 - авангардный литературный деятель на ИДДИШ в Румынии. Затем переехал в Буенос-Айрес и начел широкую активность по всем жанрам еврейской литературы и журналистике. Его драмы "Хершеле" и "Реб Бер Лиовер" были поставленны в Аргентине и Сов.Росий

Издал много книг которые распространенны во всех странах Еврейской Диаспоры.

יעקב בוטושנסקי

נולד בקיליה ב־1892, התחיל להתפרסם עוד לפני מלחמת העולם הראשונה. מ־1914 העביר את פעילותו לרומניה, שם כתב באידיש בעיקר ביקורת ספרותית. משם עבר לבואנוס־איירס, בה פעל בכל ענפי הספרות והעתונות היהודית, פרסם ספרים רבים. 2 ממחזותיו: "הרשלי", "רב בר ליובר" הוצגו בארגנטינה וברה"מ. ספריו נפוצו בכל מדינות התפוצה היהודית. נחשב לאחד מגדולי הספרות והביקורת הספרותית.

BOTOSHANSKY, JACOB (1892–1964), Yiddish novelist, journalist, and critic. Botoshansky was born in Bessarabia. He was active in Rumania from 1914 to 1926 as a literary pioneer of Yiddish, and, thereafter, in Buenos Aires as editor of the Yiddish daily *Di Prese*. In 1914–15 he was one of the founders and editors of *Likht*, Rumania's first modern Yiddish periodical, and collaborated with Jacob *Sternberg in writing for the renascent Yiddish theater. In Argentina, Botoshansky played a dominant role in Jewish cultural life and became the community's leading literary figure. He wrote travel sketches of North and South America and of Israel. Two of his dramas, *Hershele Ostropoler* and *Reb Ber Liover* (1928), were staged in Argentina and Soviet Russia. His works include *Mir Viln Lebn* (1948) and *Di Kenigin fun Dorem Amerike* (1962), both fictional travel sketches; *Di Lebnsgeshikhte fun a Yidishn Zhurnalist*, memoirs (3 vols., 1948); and *Pshat*, literary essays (1952).

בוקוב אמליאן

נולד ב־1909 בקיליה במשפחה של ליפובנים. יותר מאוחר "נרשם" כמולדובן. משורר מוצלח בשפה הרומנית. הגיע לתפקיד ממלא מקום יו"ר מועצת המיניסטרים של הרפובליקה המולדבית הסוביטית. סיים את הפקולטה הספרותית־פילוסופית של אוניברסיטת בוקרסט. מ־1932 פרסם ספר שירים שיצאו במחתרת הקומוניסטית. קובץ זה וכן 2 ספרים נוספים "שפת השמש" ו"סין" הוחרמו ע"י הסיגורנצה הרומנית. הסתיר כתביד שלו אצל חברים וחברות יהודים שגם אצלם נערכו חיפושים ע"י בלשי הסיגורנצה. המשורר מבקר בחריפות את המציאות המרה והמצב הטרגי של העם העובד המנוצל (הפואמות "עובדי החפירות", "גהינום", "אנו דורשים אדמה" וכו').

מקום רב מוקדש לנושא מלחמת הגבורה נגד הנאצים. הושפע בכתיבתו ע"י מאייקובסקי. בזמן מלחמת העולם השניה יצאו במוסקבה 2 קבצים של שירה בתרגום לרוסית: "אני רואה אותך, מולדביה"! ו"אביב על הדניאסטר". בשירים אלה בטא את אמונתו המלאה בנצחון העם תוך קריאה להלחם נגד הכובשים הפאשיסטיים.

אחרי המלחמה יצאו "פואמות" הסיפור "אנדריאש" וכן הפואמה "מולדת", כמעט כולם תורגמו לרוסית.

אנו מביאים בהמשך חלקים מתוך הפואמה "בניה" המוקדשת ליהודי פשוט של קיליה (בניה אוקס) צלם נודד שהיה חביב על כולם. בניה אוקס נרדף ע"י הפוליציאי אופריש של הסיגורנצה. לאחר פלישת הרומנים והגרמנים ב־1941 גילה בניה כמה מעשי גבורה בהגנה על יהודים, נתפס והוצא להורג ע"י תליה.

Уроженец г. Килий

БУКОВ, Емилиан Несторович (р. 1909) — молдавский советский поэт. Заместитель председателя Совета министров Молдавской ССР. Депутат Верховного Совета СССР второго и третьего созывов. Родился в Юж. Бессарабии в семье крестьянина-садовода. Окончил литературно-философский факультет Бухарестского университета.

В 1932 вышел первый сборник стихов Б. «Труд кинит», изданный подпольной организацией коммунистов. Этот сборник, как и последующие книги Б.— «Речь солнца» (1937) и «Китай» (1938),— был конфискован румынской сигуранцей. Гневными, бичующими стихами изобличает поэт неприглядную действительность, трагическое положение хищнически эксплуатируемого трудового народа (поэмы: «Рудокопы», «Ад», «Мы требуем земли» и др.). Большое место в творчестве Б. занимает тема героической борьбы против гитлеровского империализма (стихи: «Письмо в Китай», «Но пасаран!», «Сожжение века», «Всемирная осень» и др.). Большое влияние на творчество Б. оказала поэзия В. Маяковского.

Во время Великой Отечественной войны в Москве вышло два сборника стихов Б. в переводе на русский язык: «Я вижу тебя, Молдавия» (1942) и «Весна на Днестре» (1944). Эти книги, преисполненные глубокой веры в победу народа, призывали к борьбе против фашистских захватчиков.

В послевоенный период были изданы: сборник «Поэмы», сказка «Андриеш» и поэма «Страна моя». Сказка «Андриеш» в переводе на русский язык (1946) получила вторую премию на конкурсе детской литературы, организованном Министерством просвещения РСФСР. Поэма «Страна моя», проникнутая животворным чувством советского патриотизма,

משה ינובר

נולד ב־1922, למד בבית־ספר "תרבות" בקיליה ו־4 כתות גמנסיה. מיד לאחר זה התחיל בעבודה לקיומו ובאותו הזמן הצליח לסיים את 8 הכתות של התיכון לאחר המלחמה למד באוניברסיטה של קישינייוב והתמחה בפילולוגיה רומנית. הוציא לאור מחקרים ועבודות מדעיות בשטח הפילולוגיה וההוראה לפני מספר חדשים – עלה ארצה.

Фрагменты из поэмы "БЕНЯ"
на румынском языке посвещенна
Еврейскому силачу - Беня Окс.

BENIA

חלקים מתוך הפואמה "בניה" מוקדש לגברטן יהודי מקיליה -
בניה אוקס, חביב על כולם.

Ghete - mai cât o coveată
Pas de un stânjen, trei sărac
Spate - cât o ușă lată
Înălțimea - un copac.

—

Nasul gros mai că stelinge
Cu o guză cât ținjirea
Nici odată nu se stinge
Focul glumei din privire

—

-Benia ! Benia!
VUS, fărtate ?
Îți răspunde bucuros
Și pe față-i ca sculptată
Zâmbet cald, copilăros.

—

Dar îl mână pasiunea
Pentru fotografiere
Aparatul nalt-minune !
El îl poartă cu plăcere.

—

Benia chiar flămând să fie
Ia cu bani, or fără bani
dulciuri, și cu bucurie
Le împarte la puștani.

—

Au venit în port odată
Cânonieve militare
Benia aici cu aparatul
A trecut din întâmplare

Polițaiul l'a oprit
C'o bicioscă la pălit
Și o palmă în ciplit
Fugi ! că acuș te fac fumos!
- Fug... A IȚ IN PARAVOZ!

—

Iar apoi o săptămână
A umblat cu nas umflat
Dar privirea lui senină
Cu nimic nu se schimbat.

— Cine ţea atins cu puha ?
— Polițaiul - GRÖISER HUHEM

Lasă ! am făcute greșală —
Rău l'am mai atins cu nasul.
De, s'a pe pumn
Un cucui ... la cât un pumn...

—

...Vâtemul vapor lunge
Calea vechiului regat
Polițaiul se'ncurcase
Cu bagaju-i blestemat
Și acuma stă pe chei
Pomenind de „dumnezei"

Benia sa apropiat
Benia nu l'a salutat
doar ia spus pe îndelete :
- știi ... Un general sovietic
Mia strâns mâna asta. KIK
— Mai sânt polițai un pic
Nu uita... că te fac mut !
— Polițai ... A IȚ IN BUD

* * *

Dar odată'n râul lat
Soarele s'a scufundat
Și a doua zi și-a cincia
N'a mai răsărit pe-aicea

—

Polițaiul s'a înturnat
Cu vaporul blestemat
Benia este arestat
De ce ți se dă ... aiai
Doar o lingură de trăi ?

Benia este cercetat
Dacă s'ar putea ... aiai
Să nu fie polițai !
Benia acuma'i judecat
Benia este condamnat.

—

Eu ? Ce spui ? Să nu trăesc ?
Să mor ? dar nu mă grăbesc !
Într'o zi de sărbătoare
Să durat spânzurătoare
Tratatul e tixit
de copii, femei, bărbați
de agenți și de soldați

—

De ce plânge la portiță
O femeie și-o fetiță ?
Hăța-Hăța ! vrei alviță ?
Benia cată la popor
Ei zâmbește tuturor
Întinzându-și buza lată
Del un tratuar în altul

—

Un agent îl îmbrâncește
Pentru ce ? Ce ai făcut ?
Benia, parcă se trezește
-VUS ? Agent ?
A IȚ IN BUD.....

ЦВЕТЫ ДЛЯ АННЫ ГИНЗБУРГ

"Я шла к вам очень долго – дни недели, годы. А за это время дули разные ветры..." – так просто и доверительно начинает Анна Гинзбург свой вечер. И слушатель сразу попадает под воздействие притягательной силы ее таланта. Оставаться равнодушным здесь нельзя, и мы вместе с артисткой, с героями ее песен и рассказов смеемся и плачем, шутим и злимся, мечтаем и грустим. И уже в самом этом факте – в открытом звучании родной речи и родных напевов, в которых таятся истоки нашей духовной культуры, в возможности осознать неисчерпаемость этих сокровищ – отражается возрождение национального самосознания, восстановление культурных традиций еврейского народа

МОШЕ ГРИНБЕРГ

ГОНИМЫЙ СУДЬБОЙ

משה גרינברג

נולד בקיליה ב־1918, עלה לארץ־ישראל ב־1960. כתב רומן המתאר את המתרחש בקיליה בשנות השלשים.
אנו מביאים כאן קטע קטן בו מופיעים בניה אוקס ובלש הסיגורנצה רובערט.

— Пожалейте нас, не позорьте!

Но мадам Папеску и слушать не хотела. Она сорвала с кровати одеяло и швырнула в окно. Роберт поволок из дому стол.

— Не трогайте наши вещи! — плакала Меля.

Иоселе схватил скалку и замахнулся на мадам Папеску.

— Роберт, Роберт! — испуганно заверещала она.

Меля вырвала у Иоселе скалку.

Мадам Папеску вопила:

— Теперь я знаю, с кем имею дело! Евреи хотели обжулить меня и бесплатно жить в моем доме!

Меля, Ефим и Иоселе пытались помешать выбрасывать вещи, но ничего не помогло. Роберт вошел в раж и с кулаками набросился на Ефима.

Меля закричала:

— Без рук, Роберт, без рук!

Негодяй только усмехнулся. Он выбросил последние пожитки, выгнал из дому Ефима, Мелю и детей и запер дверь. Мадам Папеску и Роберт ушли, очень довольные собой.

Люди проходили мимо и сочувственно смотрели на разбросанный домашний скарб. Слезы Мели капали на землю. Никто не заметил, как появился Беня Окс.

— Что тут происходит? — осведомился он.

И, выслушав всю историю, бросил, сжав зубы:

— Если б я поспел вовремя, в порошок стер бы этого Роберта!.. Ну, Меля, слезами горю не поможешь. Я вас не оставлю на улице...

אנה גינזבורג

בתה של יהודית קונסטנטינובסקי (בלנק) שנולדה בקיליה. זמרת ושחקנית באידיש. כל הופעותיה זוכות בהצלחה בקרב יהודי בסרביה – המשפיעות להעלאת התודעה הלאומית והתרבותית היהודית. עומדת בראש להקת "ווּנדער", מופיעה בטלביזיה של קישינוב, בסרט ובקלטת.

"קיליה"

פון פוליה ווינשטיין-קוסליצקי

שטייט א קליינע שטאדט
דארטדער דונאי פליסט
קיליה – הייסט די שטאדט
דארט איז טייער יעדער ווינקעל
דארט איז טייער יעדער שטיין

*

מיין קליינע שטאדט
וועז איך האב דיך אלס קינד פערלאזט
א ליעבע אין מיין הארץ האסט דו געלאזט
איך וויל דיך נישט פארבייטן
מיין שטאלץ בלייבסט דו פאר לייטן.

*

אין פון דער ווייטנס פיל איך אקאציע און סירעני
אין אפשר איז דאס א חלום געווען ?

*

געזען א שווערן קריג
פאשיסטן האבן אונז כמעט אלע פארניכט
דיין בעסטע זין זיינען נישט
געקומען מער צוריק

*

די מאמעס ווייגען – קלוגן
זענען שוין אלט און קראנק
נאר ווייניט נישט אלטע מאמעס
הערט יעצט מיין געזאנג.

*

אין ארץ־ישראל זיינען פאראן
אסך טעכטער און זין
וואס בויען א אידיש לאנד.
אוי זיסער גאט !
גיב זיי שלום און קראפט
פארצי די אלטע וונדן
אויף יארן לאנג.

נציגת קיליה – הגב' הינדה קונסטנטינובסקי ז"ל. 1895–1990

ועד "קרן־היסוד" בקיליה עם חברי המשלחת מקישינוב, יוני 1923
מימין לשמאל, יושבים: ז. פראדקין, ד"ר נ. רבינוביץ', ח. ריידמן, ק. לוונטון, ד"ר י. ספיר, יעטי קיציס, וילהלם קיציס, ש. לוונטון, ג. בראנובסקי; עומדים: זליקוביץ', י. גולדמן, י. חיימוביץ', ב. קלמנסון, מארכוס קיציס, פ. לאכמנוביץ', פראדיס, ב. פפרמן, ר. ספריס; יושבים למטה: ליזורוביץ', א. גלוכוי.

1937, ביקורו של השליח הציוני ישראל שילדקראוט (לפנים) אחרי הסלע של מצודת קיליה העתיקה:
ל. קונסטנטינובסקי, גב' וינוגרד, וולוך, וינוגרד, גוסטה

פעילות ציונית בקיליה

1898 – הוקמה אגודה ציונית מיד אחרי הקונגרס הציוני השני.

1900 – 4 יולי, בועידה הגלילית הציונית בקישינוב, בהנהגת **ד"ר בנדרסקי**, השתתף **קיציס** מקיליה.

1901 – בקיליה היו 2 אגודות ציוניות

1902 – נבחר ציר לועידת ציוני רוסיה במינסק

1903 – קיליה הזמינה בולי קק"ל ב־25 רובל

1906 – נוסדה אגודת "צעירי ציון" כחלק מן ההסתדרות הציונית הכללית, משתתפים בקונגרס הציוני ובמוסדות הציוניים שבהם יגנו על דרישות דימוקרטיות, אבל מתנגדים למחשבות מרקסיסטיות. באותה שנה הוחלט על מס עצמי לטובת קק"ל, ונאספו 109 רובל.

"פועלי ציון" שנוסדו כמה שנים קודם לכן, שלחו מכתב ל־ת. הרצל ואל הועד הפועל הציוני לפני ישיבת הפיוס בקשר לאוגנדה.

(נלקט מספר "יהדות בסרביה")

דפים: 539, 547, 550, 556/7, 580, 591.

1931, סניף "גורדוניה" בקיליה. חלק מהם עכשיו בישראל

קבוצת בוגרים

"גורדוניה", 1932

קבוצת בוגרים ומארגן מהמרכז

"גורדוניה" – חורף 1933

ליד הגמל – סתיו 1933

דינה חרלמב וחבריה מ"גורדוניה"

אורלובסקי, מנהל "ביתר" קיליה **ואיזיה זיסמן**

בית"ר בקיליה: באופן מגביל עם התפתחות "גורדוניה" קם בקיליה גם ארגון **בית"ר ובראשו אורלובסקי י**. הארגון הזה פעל בעיקר בקרב הנוער. מלבד **אורלבסקי התבלטו זיסמן איזיה** (כיום בישראל), **אולפוביץ שמוליק**, 2 האחים **קוגן מיור ופוליק**, משה **פליקוב**, **אומנסקי שוויליק**, משה **אברמוביץ** ועוד.

אנשי "גורדוניה" ב־1.5.1934. אנו מביאים אותה מפני שיש בה כמה אנשים שטרם הופיעו בתמונות אחרות. **מיליה קומרובסקי**, **עזריליק גולדנברג** ועוד.

ק י ל י ה

הירהורים לאחר פרידה של 52 שנה

ב־1937/8 היה כמעט בלתי אפשרי ללמוד באוניברסיטה של בוקרשט. יום־יום היו מכות, השפלות ופציעות כנגד הסטודנטים היהודים, אז פנתה האוניברסיטה העברית בירושלים והציעה סרטיפיקטים לכל מי שרוצה להמשיך ללמוד, כך עליתי ארצה. כדאי לציין שהממשלה הפשיסטית הרומנית נתנה לי דרכון עם הדפ: "ויזה לחזרה – מבוטלת" ובקיליה נשארו הורי ומשפחה רחבה של קרובים.

קבלתי מהם עשרות מכתבים וגלויות. עברו שנתיים וב־1940 בבסרביה נכנס הצבא האדום. המשכתי לקבל מכתבים עד יוני 1941. מאז לא כלום ובמקום זה ידיעות מחרידות על התקדמות הצבא הגרמני הנאצי ואיתו הצבא הרומני של אנטונסקו. עוד באותה שנה עזבתי את הלימודים באוניברסיטה העברית והתגייסתי ליחידות היהודיות של הצבא הבריטי.

ב־1964 נסעתי לחודש כתייר בברה"מ. לקיליה לא הירשו לבקר. ב־1973 בהיותי ברומניה עליתי על אונית נוסעים של הדנובה מטולציה לקיליה–וקה וראיתי את עירי ממרחק של 100 מטר, מרחוק...
סוף סוף ב־1990 קבלתי רשיון לבקר בקיליה ואני כבר עברתי את גיל הפנסיה. כנראה שהשתנה משהו במד־נה הגדולה הזאת.

בצורה החיצונית היה קשה להכיר את עייר־תי. עזבתיה עם 20,000 תושבים וביניהם 2400 יהודים – מצאתיה עם 40,000 בתוכם 70 יהודים ומהם 3 שניצלו ממחנה המוות "בוגדנובקה". הרחוב הראשי עם כביש אספלט, יתר הרחובות עם בטון ואפילו מדרכות. הרבה בנינים חדשים, 2שכונות מגורים מודרניים. בקיליה מופיע עתון יומי "דונאיסקאיה זאריה", 3 גימנסיות ענק, אחת מהן (זאת ליד המקום הישן) בגודל של הגימנסיה "הרצליה" של תל־אביב. יש הספקת מים בצנורות, הבנינים החדשים קשורים לביוב. אומרים, שבחורף אין יותר בוץ ורפש כפי שהיה פעם. במשך 4 ימי שהותי לא ראיתי אפילו עגלה אחת עם סוסים. כל התחבורה במכוניות פרטיות, משאיות ואופנועים. בחנויות יש סחורה ולא ראיתי תורים. יש גינות ופארקים, כל מחסני התבואה נעלמו, כלומר הפכו לדירות מגורים, במקום זאת יש ממגורה ענקית כמו בנמל חיפה. בדיוק ביום הגיעי לקיליה הופיע בעתון מיום 31.5.90 תמונתו של היהודי שעיה דיז'ור ביחד עם חבר רוסי, שניהם ותיקי המלחמה, כשעל חזיהם עשרות מדליות, הרופאה היהודיה דורה יעקובלבנה, קיבלה השנה תעודה של אזרחית כבוד של קיליה... לכאורה הייתי צריך להיות שמח... את החיוב הנ"ל אין להכחיש, בכל זאת לא הייתי שמח.

כל העובדות הנ"ל לא יכלו לכסות את הכאב והאבל שהיה מנת חלקי כשביקרתי בקיליה שלי לאחר 52 שנה. למה?

1. בשואה הנוראה שפקדה את הקהילה היהודית של קיליה, נרצחו למעלה מ־1800 נפש מתוך 2,400 שהיו. כלומר, 75% נטבחו ונורו ברחובות קיליה, מאות רבות בדרך למקומות ההשמדה והרוב בדמיאנובקה ובוגדנובקה בדצמבר 1941. ידוע לי שיון ומיכאי אנטוכסקו וכן איוופסקו, אלקסיאנו ועוד, ביחד עם 19 רוצחים אוקראינים קיבלו את עונשם והוצאו להורג, אך לא ידוע אם הקולונל מיקולסקו ומאות רבות של ז'נדרמים רומנים קיבלו את עונשם...

2. אין לשכוח את הרדיפות האנטי־יהודיות של המשטרה הסובייטית של סטאלין זמן קצר לאחר כניסת הצבא האדום. למה הוגלו עשרות ומאות יהודים מהעיר כאילו אלמנטים אנטי סובייטיים? חלק מהם לא חזרו, וכמעט כולם עברו שבעה מדורי גהינום. יתכן ואילו כל אלה היו בעיר בזמן הפינוי – היו מארגנים יציאה והצלה יותר מסודרת.

למה הוחרמו ונהרסו כל 4 בתי־הכנסת שהיו בעיר, מ־6 הכנסיות פורקו רק 2 ו־3 מהם "פתוחים" עד היום. זאת פגיעה אנטי־יהודית וכך היא מובנת גם ע"י לא דתיים. לא די שהקהילה היהודית של קיליה סבלה אבידות נוראיות שכאלה, עוד היו פגיעות כנ"ל והוחרמו כל הבתים – רק חלק קטן מהם הוחזרו לבעליהם.

כותב שורות אלה איננו דתי ולא שומר מצוות, אך מכבד כל מי שמאמין באלוהיו. על חופש האמונה הדתית הוכרז בעולם כולו עוד מימי המהפכה הצרפתית. העיקרון הזה מקובל על כל דימוקרט, סוציאליסט ומרקסיסט. אז למה עשו זאת ליהודי קיליה? עוד אין לנו ידיעה מוסמכת מי הרס את 2 בתי־הכנסת מלבד "הגדול", זאת־אומרת את "ביקור חולים" ו"נושאי המטה". כלומר הרומנים הפשיסטיים או הסובייטים של סטאלין וכו'. ומבלי להכנס לבעיות של החרמת רכוש, רוצה אני לשאול: בכל בית יהודי בקיליה היו עשרות ואפילו מאות ספרים, בבית הורי היו כ־200 ברוסית ואידיש, ספרות, היסטוריה וכו'. לאן זה נעלם? מי "החרים" ומי שדד אלפים רבים של ספרים, תקליטים, תמונות, כלי נגינה?
היו בעיר 3 סטודיות לצילום שעבדו שנים. מי שדד את כל תמונותיהם והנגטיבים שהיו שם? בישראל נמצאים אנשי קיליה שניצלו מהשואה ואין להם אפילו תמונה אחת של הוריהם. האם אי־אפשר להחזיר את הביזה הזאת? והשלטונות החרימו גם את ועד הקהילה, בית־הספר "תרבות", הספריה, תזמורת כלי הנשיפה ועוד. אולי אפשר עוד למצוא את הארכיון של ועד הקהילה?

במרכז קיליה ברחוב "בולשאיה דונאיסקאיה" לשעבר הוקם בית ה"איספולקום" היפה בעל 4 קומות – נדמה לי יותר גדול מבית "ברנר" בתל־אביב. אז למה היה צריך לבנות ולהחריב 7 בתים יהודים שעמדו בשטח זה? אני בטוח שאפשר היה למצוא מקום אחר במרכז העיר **מבלי להרוס בתים.**

אני מביעה משאלה שחברי המפלגה הקומוניסטית הסובייטית המנהלים את העיר קיליה או את ה"אובלסט של אודסה" השייכת לרפובליקה האוקראינית – ואם כבר השתנה היחס כלפי היהודים בזמן האחרון – אולי יתקנו גם את העוולות הנ"ל?

השלטון המקומי בקיליה לא דאג לגדר את בית העלמין והיו מקרים של חילול מצבות לא רק בזמן הרומנים. בקרתי פעמים בבית־הקברות והחלק של מאות מצבות מלפני 80, 70, 60 ואפילו 50 שנה נמצאות במצב גרוע ביותר, העשב מכסה אותם ואי אפשר אפילו להגיע אליהם כדי לקרוא את השמות. התושבים הרוסים של קיליה סיכנו את חייהם ואספו את ההרוגים היהודים שנורו ע"י הרומנים בסוף אוגוסט 1941. המקום הזה עם למעלה מ־100 הרוגים קדושים נקרא קבר אחים. אנשי קיליה היהודים שעדיין נותרו שם החליטו כעת להקים שם מצבה מיוחדת גם עם כתובת עברית.

ראיתי דברים והתרשמתי, גדול הוא הכאב. הקהילה היהודית הקטנה והמפוארת איננה יותר.
נקוה גם שתינתן אפשרות לביקורים נוספים בעתיד.

ליאון בן אהרון קונסטנטינובסקי

МЫСЛИ ПОСЛЕ 52-х ЛЕТ РАЗЛУКИ

В 1937/8, было почти невозможно учиться в Бухарестком университете. Ежедневно били и унижали еврейских студентов..Тогда Иерусалимский университет предложил всем евр. студентам которые заинтересованны продолжать заниматься – СЕРТИФИКАТЫ – и таким образом я иммигрировал в Палестину. Нужно еще напомнить что Румынское фашисткое правительство, выдала мне паспорт в котором виза на возвращение была анулирована.

А в Килий, остались мои родители и еще много родственников. Я получал от них много писем и открыток. Прошли 2 года и в 1940, вошла Красная Армия в Бессарабю. Я продолжал получать писма до июня 1941 – затем нечего и только страшные известия о продвижений нацистов и румынов. В начале декабря 1941, я оставил свою учебу в университете и добровольно ушел в Еврейские-Палестинские отряды, входящие в состав Английской Армий.

В 1964, поехал как турист в СССР на месяц, но Килию не разрешили посетить. В 1973, побывал в Румыний и успел поехать на Дунаиском пароходе из Тульче до Старой-Килий, я смотрел на мой любимый город из далека несколько сот метров... В конце концов, в 1990, получил разрешение посетить Килию, а мне уже исполнилос 73 года. Лучше поже чем некогда.

Трудно было узнать мой город. Я уехал когда он насчитывал 20000 населения а из них 2400 евреев. Теперь он вырос почти 2 раза больше общей населений а из них 70 евреев в том числе 3 женщин уцелевших из смертного лагеря Богдановка...

Главная улица асфальтирована, остальные с бетоновым грунтом и также тротуары. Много новых домов, – 2 новых поселка. В Килий выходит ежедневная газета "Дунаиская Заря". 3 средних больших школ. Одна из них, на ул.Гагарина, рядом со старом помещением в громадном 3-этажном зданий /больше чем Тел-Авивская гимназия "Герцелия"/.Есть водопровод и во всех новых зданиях-канализация. Говорят, что зимою, нет уже столько грязи и болото, как это было в прошлом. В течени 4-х дневном пробываний моего, я не видел ни одну подводу с лошадьми. Весь трафик механизирован, только автомашины, автобусы и мотоциклы. В магазинах было много товаров и я не видел очередей. Есть много парков и зелени. Все склады зерна "магазий", которых было до 1940 несколько сот, изчезли /превратилис в жилища/. Зерно храниться в громадном Элеваторе в порту. В день моего прибыття вышла "ДунаискаяЗаря" с 31.5.90 с фотографией моего друга Ш.Дижур вместе с его русским товарищем ветераном. Оба носят на груди много орденов и медалей. Заслуженая врач Дора Яковлевна Васильковская получила в этомже году, звание почетного гражданина города Килий. Казалос бы что это положение должно было бы вызвать у меня полное удовлетворение. И это все неопровержимые факты. – Всеотаки это меня не радовало...

Все эти факты не могли утишить мою скорбь и боль после этих 52-х лет разлуки :

I. В ужасном бедствий еврейской общины Килий БЫЛИ УБИТЫ 1800 из 2400 евреев, жители города, т. е. 75%, были растреляны по улицах и в домах /105 ч./, несколько сотен по дороге к местам истребления и БОЛЬШИНСТВО В ДЕМЯНОВКЕ И БОГДАНОВКЕ В ДЕКАБРЕ 1941 Г. Мне известно, что братя Антонеску, Иозпеску, Алексяну и еще 19 убиц,украинцев-немцев были осуждены к смертной казни. Но не известно если полковник-палач Микулеску и много сотен румынских жандармов были переданны вообще суду,
2. Не следует забывать антиеврейских преследований советскими властями СТАЛИНА, вскоре после входжение Красной Армий. Почему были сосланы много десятков и сотен евреев, будтобы "антисоветские элементы"? Часть из них – НЕ ВЕРНУЛИС, как видно погибли, а вторая часть прошла много тяжелейших переживаний и страданий. Еслибы это не случилос бы – я верю что сними вместе можно было организовать эвакуацю и спасти многих. ПОчему были конфискованы и разрушены ВСЕ 4 СИНАГОГИ города? Из 6 церквеи, осталис и деиствуют до сегодня – 4. Это был антисемитски поступ и так это понятно даже среди не религиозных. Мало того что еврей понесли столько несчастьи и утрат, у них забрали почти все дома и только малая часть была возвращена владельцам.

Автор этих строк, не религиозный и не соблюдает евр. религию но почитает тех которые верят в свою религию. О свободе религиозной веры, прокламировала еще французская революция 1789 г.Этот принцип принят у каждого демократа, социалиста и марксиста. Так почему это зделали против Килийских евреев? Еще нам вполность не ясно: кто разрушил 2 синагоги "Бикур холим" и "Носей гамита", т. е.:румынские фашисты или Сталинские правители? Не затрагивая вопрос об имуществ – я спрашиваю: В Килий, в каждом евр. доме были десятки книг. Умоих родителеи были свыше 200 книг историй, литературы и.т.д.,на русском, иддиш и иврит – куда это все изчезло? Кто "конфисковал", кто обокрал тысячи книг, пластинок, картин или музыкальных инструментов? Были в городе 3 фотографических студий, которые работали годами – кто разграбил все эти снимки и НЕГАТИВЫ? Живут теперь в Израиле много Килийцов уцелевшие после холокауста и у которых нет ни одного снимка их родителей. Невозможно ли вернуть такие снимки или негативы которые не представляют некакой ценности для чужих? Местные власти тогдашние, конфисковали здания Евр. общины, школы "Тарбут", Евр. библиотеку и.т.д. Может быть еще сохраняеться гденибудь А Р Х И В евр. общины? /Для нас, это важнее всего/

В центре Килий на ул.Большая Дунаиская 69-71-73-75, местные властьи построили 4-х этажный дом "Исполкома"/мне кажется что он больше Тел-Авивскаго дома совета рабочих/ Так почемуже нужно было построет это здание разрушая 7 маленких евр. домов?

Я хочу верить,что члены КПСС, которые управляют теперь городом Килий или Одесской Области УССР – если уже изменяли свое отношение к Евреям в последнее времья – может быть исправют эти несправедливые событий о которых было написано выше?

Местные Килийские властьи не были озабочены загородить Евр. кладбище и были позорные случаи безчинства на некоторых могилах. Я посетил это кладбище 2 раза и увидел большую часть памятников, которые были поставлены до 1940/и даже после/,в скверном состоянии, заросшие травой и дикими растениями как в жунгле – недоступно подоити и прочесть надписи. Русские жители Килий, рисковали своиеи жизньи и привозили трупы евреев,растрелянных румынскими извергами. Они их закопали в "братскую могилу" и все знают это место.

В 1990, решила малочисленная група Килийских евреев установить на это место памятник, но такой памятник или хотябы МРАМОРНАЯ ПАМЯТНАЯ ДОСКА должна было быть в центре города например: на том месте где стояла "большая синагога" и была снята Советскими местными властьями в 1949 ? На том месте, теперь Клуб моряков".

Евр. обшина Килий, которая насчитывала 2400 жителеи – не существует больше. В Израиле и в других местах, проживают уцелевшие остатки этои общины. Мы будем надеятся что правители города и области – разрешат им и их семьям, посетить Килию в будущем.

Л. А. К.

השנים שעברו

מראשיתה היתה קיליה עיירה קטנה ליד הנהר הגדול, הדנובה, שמימיו הרבים שוטפים דרך מדינות רבות באירופה. היהודים התישבו כאן עוד מימי קדם, ובפעילותם גרמו להרחבת הנקודה ולגידול אוכלוסיתה. עדות לכך - המספר הגדול של בתים שהוקמו ע"י היהודים, מחופי הדנובה לאורך כל הרחובות הראשיים על רקע עצי השיטה והלילך.

אבותינו וזקנינו תרמו תרומה רצינית להתפתחות הסחר, המלאכה והתרבות. הם קיימו את עצמם ואת התושבים השונים מכל הדתות. הנמל של העיר, גדל לממדים לא ידועים עד אז. בנמל היו עוגנות אוניות־ים גדולות ורפסודות. פועלי הנמל ובעיקר הסבלים התארגנו באגודה לוחמת לזכויותיהם המקופחות. עבורנו הילדים, היו אניות אלה וצוותי המלחים הצבעוניים, מקור משיכה ועניין. אבותינו היו מעורבים בפעילות קדחתנית זאת ששינתה לטובה את תמונת העיר. הסיחרים היו קונים ומיצאים את גרעיני התבואה למיניהם והיו מיבאים סחורות אחרות לרווחת האוכלוסיה. חייטים, שענים, סנדלרים, נגרים, פחחים, זגגים, אופים ועוד בעלי מקצוע, היו מספקים את כל צרכיהם של אנשי קיליה ושל הכפריים בסביבה. הרופאים, שנחשבו באותו זמן כאנשים החכמים ביותר, ריפאו חולים. ההיסטוריון הרומני המפורסם ניקולאי יורגה, בספרו "תולדות היהודים בארצנו" **(Bucuresti 1913) "Istoria evreilor in tarile noastre"** מציין באופן מיוחד את הרופאים היהודים ששרתו את הנסיכים **סטפן הגדול** ווסילה לופול.

מי לא זוכר את אנשי המלאכה המומחים: הנגרים צ'יצ'ילניקי, לרנר וברל ברקוביץ; הפחחים והברזלנים ברוך ברקוביץ, קופרשמידט וגולדנברג; החייטים המפורסמים פלדשטיין, בסיס, חיימוביץ, צאליס, יוסלביץ; התופרות סופה גולד וסוניה פפרמן; השענים אויפן, האחים דיז'ור, איציקוביץ; הצלמים האמנותיים בנהרב, קוגן ושניידר; בעלי מנסרות העצים גמשיאביץ, דוידוביץ, ברודסקי, ברנר; יצואני התבואה פראדיס, שימילב, ד"ר כהנא, רוזנטל, ווייסברג, גרשקוביץ, משפחות זוסביץ, אברומציק לחמנוביץ נפתלי חיימוביץ, פולפרמן, בנדרסקי; **החנוּיות** לסחורות בנין, ברזל ומכולת: איציק כץ, נסים קוגן, פישל דוידוביץ, זליקוביץ וליטבין; בדים וגלנטריה ז. דוידוביץ, ברנובסקי, ברנר, וולפוביץ, שייאביץ; הנעלה בראילובסקי וקוגן; **יש לומר מילה טובה על הרופאים המצטיינים** נאום רבינוביץ ודורה יעקובלבנה רבינוביץ-וסילקובסקאיה וכן ד"ר ברגר (**שהיה גם פעיל למען הרשימה** היהודית הלאומית), מורגנשטרן, זינגר, אגרס, פווה קוגן (שעבד זמן מה עם ד"ר רבינוביץ); **רופאי השיניים הנהדרים הזוגות** שוורצמן ואקסלרוד; הרוקחים ברודסקי, גולדנברג, כמיליס; המורים - ויצמן, רדוליאנסקי, וינוגרד, וולוך, רבינוביץ מיליה, ויניצקי; הגננות והמחנכות גליה קריצמן, גורנשטיין וגוסטה כצנשטיין; אנשי ספר כמו קונסטנטינובסקי אהרון (המדפיס) ואחיו דוד, מוכר הספרים ומכשירי כתיבה (מנהל החוג ללימוד גמרא בעיירה) וכן 3 משפחות ספריס בעלי חנויות לספרים ומכשירי כתיבה. אי־אפשר לתאר לעצמנו את קיליה וקצב התפתחותה התרבותית והכלכלית בלי לזכור כל הנ"ל. והיו גם אנשים שלקחו חלק פעיל בחיי החברה ובפוליטיקה: כל הפעילים הציוניים ק. לבנטון, א. גלוחוי, הינדה קונסטנטינובסקאיה וחברי "גורדוניה" ו"מכבי" וכן אנשי המחתרת הקומוניסטית ח. פיבובר, סרוליק ברונשטיין, מ. רבינוביץ, ולבסוף אנשי העט: הסופר הנודע באידיש יעקב בוטושנסקי, וברוסית איליה קונסטנטינובסקי.

על רקע כל זאת, יש לציין את האנשים שהגשימו את חלום העליה עוד לפני מלחמת העולם: המשפחות צ'יצ'ילניצקי, אברהם קונסטנטינובסקי, רויטמן, לרנר, האחים חיימוביץ, דוד שוורצמן, דינה חרלמב, מלכה כץ (למכביה ה־2), מרימסקי, **לבדינסקי** קוגל ואיש העליה השניה **סטרכילביץ**, החלוצים דב קונסטנטינובסקי, איזיה זיסמן והסטודנט ל. קונסטנטינובסקי.

אין לשכוח את תפקידה של תזמורת כלי הנשיפה של "מכבי" והשתתפות כמה שחקני כדורגל - "הכוכבים" בוריה צאליס ודודלה סוסקין. הקהילה היהודית ניהלה את חיי התרבות ופעולות הצדקה ועזרה כלכלית, כמו החזקת בית־הספר וגן הילדים, בתי־האבות ו־4 בתי־כנסת וביניהם "בית הכנסת הגדול", בנין יחידי במינו מבחינה ארכיטקטונית בכל איזור דרום בסרביה (**הפשיסטים** הרומנים הפכוהו לבית־סוהר ליהודים לפני גירושם למסע המות, ולבסוף חיללוהו בצורה שפלה).

ההיסטוריה של תקופה נוראה זאת, צריכה **לא להשכח** מתועדתנו ומתועדת הדורות הבאים של יוצאי קיליה.

* * *

לא מזמן מלאו **110** שנה ליסוד בית־הספר בקיליה (1880), שהפך עם הזמן לגימנסיה. רבים מאיתנו עברו את כיתות הלימוד שלה. הנה רשימת התלמידים של הכיתה ה־3 (בה למדתי גם אני) כפי שהתפרסם בחוברת משנת 1935:

(Anuarul Gimnaziului Mixt Dr. C. Angelescu, Chilia-Nona, jud. Ismail)

ליובה ספריס ציון 9.27 (פרס ראשון בין כל תלמידי הגמנסיה), **קלרה ליטבין** - 8.34 (פרס ראשון של הכיתה), **חנה כץ** - 814 (פרס שלישי), ואחר כך כל התלמידים, וביניהם **שליומה דורפמן, יוסף אומנסקי, מוזיה ברודסקי ופרוים ויינשטיין.**

והנה אכזריות הגורל: כל ה־4 שמניתי נפלו במלחמה יחד עם רבים אחרים מאנשי קיליה. במחנות המות של בוגדנובקה ודמיאנובקה נרצחו ע"י הז'אנדרמים הרומנים והאוקראינים למעלה מ־1300 אנשי קיליה ז"ל וביניהם גם הורי ואחי.

האסון הגדול שפגע ביהודי קיליה בימי מלחמת העולם השניה **לא** ישכח. אין כמעט משפחה שאין בה נרצחים. לדוגמה: ממשפחת פאליקוב ניספו מלבד ההורים כמעט כל ילדיהם: משה, פליק, שמריה, מיכל, רפול וליזה. האח התמיר שרול - חזר מהמלחמה בלי רגל. משפחות רבות הושמדו בשלמותן ונותרו רק זכרונות מהן.

להם ולכל קרבנות הפשיזם מקיליה נקדיש ספר זה. הם לא הספיקו לחיות את חייהם הטבעיים, להקים משפחות ולא טעמו אושר. **נשמור את זכרונם לעד.**

משה ינובר

ИЗ ПРОШЛЫХ ЛЕТ...

Вначале это было маленькое поселение, омываемое плеском волн, широкого полноводного Дуная. Здесь издавна селились евреи диаспоры. И не были они пассивными обитателями, а своей созидательной деятельностью, способствовали росту этого населенного пункта. Свидетельством тому, явилось и для нас в дни детства, юности и молодости, множество возведенных евреями домов, которые протянулись от Дуная, образовав здесь главные улицы на сочном фоне зелени акационных и прочих деревьев.

Вместе с тем, наши предки внесли значительную лепту в развитий торговли, ремесел, культуры. Своей работой, они кормили себя, а также снабжали и обслуживали сограждан самых различных национальностей, сотрудничая с ними. Так они помогали Килий расти в оживленом шуме портового города, славившегося кстати и крепким коллективом рабочих-грузчиков /включая евреев/ Особенно выделялась на дунайском ландшафте пристань со скоплением морских и о океанских суден и барж у берега, откуда мы, тогда еще ребятишки, нередко встречали и провожали их громкими, веселыми криками. В обшем, наши отцы и деды показали здесь себя во всей своей силе, разворачивая кипучую деятельность, меняя – к лучшему – лицо и сущность Килий. Торговцы скупали и отправляли отсюда зерно, а также привозили из разных мест другие товары. Портные и сапожники, столяры и плотники, жестянщики и часовщики, стекольщики, пекари и прочие мастеровые обеспечивали Килийцев всем необходимым для повседневного быта. Врачи, почитаемые в то время как самые ученые люди, лечили больных. Кстати, известный румынский историк Н.ИОРГА в своей работе "

особо отмечает использование еврейских врачей молдавскими господарями СТЕФАНОМ ВЕЛИКИМ, ВАСИЛЕ ЛУПУЛ и др. Немало еврейских работников просвещения способствовали в Килий формированию подрастающих поколений, повышению культурного уровня людей. Другие деятели участвовали в выпуске и распространений печатной продукций, в работе клубов, где проходили дискусий о смысле жизни, вокруг прочитанных книг, о текущем моменте, об историй нашего народа, ну и конечно, вечера танцев...

Так было в Килий в годы нашей юности. Кто не помнит например, неутомимых мастеров: плотников и столяров – Чичельницкаго, Лернера, Берковича Б. Жестьянщиков – Берковича Бураха, Гольденберга, Купершмида, плеяду портных – Фельдштейна, Басиса, братья Хаимовича, Финкельштейна, Цалиса, Иосилевич модисток – Сору Гольд и Соню Феферман, мастеров часовых дел – Оифман, братя Дижур, Ицкович, Искустных фотографов – Бенераф, Коган и Шнаидер, деятелей лесопильного промысла – Гамшиевича, Давидовича, Бродского; зернопромышленников – Бренера и Вильдермана; экспортеров – Киписа, Докт. Кахане, Брадиса, Розентала, Бендерскаго и десятки купцов как например – Аврумчик Лахманович, Нафтули Хаимович, Комаровский, Страхилевич, Сруль Кац, Зусевич, Шимилев, Пульферман, Гершкович и др. Универсальные магазины стройтельных железных и колониальных товаров – Ицика Каца, Нисима Когана, Ф. Давидовича Зеликовича, Литвина; Галантерейные и мануфактурные магазины – Бренера, Барановского, З. Давидовича, Шалевича, Вольфовича, Роитмана и др.; Рыбацкие принадлежности – Шварцмана и Ваинберга; обувь – Брайловского, Когана.

Как не помянуть добрым словом признательности самоотверженных врачей Наума и Дору Рабинович-Васильковская, докторов: Зингера, Моргенштерна, Бергера /также активист евр. национального списка/, Агреса, П. Когана – сотрудник Др. Рабиновича и дантистов Шварцманы, Аксельроды, Давидовича; аккуратных аптекарей – братья Бродских, Гольденберга, Хамилиса; сеателей знаний учителей – Радулянского, Вейцмана, Винограда, Волоха, М.Рабиновича Виницкого, Фаликова; очаровательных воспитательниц – Горенштеин, Густы, Г. Крицман; знательного типографа Арона Константиновского и его брата пищебумажника Давида а также Нехемья Сафриса и его 2 сына: Рефул и Володя, работавших отдельно в 3-х пунктах города?

МОЖНО ЛИ СЕБЕ ПРЕДСТАВИТЬ БЕЗ НИХ КИЛИЙ, РИТМ ЕЕ ЖИЗНИ, ЕЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ И КУЛЬТУРНОЕ РАЗВИТИЕ ?! Вот существенный вопрос и внем ответ, который ясен всем.

А какую роль в жизни города играли обшественники сионисты: К. Левентон А. Глухой, Инда Константиновская и члены "Гордоний", "Макаби" и др. и подпольщики – Х. Пивовар, Срулик Бронштеин, Миля Рабинович ! Как не спомнить и таких выходцев как писателей Якова Ботошанского и Илью Константиновского, журналиста Бориса Маркузана и др.

На фоне всего этого, проявились особо участники предвоенной алий – Чичельницкие, Лернеры, Константиновские/Яцив/, Ройтманы, халуцим братья Хаимович, Дудя Шварцман, Берка Константиновский, Дина Харламб, И. Зисман студент Леня Константиновский и макабистка Молка Кац/Магазаник и др.

Говоря о культурно-общественной жизни, следует еще напомнить о еврейской библиотеке, о наших клейзмеров-музыкантов, оглашавших город с медных труб, о спортсменах макабистах, о звезд футбола Борька Цалисе и Дудале Соскине.

Также неоценима была роль общины в организаций культурной жизни, благотворительной деятельности, в подержаний традиций, в открытий и содержаний школы, детского сада, молитвенных домов, из которых Большая синагога – изумительное произведение архитектуры, превращенное румынскими фашистами в годы войны вначале в тюрьму, куда сгоняли евреев перед их угоном на смерть, а затем – в конюшню. Это суровый урок историй в назидание нынешнему и будущим поколениям !...

מזכרונות יוסף לרנר

באחת התהלוכות של ה־10 במאי – החג הלאומי של הרומנים – היו התלמידים בכנסיה העתיקה של "שטפן הגדול" משם התקדמה התהלוכה לאורך הרחוב הראשי והתעכבה ליד בית־הכנסת הגדול. החזן המפורסם לפקיבקר השמיע את התפילה "הנותן תשואה" בקול טנור ערב, ביחד עם התלמידים היה גם המורה למוסיקה מנולסקו שנכנס לתוך בית־הכנסת מהופנט מקולו של החזן והביע את התפעלותו על קולו והמנגינה המושלמת.

* * *

בשנות השלושים נפוצה שמועה על הכנות לפוגרום מצד האנטישמיים הרומנים שתכננו לבוא באניה מגלץ, טולציה ומקומות אחרים של ה"רגט" כדי לטבוח את יהודי קיליה. "ידוע לי – אומר יוסף לרנר – כי הקהילה היהודית התכוננה והזמינה אצל אבי כמות גדולה של מקלות עץ להתגוננות שעמדו לחלקם לצעירים שהצטיינו בכוחם הפיזי על־מנת לתת תשובה הולמת לפורעים". בנוסף לזה ביקש גרישה גמשיאביץ שהיה מעסיק של מאות פועלים רוסים במפעליו וכן יצואן גדול של תבואה דרך נמל קיליה, ביקש ושכנע את פועליו ואת הסבלים שעבדו בנמל להצטרף להכנות של התנגדות לאנטישמים. לאחר שהתפרסם כל הנ"ל – ביטלו הקוזיסטים את מזימתם.

Недавно исполнилось 110 лет со дня открытия в Килий /в 1880 г./школы, ставшей впоследствии гимназией. Так вот, если взять хотя бы один класс – третий /в котором и я учился/,список учащихся в брошюре 1935 г. /

то среди учащихся фигурируют со своими годовыми отметками:ЛЕВА САФРИС-9.27 /I премия по школе/ЮЛАРА ЛИТВИН – 8.34/ I премия по классу/,ХОНА КАЦ – 8.14 /III премия по классу/ Далее следуют другие учащихся –МОЗЯ БРОДСКИЙ, ШЛЬОМА ДОРФМАН, ИОСИФ УМАНСКИЙ, ФРОИМ ВАЙНШТЕЙН...Какое прекрасное поколение подрастало! Но увы! Все четверо только что перечисленные мной юношей, погибли на фронте или пропали без вести в годы войны. И еще многих Килийцев досталась такая же участь, а те, что выжили, травмированы войной, из-за чего не смогли реализоваться полностью. Слишком суровой оказалась и послевоенная пора.

Но погибли наши люди не только на фронте или в плену. Бесчетное число их было истреблено в фашистских лагерях уничтожения /БОГДАНОВКЕ,ДОМАНЕВКЕ и др./ где погибли в частности, и мой РОДИТЕЛИ, и мой БРАТ/. Другие вернулись с фронта искалеченными от вражеских пуль и снарядов и уж совсем ничтожно малое число, чудом выжила и вернулось из лагерей измученными, с надрывами, с незаживающими душевными ранами. Такова судьба Килийцев..

Эта мрачная тень воспоминаний не дает нам покоя. Ужасная катастрофа /холокауст/, обрушившаяся в годы второй мировой воины, унесшая жизнь миллионов, страшно задела наших Килийцев. Кошмар этого прошлого еще не рассеялся, ибо нет такой семьи, в которой бы не помнили громадное число погибших близких людей. Например, в одной только семье ФАЛИКОВЫХ погибли, кроме родителей, их дети: Мойше,Фолек,Шмари,Мехл,Рефул,Лиза, а высокий стройный Сруль – вернулся с войны без ноги. Но случалась нередко и так, что были уничтожены целые семьи поголовно, осталась только память о них. О тех, кому не удалось даже испытать силы любви, семейного счастья, радости материнства и вообще радости полнокровной жизни.

Будем же достойны этой памяти – душераздирающей, кричащей до небес.

М. ЯНОВЕР

זכרונות ליל פורים אחד

פורים – חג יהודי שמח, שבו ניצלו היהודים מהמן הרשע. לזיכרו אופים ״אזני המן״ ו״פלאדן״, וקונים תרנגול הודו בלי להתחשב במחירו... אהבתי את החג כמו כל הילדים.

עוד לפני החג, נרשמה אמי בתור אצל שפרה חיימוביץ כדי לקבל תבניות עבור ה״פלאדן״. תבניות יפהפיות בצורות שונות, של פרפרים, פרחים, כוכבים ובובות. בכל העיירה היו תבניות כאלה רק לדודה שפרה. כשנתנה לי אותן, אמרה לי: ״את ציוצטר מלאך – לכי מהר הביתה, ואל תתעכבי בדרך כדי לשחק״. רצתי הביתה, וממש על סף ביתי עצר אותי בן השכנים מוזיה מרקוזן: ״מה יש לך שם, צפרדע ירוקה?״ אולי נראיתי צהובה־ירקרקה בגלל הקדחת, כי בעיירה שלנו ליד הנהר היו הרבה מים עומדים ויתושים. זכורים לי כנוויי־גנאי נוספים: ״צ׳יניק״ (קומקום), ״מלקרובני״ (חיור, חסר־דם), ״פייטונשצ׳רק״, ״גגה״, ״מרשמיל״, ״רספוטין״, ״פולישר גנב״, ״סולדט״, ״פורטונה״ ועוד.

מוזיה ניסה לחטוף מידי את חבילת התבניות, ואני פתחתי בצעקות ״געוואלד״. ראשונה יצאה לחצר השכנה צפורה השמנה, אחריה קוזוקרו, ולבסוף הגב׳ מרקוזן בעצמה, שנהגה לעקוב מדלת דירתה מתי יוצאות הבנות של סרול כץ ועם מי. הפעם התערבה וגערה בבנה. אמי שלחה אותי שוב, והפעם לניסים קוגן להביא רחט, תפוחי־זהב ושוקולד לבישול. השליחות היתה לטעמי. בתו של ניסים – ז׳וזיה קבלה אותי יפה, ויחד עם ליובה מילגרם ועוד בנות שיחקנו ושכחנו להביט בשעון, ולפעמים נאלץ אבי לבוא ולקחת אותי.

חג פורים הוא חג טוב, ואני אהבתי ללקק את הסיר של ה״פלודן״. בחדרים היה ריח של חלה טריה, דג ממולא, ״קוגל״ מתוק ועוד. אבי חזר מבית־הכנסת והודלקו נרות. על השולחן חלה, וודקה, וישניובקה, ה״סיפון״ שהיה מביא לנו ברקוביץ, מפה לבנה מעומלנת שחזרה זה עתה מהכובסת חרטינה.

החלק העליז והמענין בפורים היה הופעת המסכות. ראשון הופיע איציק מרשמיליס, בנה של אשה קטנה ורזונת שהסתובבה בשוק ומכרה סרטים דביקים נגד זבובים, והיתה צועקת ״בבני מוכי, בבני מוכי״. איציק חבש כובע ישן שלא במידתו, וסמרטוט אדום כרוך לצווארו – זו היתה התחפושת. בהיכנסו דיקלם: ״א גיטן פורים מיינע לייט, היינט איז פורים מארגן איז אויס – גיט מיר א פטאקל און שטיפט מיך ארויס״ (היום פורים ומחר נגמר – תנו לי חמישיה וזירקו אותי מכאן). הנה הוא מושיט ידו לעבר אבי ופונה אליו בתרועה: ״אתה איציק וגם אני איציק, והנה שכחתי את ההמשך...״
״מה קרה, איציק״, שאל אבי, ״כבר סיימת את ההופעה? איפה ה׳געגעץ׳ שלך?״ ״על געגעץ רגיל אני דורש לאי אחד, על ׳געגעץ מיט א קרעי׳ – שני לאי״. ״טוב, איציק״ ענה אבי, ״אני מזמין מיט א יומטובדיקן קרעי״.

בגמר הארוחה הלכתי להפגש עם ה״חברה״, יוסלה לרנר, מאיר וייסמן ולייקלה פינקלשטיין ז״ל. התחפשנו לצועניות, לצ׳רלי צ׳פלין, מלחים. היו גם גיטרות. בקשנו תרומות למען העניים וגם ל״מופר״. היו מקומות שלא הסרנו את המסכות והיינו רק רוקדים ושרים. אצל הגב׳ נוסימוביץ היינו מתקבלים בשמחה, ובעלה משה ז״ל היה צובט את הצועניות, מכבד אותנו וזורק מטבעות רבות לקופסאות שלנו.

פורים האחרון לפני כניסת הסוביטים: הלכנו לבקר אצל הזוסביצים לאחר שחברתי חנה התארסה והיו הרבה מוזמנים. מאירקה וייסמן היה המוביל. הדוד של חנה – אשר, אהב בחורות יפות. הוא הסתובב סביב הצוענייה, רקד אתי וניסה להרים את המסכה שלי. הבטיח לתרום סכום ניכר – אנו הלכנו והוא, ואפילו חנה, לא ידעו מי מסתתר במסכת הצוענייה. משם הלכנו לד״ר רבינוביץ, נתקבלנו יפה. אחר כך כשיצאנו לרחוב ליד בית ״השפקרים״ פגשנו את ״רספוטין״ ואשתו חיה־דבורה – הם עמדו ודברו בהתרגשות תוך השמעת קללות בנוסח שלום־עליכם – ״הלואי שיתן נדוניה כזאת לבתו – כפי שנתן לנו״... לא ידענו למי הכוונה, ואז גילו לנו שבקרו אצל הגביר יוסל ויינברג שתרם להם 2 תפוחים רקובים... ענינו להם שחבל על עצביהם. ידוע בכל העיר שאצל יוסף ווייברג יש הרבה תפוחים, אבל בכל יום הוא אוכל רק את הרקובים ולא נוגע בטובים...

המשכנו ללכת ברחובות קיליה. פגשנו קבוצה יותר גדולה שאספה כסף לקק״ל וביניהם היו 2 מסכות אמנותיות מעשה ידיו של אנדריאנוב, המורה לציור של הגימנסיה, דמויות נפלאות של הרצל וטרומפלדור.

פולינה קוסליצקי (ווינשטיין)

ОДНА ПУРИМСКАЯ НОЧЬ В КИЛИЙ

Извесно из покон веков, что Пурим это весёлый еврейский праздник. Шутка ли сказать! Евреий избавились от Хамана, а чтобы не забыли этот "нес" - пекут красивые "Ументаше", сладкий "флуден", запекают индюка, как дорога бы не стоил. Как все дети я тоже любила этот праздник. Мама, перед праздником, заранее становилась на очередь у Шифре Хаймович, чтобы получить формочки для "флуден". Какие красивые формочки ? На них было нарисованы, вернее в дереве выбиты бабочки, цветы, звезды, куколки.. У никаго в городе небыло таких красивых, деревянных форм. Когда я их уже получала, тётя Шифра тысячу раз повторяла "ди цеиоцтер молых" - смотри, не зайграися по дороге. Я бежала быстро домой с душой в пятках.

Дал Бог, когда зайти уже в калитку, стойт там Мозя Маркузан, мой сосед. "Что ты там писешь "зеленая жаба"? Зовут то меня иначе, но так как у нас было много комаров, значит и много малярйи. Меня это болезнь тоже не обошло и я была зелёная, жёлтая.. Разве только я имела прозвище? "Чайник","малокровный","файтонщик","гага","мершмиль", "Распутин", "Цылейгер","Гонев","солдат","фуртуны" и т.д. Мозя продолжал рвать у меня из рук этот пакет и я подняла "гевалд". Вышли соседи:Цыпры ди гробе, Васелина Кожухарь и даже сама М-ме Маркузан, которая сложа руки, сидела на скамеечке перед домом, зная всегда, сколько раз дочки Сруль Каца выходят с дому и с кем.. Она поднялась и позвала своего "паршойна" - Что ты уже там натворил? Он удрал как опаренный...

Но это не всё. Мама еще посылала меня к Нусиму Когану за рахатом, апельсин и кухонный шоколад. Это я любила. Его дочь Мозя была рада мойм приходом, рядом жила Люба Мильграм и еще пару девочек и я так заигривалась, что папа приходил меня искать.. Как было вкусно потом облизовать казанчик, где варился "флудн". В комнатах пахло свежим "койличом", "гефильте фиш" и сладким "кигале"..Папа приходил из синагоги, свечи горели, румяный калач, водка и вишнёвка, сифон /который привозил нам Беркович/, белая скатерть хорошо накрахмалена и высложенная нашей прачкой Харатины.. Но самое приятное и веселое было, когда приходили маски. Кто вы думайте приходил первый? Ицик Мершмильс. Вы его все знаете? Это сын худенькой маленкой женщины, которая ходила по базару и продавала липкие ленты от мух, крича:"Бабены мухи" Бабены мухи".

Шея у Ицика была обвернута красной тряпкой, на голове старая побледхшая шляпа и это называлась "маска" - заходил он и сразу начинал:"а гитн пирым, а гитн пирым маине лаит, айнт из пирым, морген из ойс, гит мир а птакл ин штыпт мих аройс !" -"Что Ицик это ты уже закончил свое выступление?, спрашивал папа, "А где твой "гейнец"? -За простой, я беру лей, а за "гейнец мит а крей" - 2 лей...

Я ждала чтобы уже скорей кончилься ужин и пошла к ребятам Иоселе Лернер, М. Вайсман, Лсикале Финкельштейн /З.Л./ - Наши маски были: цыганки, Чарли Чаплин, матросы и гитара. Мысобирали в пользу бедных, Мопр. Еслибы жила М-ме Нусимович, моглабы спонит одну пуримскую ночь, еще Мойше кил, он любил щепнуть цыганку, угощать и достаточно много бросать денег в наши коробки. Пурим 1940, тогда дочь Лсиба Зусевича объявилась невестой. Гостей было много. Ушеру Зусевичу /з.л./ понравился мой костюм. Я сним заигрывала, танцевала по цыгански. Он меня крутил во все стороны, хотел приподнять маску, обещал нам прилично бросить денег. Я так эму и не призналась. Попели, потанцевали пошли дальше по направление к др. Рабиновичу. Там конечно Мейра узнали, угастили нас и мы пошли дальше. Возле Шапкара стояли двое и прокленали как только Шулем Алеихем умел. Это были "Рспутин" со своей женой Хайдвоире, - "Чтоб он столько дал своей дочери "нодн",сколько он нам дал"...Кто? - Иосел Вайнберг, ответила пара."2 гнилых яблока" - Глупые вы люди. Разве вы не знаете, что он сам всю зиму, ходил по базаре и выбирал порченные яблоки. Хорошие, ему жалко кушать...

Мы шли по улицам, встречали другие группы молодежи. Одна из них, почти 15 душ, от Керен Кайемета включая доктора ГЕРЦЕЛЯ с бородой /точно по фотографю/ и маска Трумпельдора - зделанные учителем по рисований Килийской гимназий, Андрианов..

Мы пели и смеялись в эту красивую п у р и м с к у ю н о ч ь

ПОЛИНА КУСЛИЦКИ /ВАЙНШТЕЙН/

אישים שהתבלטו

א) אדם – חידה

מי בקיליה לא הכיר את **חיים** (הארי) **פיבובר**? לצערנו – איננו עוד בין החיים, אך זכרו חי בינינו.
בעת השלטון הרומני היה חיים קומוניסט פעיל במחתרת, ומצד שני שימש כחזן בבית־הכנסת! יתכן שלא היתה דוגמא כמוהו בסרביה או בכל מקום אחר בעולם. ידוע שהקומוניסטים היו תמיד חילונים גמורים. ובכל זאת, חיים פיבובר הלך לבית־הכנסת, שר והתפלל מכל הלב.
ואני מהרהר – איך אפשר להסביר תופעה זאת: אולי התכוון הקומוניסט פיבובר להסיח את דעתה של ה"סיגורנצה" (המשטרה החשאית) מפעילותו במחתרת? ואולי שאף להיות עצמאי במנטליות מעורבת, המשלימה בין שתי פילוסופיות המנוגדות זו לזו?
יש לציין שחיים פיפובר פיתח את אמנות שירת החזנות.
ב־1940 התגלה צד נוסף של בקיאותו במוסיקה – אני נזכר שמיד לאחר שממשלת בריה"מ הגישה אולטימטום לרומניה המלכותית על החזרת בסרביה – אירגן חיים פיבובר במועדון הפועלים של קיליה את הנוער והקים מקהלה ובה לימד שירים סובייטיים כגון: "האינטרנציונל", "רחבה ארצי־מולדתי", "פולישקה", "הרוח העליזה" ועוד.
זאת אומרת, שגם לפני 1940, ידע האיש לשיר, ולא רק תפילות. זה היה האיש שחי בינינו. יהי זכרו ברור!

ב) כולם הכירו אותה

את **ורה איסצנקו הכירו כולם בקיליה** (וכן את אביה – גבר גבוה חציי־חרש שהיה מטייל ברחובות העיר עם כלבלב קטן). ורה נבדלה מגויים אחרים ביחסה האוהד ליהודים, מבלי להסתיר. היו רבים שחשדו על קשריה עם ה"סיגורנצה" (המשטרה החשאית) וזאת מפני שהיתה נפגשת לעתים עם אנשיה. והנה נודע "משהו" על זה שנים רבות אחר־כך מפי המשורר, בן עירנו, **מיליה בוקוב**. הוא סיפר לי ולאחר זמן פרסם זאת בכתב: "בזמן שלמד באוניברסיטה של בוקרסט, למדה שם גם ורה (אמנם בפקולטה אחרת). בקיץ היו נפגשים בקיליה. פעם אחת הודתה ורה, כשדמעות בעיניה, שאנשי ה"סיגורנצה" ביקשו ממנה לעקוב אחרי בוקוב ולדווח... צריך להודות שבאותם הימים (בעת שלטון הרומנים) עצם הודעתה ואזהרתה היה מעשה של יושר ואומץ. **מ. ינובר**

ЛЮДИ ИЗ НАШЕГО ГОРОДА

Человек-загадка

Кто в Килий не знал Хаима /Харри/ Пивовара ? К сожалению его уже нет среди нас, но память о нем живет. Это был интересный человек, и о нем стоит поговорить.
Незаурядная личность, Х. Пивовар тем и интересен был, что он как бы сочетал в себе почти несовместимое: при румынской власти был активным коммунистом-подпольщиком – одним из руководителей городской партийной организации; с другой стороны, он выступал в качестве кантора в синагоге.

Это было чрезвычайное явление и, вероятно, нигде не имевшее тогда аналогов в Бессарабий. Ведь коммунисты, как правило, были воинствующими атеистами. И все же, Хаим Пивовар шел в синагогу и пел, прекрасно пел, молитвы.
Размышляя над этим, начинаешь думать, чем это объяснить: то ли желанием Пивовара коммуниста отвлечь внимание "Сигуранцы"/тайной полиций/ от его деятельности в подполье, то ли оригинальностью и независимостью его ментальности, образу мышления, допускающею совмещение двух почти несовместимых проявлений ?
Как бы то ни было, факт остается фактом: перед нами необыкновенная и сложная личность. Отметим, что Х. Пивовар включился в развитие кантерского искусства, а в 1940 году обнаружилась еще одна сторона его музыкальных знаний: помнится, сразу после того, как правительство СССР предъявило Румынскому королевству ультиматум о передаче Бессарабий, он организовал в городском рабочем клубе, изучение Килийской молодежи советских песень. Мы с его помощью начали петь в хоре такие песни, ранее запрещенные, как "Интернационал","широка страна моя родная","веселый ветер","Полюшко-поле" и др. Значит, и до 1940 года, он пел не только молитвы...

Вот такой человек жил среди нас в Килий! Вечная ему п а м я т ь !

ВСЕ ЕЕ ЗНАЛИ

Веру Исаченко знали все в Килии /как впрочем и ее отца – рослого глуховатого мужчину, всегда прогуливавшегося по улице с собачкой/ В отличие от ряда других христиан, она к евреям относилась дружелюбно и не скрывала это.
Одновременно некоторые считали что она была связана с румынской охранки "Сигуранцой"; может быть, потому что встречалась с некоторыми ее работниками. Но одна неизвестная сторона ее личности обнаружилась много лет спустя из расказа нашего земляка, поэта Ем. Букова. Он расказывал мне, а затем – то же в своих опубликованых воспоминаниях, что учились в Бухарестком университете тогда же, когда и Вера, только на разных факультетах. Летом, во время каникул, они нередко встречались в Килии. Однажды она в слезах призналась ему, что работники "Сигуранцы" просили ее следить за его деяниями /так как он, как коммунистический подпольщик находился под негласным надзором, о чем после войны доказано документально/; сказала она также, что ее просили фиксировать его высказывания, а затем доложить...
Надо отметить, что в то время, в тех условиях – это ее признание, явилось честным поступком

М. ЯНОВЕР

כיצד התהוו דורות

כמה גורמים השפיעו על התארגנות הנוער היהודי בתקופה שבין שתי מלחמות העולם. היו אלה: **בתי-הספר** – העממי העברי "תרבות", הגמנסיה המקומית, **בתי-הכנסת** וארגוני **הנוער הציוני**.

ביה"ס "תרבות" נפתח ופעל כתוצאה ממאבק בלתי נלאה של האינטליגנציה היהודית למען חינוך לאומי לדור הצעיר.

לפני הסטנוגרמה מישיבת הפרלמנט הרומני מ-24 ספטמבר 1930 (Monitorul Oficial № 76), שבה הופיע הציר היהודי **מ. לנדאו**, **שדרש הרחבת זכויות בתי-הספר העבריים** והטבות כספיות מינימליות (פחות מהתקציבים שקיבלו בתיה"ס הרומניים). והנה תשובתו של שר החינוך והדתות הרומני ד. קוסטסקו, אשר דחה דרישות אלה כמוגזמות ביותר:

"Un necunoscător ar putea avea impresiunea că acest învățământ la noi este într'o mare, mare suferință....."

"לאיש בלתי בקי יכול להווצר הרושם, שרשת החינוך הזאת (העברית) נמצאת כאילו במצב קשה אצלנו...".

הפעילים היהודים המשיכו ללחום לזכויות החינוך העברי, וכך נפתחו גם בקיליה ובהרבה עיירות ועירים קטנות מוסדות חינוך. הלומדים (ואני בתוכם) קבלו בבתי"ס אלה חינוך כללי, ומלבד זה למדו עברית, היסטוריה ותולדות א"י, ועוד. ראויים לציון המורים המסורים של "תרבות" בקיליה: **רדוליאנסקי, וייצמן, וינוגרד, מאיר וויניצקי, וולוך**. הם חזקו ושבחו את חייהם של דורות של צעירים לחיים של ממש. בעיר לא היתה גמנסיה "תרבות", ולפיכך למסיימי "תרבות" לא היתה ברירה אלא להמשיך בגמנסיה המקומית ע"ש אנג'לסקו. האוירה והנוהגים בה היו על "טהרת" הלאומנות הרומנית, ורק פה ושם היו מורים עם גישה ליברלית כלפי היהודים. נתאפשר לרב הקהילה רבינוביץ (יליד הממלכה הישנה) להורות שעורי דת ישראל. בשנות ה-30 הצטיין גם המורה היהודי למוסיקה **יוסף פליקוב** ממסיימי הקונסרבטוריה של בוקרסט. פליקוב יסד תזמורת כלי נשיפה וכן חוג דרמטי-מוסיקלי בשם "החבריה" , שם שנלקח מהסרט הסובייטי המפורסם.

גורם בעל השפעה על התהוות התודעה היהודית היו ארבעת **בתי-הכנסת**. בית-הכנסת הגדול בקיליה – היכל של ארכיטקטורה מפוארת מבחוץ ובעיקר בפנים. כל 4 בתי-הכנסת נחרבו בזמן המלחמה. בבתי-הכנסת היו מתפללים, וזה חיזק כמובן את הדת והמסורת בקרב המשפחות. אולם בנוסף לזה, התכנסו שם כדי לשמוע חדשות, על המתרחש בקרב היהודים בגולה ובארץ ישראל. פעמים רבות היו הופעות פוליטיות של שליחי הקרנות או המפלגה היהודית הלאומית, שנאבקה על נציגות יותר גדולה בפרלמנט הרומני. הגורם השלישי – הסתדרויות הנוער הציוני, "מכבי", "גורדוניה" ו"ביתר", בהם התנהלו פעילויות ציוניות מכל הגוונים ובעיקר בחגים היהודים. נשלחו צעירים להכשרות של חלוצים, מהם גם עלו לא"י.

הדור הצעיר הכין את עצמו לאותה מטרה (א"י), וגם אלה שלא זכו לעלות ארצה באותן השנים, שמרו בליבם את הכמיהה והגחלת גם בשנות המלחמה והתקופה הממושכת של השלטון הסובייטי, עד לימינו אלה.

א. יונאי

ТАК ФОРМИРОВАЛИСЬ ПОКОЛЕНИЯ

Несколько факторов повлияли в довоенное время на формирование еврейской молодежи в Килии. Прежде всего, это учеба в школе "Тарбут" и в местной гимназии; затем было влияние синагог, посещение сионистских организаций "Гордония" и т. д.

В том что касается школы "Тарбут", ее открытие в Килии /как, впрочем, и в других городах и местечках Бессарабии/ явилось следствием упорной борьбы еврейской иннтеллигенции за национальное воспитание подрастающего поколения.

Передо мной стенограмма заседания румынского парламента от 24 сентября 1930 / см. "Мониторуд Офичиял" №76/ Здесь приводятся выступления в прениях по запросу депутата М. Ландау, который добивался создания оптимальных условий для работы еврейских школ. И вот ответ министра просвещения и культов Д. Костэкеску, утверждающего, будто депутат утрирует и может, не дай бог, случиться что:

/"несведущему может казаться, что это /еврейское/ просвещение, уж очен - очен

с т р а д а е т у нас..."/

К чести еврейским активистам, надо сказать, что энергично боролись за расширение и улучшение работы школьной сети "Тарбут" следствием чего явилось и открытие в Килии еврейской школы. Учащиеся /и я в том числе/ получали там, помимо общего образования, элементарные и вместе с тем важные знания по ивриту, юдаистике, истории и географии Эрец Исраэль. Хочется в связи с этим упомянуть добрым словом директоров Вейцмана, Радулянского, Винограда, учителей Меера Винницкого, Волоха и др.

Ввиду того, что в городе отсутствовала еврейская школа вышей ступени, учащиеся начальной школы "Тарбут" продолжали учебу в гимназии, носящей имя румынского профессора Анджелеску. Здесь, несмотря на шовинистскую политику румынских властей, все же отчасти присутствовал еврейский дух: уроки религии еврейским ученикам преподавал Килийский равин Рабинович. Тем самым обеспечивалась некоторая преемственность еврейского воспитания после "Тарбута".

В гимназии были, правда-изредка, и другие еврейские учителя. Во второй половине 30-х годов, здесь пользовалься большой популярностью преподаватель музыки ИОСИФ ФАЛИКОВ, выпускник Бухарестской консерватории. Он также руководил духовым оркестром и музыкально-драматическим кружком гимназии, сам писал сценарии и готовил по ним спектакли группы "бэиеци вессель" /"весёлые ребята"/. Интересно отметить, что это название было идентично названию известного советского фильма, а отдельные веселые мизансцены бывали не хуже выступлений по румынскому радиовещанию эстрадных артистов СТРОЕ /кстати, еврея/ и ВАСИЛАКЕ.

Другим формирующим фактором явились синагоги. Их было в предвоенные годы четыре в том числе - Большая Синагога, прекрасный архитектурный памятник. Ни одно из них не сохранилась. Все были разрушены во время войны / и поже/

Однако в годы их сушествования, они оказывали большое влияние на старшее поколение, а через него - на детей. Дело втом, что синагоги играли большую роль в поддержании чувства единства евреев как народ. Здесь в условиях галута, во время молитв и изучения Торы, употреблялся иврит, символизирующий еврейскую сущность.

Под влиянием синагог, Килийские евреи соблюдали реелигиозные и национальные традиций, отмечали праздники. Кроме того, собравшиеся здесь люди, неминуемо беседовали о положении евреев в стране, во всем мире. Таким образом, вокруг синагог всегда кипела еврейская жизнь.

Параллелно в Килии шло формирование еврейской молодёжи в рамках сионистких организации "Гордония", "Бетар" и "Хашмоная". Здесь углублялось наше познание тяжелого прошлого еврейского народа, его культурных ценностей, изучались жизнь и деятельность выдающихся людей стоявших у колыбели сионисткого движения.

Подрастающее поколение готовилось через эти организации к поездке в Эрец Исраэл Часть из них уехало, другие не успели, но в их душах огонек продолжал гореть, и они с честью пронесли его через годы и растояния вплоть до наших дней.

М. Я Н О В Е Р

החוגים הדרמטיים

היו קיימים בשנות ה־20 וה־30. בהתחלה היו המארגנים **יעקב בוטושנסקי ואייזיק־לייב סוסקין** (הדוד של פוליה ויינשטיין). סוסקין ביצע את התפקיד הראשי בהצגת "הדיבוק". בשנות ה־30 היה המארגן **מאיר וניצקי** המורה של בית־ספר "תרבות" אשר ביים את סיפורו של שלום עליכם "אנשים". התפקידים בוצעו ע"י מאיר וייסמן, שעיה פפרמן, זיליה מרקוזן, אסתר פינקלשטיין (שוורצמן) ודינצה גרינברג, בליווי כינור (זיוניה קוגן). כמו כן הוצג המחזה "מוטקה הגנב".
ב־1938 הוצג מחזה אקטואלי מפי איליה קונסטנטינובסקי ובהשתתפות בוריה מרקוזן ומאיר וייסמן - "קיליאר אויף דער בימע".
אני זוכר גם הופעה של המחזה "חנה־לה" בהשתתפות הנוער מקיליה ובבימויו של אדולף זיגלוואקס מאקרמן.

מפי מאיר וייסמן

ЕВРЕЙСКИЙ ДРАМКРУЖОК существовал в 20-30е годы. В начале 20х годов, его организаторами были Яков Ботошанский и Азык-Лейб Соскин. Он исполнил главную роль в постановке "Дер Дибук". В 30-е годы, учитель Тарбута, Мейр Виницкий инсценировал рассказ Шолом Алейхема "МЕНЧН", роли исполнили: Меер Вайсман, Шая Феферман, Зиля Маркузан, Эстерка Финкельштейн/Шварцман/ и Дынця Гринберг. На скрипке играл Зюня Коган. Также поставили пьесу "Мотьке ганев"
В 1938 году, Боря Маркузан и Меер Вайсман по сценарий Люси Константиновского, поставили на сцену "Килиер ойф зеиер бине". Однажды из Акермана приехал Адольф Зигельвакс и силами Килийской молодежи поставил им же написанную пьесу "Хонале"

ЕВРЕЙСИЙ ССУДО-СБЕРЕГАТЕЛЬНЫЙ БАНК существовал до 1940 г. Почетным директором был доктор Рабинович а затем Рафул Саррис. Фактическим руководителем был Карл Левентон, кассирами были Рая Меремс /жена Изи Давидовича/ а затем Майка Вайсман /сестра Меера/ бухгальтером был А. Глухой.

בשנים 1918–1930, התפתחה התנועה הציונית לממדים שטרם נודעו ובעיקר בין הצעירים. אולם צריך גם לציין שבקרב הנוער היהודי היתה גם תנועה קומוניסטית מחתרתית. היו גם משפטים נגד הקומוניסטים.

מפי מאיר וייסמן

ЧИСЛО ЕВР. НАСЕЛЕНИЙ На сколько я знаю, в 1940 в Килий насчитывалось около 3000 евреев / По расчетом Л.К., обоснованно на списках комисий для распределений мацос, при евр. общины - 2400-2500/
В 1940 - три синагоги были закрыты, осталось только "БеисМедраш", где состоялись молитвы до начало войны.
М. ВАЙСМАН
+/ Этот последний факт, еще не утверждённый Л. К.

על מספר יהודי קיליה

לפי דעתי (מאיר וייסמן) היה מספר יהודי קיליה לא פחות מ־3000 בשנת 1940. עם כניסת הצבא האדום, נסגרו 3 בתי־כנסת והושאר רק "בית המדרש" שם התקיימו תפילות עד התחלת המלחמה, יולי 1941. (?!)

חזנים

מספר "יהדות בסרביה", דף 634:
רדזיבילר מרדכי מתלמידיו של **ניסי בלזר** בקישינוב, בעל קול בריטון. התפלל לרוב בבית הכנסת הגדול בקישינוב וגם בערי בסרביה אחרות (כולל קיליה).

ליפקיבקר יעקב חזן צעיר (בשנות השלושים) בקישינוב ואחר כך בבלגיה. התפלל 3-4 עונות של ימים נוראים בבית־הכנסת הגדול של קיליה - השאיר רושם בל־ימחה על כל מאזיניו.

וייסלייב פסח, התחיל הקריירה שלו עוד מילדותו, אחר כך טנור־לירי. התפלל בבית־הכנסת הקוראלי של קישינוב, משם עבר לאודסה ולמד בקונסרבטוריון של הזמרת ביאלוגורסקי. למד חזנות אצל **פיני מינקובסקי**. אחר כך התפלל גם בליווי מקהלה בקישינוב, אקרמן וקיליה. משנת 1948 בישראל והתפלל רק ב"ימים נוראים" בתל־אביב, יפו, בת־ים וחולון.

אנטישמיות:

מספר "יהדות בסרביה", דף 384: בקיץ 1928 הוגשה **תביעה משפטית** נגד יהודי העיירה קיליה, על סגירת חנויותיהם גם ביום שבת. לפני שתי אינסטנציות הפסידו היהודים במשפט ונענשו, אז פנו בערעור לבית הדין הגבוה לצדק.

מזכרונות מוזיה מרקוזן

החוג הדרמטי של קיליה בהנהלת **שלום יודקוביץ**, הציג בין היתר את המחזה "מוטקה הגנב". במחזה השתתפו **שיקה פפרמן, נליה גורביץ, מניה קיציס** ועוד.

בתזמורת כלי הנשיפה היו הרבה צעירים, חלקם נמצאים בתמונה שמופיעה בספר, ואני זוכר גם את **נ. קופרשמידט**.

"**הבנק היהודי**" - למעשה קופת מילוה וחסכון, משרדיה היו בביתו של **שייקה לחמנוביץ** ברח' מלר-דונאיסקאיה.

הספריה היהודית שנקראה ע"ש **א. פרלשטיין** היתה ברחוב הראשי. הספרים היו בכל השפות. כל התושבים העריכו את חשיבות הספריה הזאת.

סכנת הפוגרומים - אני זוכר את מאורעות 1924 לאחר ההתקוממות של טטר-בונר. היו כאלה שרצו לעשות פרובוקציות נגד היהודים **והפיצו שמועות שמכינים פוגרום** נגד היהודים שבראשם יעמדו הליפובנים שהיו גרים בפרברי העיר.

היהודים אירגנו הגנה-עצמית. אני זוכר (הייתי אז בן 10-9) שבמרכז העיר שהיה מאוכלס ביהודים, חילקו את הרחובות לאיזורים ולכל אחד מהם נבחר אחראי. לנערים נתנו משרקות והיינו צריכים לפטרל בשעות קבועות, ובמקרה של סכנה לשרוק ולהודיע מיד לאחראי של האיזור.

היו סיפורים שד"ר **רבינוביץ**, שהיה אז במועצת העיר, לקח סוס מארגון מכבי-האש, הגיע לכנסיה הליפובנית ופנה אל הכומר: "שמעתי שהליפובנים רוצים לארגן פוגרום נגד היהודים, ואם תעיזו לבצע אותו תדעו שלנו יש "סמו-אוברנה" (הגנה עצמית), ובשלב ראשון אנו נשרוף לכם את הבתים שלכם והכנסיה שלך ואחר-כך נגן על בתינו".

הכומר, לפי השמועה נבהל מאוד ונתן פקודה שיפעילו את פעמוני הכנסיה. כשהתאספו המתפללים הליפובנים - פנה אליהם הכומר ודרש שלא השתתפו בהרפתקאות נגד היהודים ואפילו דרש מהם שהליפובנים הצטרפו להגנה על היהודים. כמה אמת יש בסיפור זה - אינני יודע - אבל בטוח שהיו שמועות כאלה...

Еврейский драматический кружок существовал в конце двацатых и начало трицатых годов. В нем принимали участие Лейбыш Розенфельд, Ушер Зусевич, Срулик Гуревич и другие еврейские студенты

Еврейский ссудо-сберегательный банк. Директором его был К.Левентон бухгалтером Аннета Гольдман.

Еврейская библиотека - была очень богата в книгах. Читателями были люди разных национальностей. БЫЛА РАСФОРМИРОВАНА в 1940 году, помещение отдано под квартиры

СИОНИСТКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ, была очень активная между 1918-1940. Был денежный сбор за Керен Каемет и Керен Гаиесод. Среди активных и очень честных сионистов хочу и следует отметить Меера-Иойнэ Глухой /портной/ и его сын /бухгальтер/ за что и были репресированны. Никто из них не вернулься.
Б. С. Д. /родился в Килий, проживает теперь в другом городе, сообщает нам о некоторых действий советских властей в Килий в 1945-52

До войны действовали четыре синагоги. Во время войны /румыны/ и после /советы/ были разрушены ВСЕ ЧЕТЫРЕ СИНАГОГИ. Там где была синагога /"Бесмедраш", там сейчас сквер и памятник погибшим морякам. Там где была Большая Синагога, по улице "Ленина" которая была основательно построена - Разрушительям /1949 г./ пришлось много потрудиться чтобы ее снести. На этом месте построили клуб судоремонтного завода. Остальные две синагоги были снесены до моей демобилизаций /1946/
В помещений бывшей еврейской общины - теперь детский садик.?
/не потверженно, редакт.Л.К./
После войны, в одном из частных домов, принадлежавший Давиду МИХАЙЛЕВИЧУ, на празднике "РОШ ГАШОНЫ", собралис верующие еврей чтобы помолиться. Нагрянула милиция и разогнала молящихся евреев, а представитель Райфинотдела конфисковал "ТОРУ"
В данное время свободно разрешают верующим молиться. /очень мало осталось/

В 1940-1, были подняты ночью много народа, по §§ 38-ой и 39-ой. Некоторые были высланы за 50 км от границы. Другие в очень далекие края. В т. ч. Зусевичи, Кацы, Вайнберги, Герцовичи, Коганы и многие многие другие! Только малая часть из них уцелели и вернулис, но не в Килию

גלויים ממכתבו של ב.ס.ד.

יליד קיליה, המתגורר כיום באחת הערים של ר.ס.פ.ס.ר.

התנועה הציונית היתה פעילה מאד מ־1918 עד 1940. בין הפעילים המסורים יש לציין את **מאיר יונה גלוחוי** (חייט) ובנו רואה־החשבון **שהוגלו ע"י הסובייטים לסיביר ואיש מהם לא חזר משם חי.** עד 1940 היו בעיר 4 בתי־כנסת פעילים. בזמן המלחמה (הרומנים) ואחריה (הסיבייטים) הרסו את 4 בתי־הכנסת הנ"ל. במקום שם היה "בית המדרש" כיום ככר ומצבה למלחים שנפלו. במקום שם עמד בית־הכנסת הגדול, נבנה מועדון של המספנה. מלאכת הריסת הקירות (1949) נמשכה הרבה זמן והיה צריך להביא כלים מיוחדים. עוד 2 בתי־כנסת נוקו מעל פני האדמה, עוד לפני שחרורי מהצבא האדום ב־1946.
אחרי המלחמה, התכנסו כמה מניינים של יהודים בביתו של **דוד מיכלביץ** כדי להתפלל בראש השנה. המיליציה התערבה וגרשה את היהודים ופקיד "רייפינאודל" החרים את ספר התורה. כיום מרשים כבר להתפלל, אולם נשארו מעט מאד מתפללים.
ב־1940/1 נאסרו בלילות מאות אנשים שהוגלו באשמות סעיף 38 ו־39, ביניהם היו המשפחות **זוסביץ, כץ, ויינברג, גרצוביץ, קוגן** ורבות אחרות. רק חלק קטן מהם ניצל בחיים וחזרו מהגלות, אולם לא לקיליה.

בחתונת דודו בנו של **איזיה (זיסמן) זהר**, 10.7.73. מספר אנשי קיליה בישראל שעד כה לא הופיעו בתמונות אחרות: הראשון מימין **קנטרמן מיליה**, ליד הגב' נוסימוביץ **סוניה חיימוביץ**, ליד ז'אן **נוסימוביץ איזיה גולדמן** שירד אחר כך לארה"ב. אשתו של גולדמן ליד הכלה.

תמונות קולקטיביות עד 1939

הגשר שליד ה"פונטון" והדנובה היתה קפואה.
משמאל לימין: ברוצקי ששה, קוגן ז'וזיה, קיציס סִינָה, פולפרמן מי ליה ואשתו

ליוה ולייקה פינקלשטיין, פוליה ויינשטיין, בומה דוידוביץ,
דובין איליה ואברמוביץ ליובה.

ז'וזיה קוגן, ויסמן מאיר, רוזנבלט ריבה

משפחת פוליה ויינשטיין

קבוצת צעירים בשנות ה־30: דיז'ור ראובן, בלומנטל לייזר, גולדנשטיין מוניה, קופצ'יק נלי, בלתי מזוהה, קופציק מכל, רבינוביץ מוטיה, דוידוביץ מוזיה, בלתי מזוהה, בלומנטל שמואל, גורביץ ישראל, דיז'ור רוזה, פדיה פיש.

ל. קונסטנטינובסקי – שנה לפני עליתו ארצה: 7 צעירים בהדרכתו על אוניה בנמל. ביניהם וידה אלברג וקנט.

פפרמן שייקה, בומה ופוקה דוידוביץ, זינה פפרמן, צילה ויסמן,
מעל לחתן פרידה שורצברג ז"ל. עדה דוידוביץ, אניה קניש (דוידוביץ)
עם שמלה לבנה, טופה יבלוצניק (ברודסקי), פוליה דוידוביץ, מירה גרינברג,
פוליה ויינשטיין, פרלמוטר אטיה, אברהם ורוזה דוידוביץ, הגב' גולדנברג
(בית־מרקחת).

וייסמן שרה, מילגרם שורה, קונסטנטינובסקי אידיס

23 אנשי קיליה ותינוק. טרם פענחנו שמותיהם.

אחרי החתונה של **ריבה רוזנבלט**. צלום באניה.
אסתר וחיים רוזנבלט ז"ל (ההורים), **שוניה ולאוניה** ז"ל (האחים)
ריבה ובעלה (לא מקיליה) ז'וזיה, **פוליה ובמליס**

מיכלביץ האב והבן, **חייקה זוסביץ**, הגב' **בורוכוביץ דוליצקאיה**, **פניה ויינשטיין**

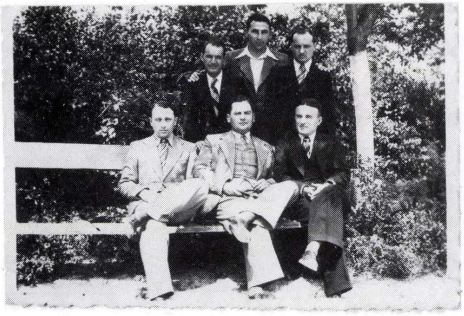

קבוצת כדור־רגל של נערים ״ברק״

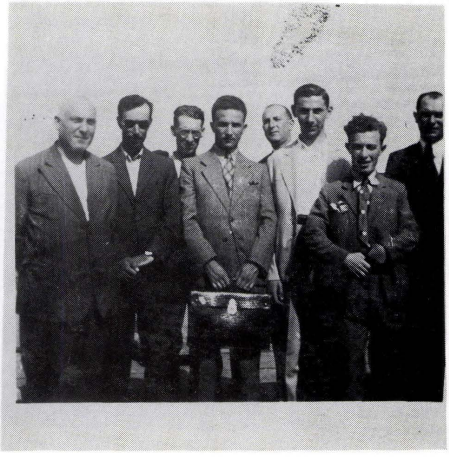
16 נערים מהם 14 יהודים. למטה מצד שמאל - בנו של ניקו דורין שאביו וסבו היו ראשי ה״קוזיסטים״ האנטישמיים.

בלתי מזוהה, חיבוקי (?), וליה ציו, מ. חיימוביץ, שרה ויסמן, שורה קרבצ'נקו (?), בלתי מזוהה מחזיק את העתון ״אוניברסול״

איסק חיימוביץ וכו', ראה צילום קודם

גרצוביץ (רוקח), איסק פיינשטיין, מ. חיימוביץ, בלתי מזוהה, רוטנשטין אליושה, אורלובסקי, ברקוביץ יעקב, בנהרב יעקב

פווה, מיליה, ליוסיה, בלתי מזוהה, ססה ויסלייב, יוסף מבנדרי

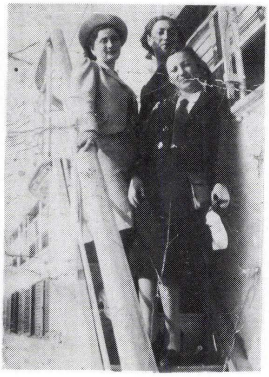
מימין לשמאל: **דינה חרלמב, קוגל (הצלם), רחל דורפמן (חיימוביץ)**
הניה קוגל, בעלה של דורפמן

משה פליקוב, וניה אפרמוב, חיים מרימסקי, שעיה זוסביץ,
פוליק קוגן, קוקה אנטוניו

דוידוביץ איזיה אשתו רעיה, הבת לילי, יוסף ברנר ומשפחתו
יוסף לייב כץ

על אניה: **פוליה, לייקה פינקלשטין, ריבה בלכמן**

"הקמיש" – **בטיה וטבה כץ, פווה קוגן, חנה בת סנדר חיימוביץ**

בלתי מזוהה, קנטרמן איזיה, דוידוביץ מוזיה, בלומנטל שמיל ולייזר,
בלתי מזוהה, גולדשטיין מוניה

שיקה גולד, משה ברודסקי, מ. חיימוביץ, איסק חיימוביץ ופולפרמן

מימין לשמאל: פולפרמן, דוידוביץ בוריה, גרשקוביץ מליה,
גרנובסקי מאיזמאיל וליוסיה קונסטנטינובסקי

מרקוזן זיליה, ליטוין יוליק, גולדמן איזיה,קוגן פוליק זיסמן איזיה
גולדנברג עזריאל, מרימסקי חיים, גרינברג נחמן, מיור קוגן,
נובוחטקין קוליה, פליקוב משה, סטוליאר קיבה, ויסמן מאיר,
רבינוביץ פימה.

איסק חיימוביץ, מ. חיימוביץ, שיקה גולד,
פ. קרבצנקו, בוריה מרקוזן, בוריה דוידוביץ

אידיס ומלכה קונסטנטינובסקי, וייסמן מייקה, אטיה פרלמוטר,
מלכה כץ, ס. דוליצקי

ישראל שילדקראוט (שליח קרן היסוד), מורי ״תרבות״:
וינוגרד, אשתו, גוסטה וולוך וליאוניה ק.

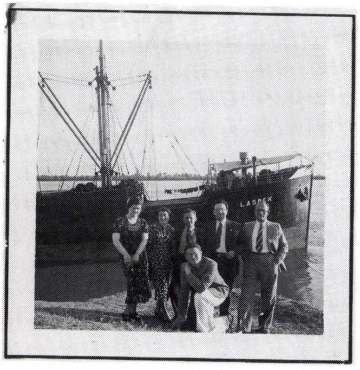

בנמל אודסה: ד״ר **רבינוביצים** (בעל ואשתו), **טבה ואידית קונסטנטינובסקי,**
יוסף ברקוביץ (בעלה של אידיס) מקבלים תיירים מישראל.

בצרנוביץ פוליה, ריבה רוזנבלט, חיים רוזנבלט, מקבלים תיירים מישראל

כנ״ל ליד אוניה משא במרחק 8 מטר מהחוף

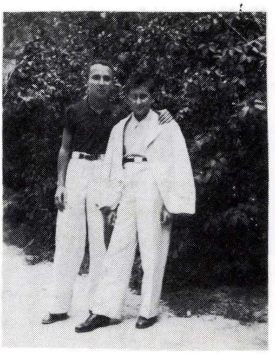

ליפה קנט, קומרובסקי ג., ליאניה רוזנבלט

החתונה של **דודל מיכלביץ**, לידר אביו עם הזקן, כל היתר לא ידועים, חומר למחקר

קצרגינסקי שורה, זינגר דוד

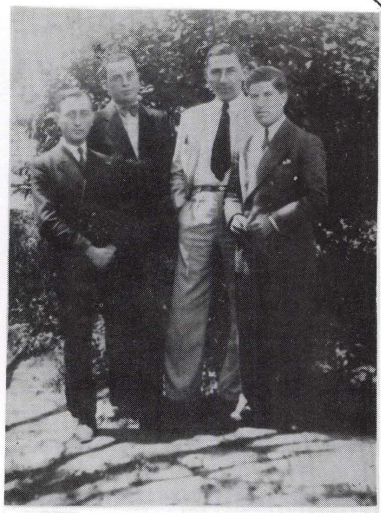

ספיבק דניאל ומשפחתו ביחד עם **נטע בלכמן** ומשה **פיגיז**

בית טיפוסי חד־קומתי בקיליה, שלג חורפי.
צאליס פניה ומניה, דינה וליאניה
חרלמב, דודיה שורצמן

בלתי מזוהה, מ. חיימוביץ, סשה ברודסקי, שוקה פינקלשטיין

אידיס קונסטנטינובסקי (בית ברל), דורה אורבוך, רוזה דיז'ור (אופן)
שרה וייסמן, שליה סטרכילביץ (בת לייב), טוניה ברשדסקאיה

מישה, מיליה, ליוסיה, בלתי מזוהה, גרנובסקי מאיזמאיל וסשה

פוליה, ז'וזיה וריבה על רפסודות ענקיות

ליאוניה ק. עם קבוצת חניכים,
ביניהם וידה אלברג, האחים קנט ועוד

יוסוביץ גצל ופרידל, בלכמן נוטה ואנה

אטיה פרלמוטר, טוניה ברשדסקי, שליה סטרכילביץ, רוזה דיז'ור (אויפן)
מלכה קונסטנטינובסקי
, אידיס, מלכה כץ, שרה וייסמן,

ד"ר נ. רבינוביץ עם עוזריו בחצר ביתו,
ביניהם לייקה פינקלשטיין, נטה בורוכוביץ

חיים פפרמן, נטה בורוכוביץ והוריה, 3 בלתי מזוהים

מימין לשמאל: ויינשטיין ניוניה ז"ל, דוידוביץ טוניה, בלתי מזוהה, ריבה ברהוביץ ז"ל ריבה ברשדסקי, ליאוניה ברשדסקי (בן שמואל)
פאיה רבינוביץ, טניה ויינשטיין (מר), חיימוביץ (בת קלמן),

סויבה וליאניה חיימוביץ

ריבה רוזנבלט, מיליה גולדמן, פוליה ויינשטיין,
על רקע שרידי חומת קיליה העתיקה.

קבוצת צעירים יהודים ורוסים, בערך 1939

זכרונות

נולדתי למשפחה אמידה, בעלת חנות "כל-בו" גדולה. גם אמי עבדה יום יום בחנות. אחי פורה, היה ב-6 שנים מבוגר ממני והיו לו החברים שלו. לא מצאתי ענין וחמימות בבית, מצאתי אותם בבתי השכנים, משפחות ליחובצקי וקרסניאנסקי.

רוזה ליחובצקי היתה אלמנה עניה ולה שלש בנות ושני בנים. היתה "סארבערין", כלומר אופה עוגות. בעבודתה, לא היתה מגיעה הביתה ימים שלמים. הבן והבת הגדולים עבדו גם הם. הבת האמצעית, שבע, למדה חייטות אצל פלדשטיין ואחר כך תפרה בבית. הבן השני, אהרלה, עבד כפחה אצל קופרשמידט. הבת הקטנה חנה, היתה בת גילי. הייתי מבלה אצלם את רוב זמני - אוכלת, משחקת, ישנה. הרגשתי כאחת מהם. הייתי חוזרת לביתי מאוחר בערבים והורי לא היו מודאגים... היתה בביתם אוירה עליזה, אך מצבם הכלכלי היה מאד קשה. ה"פרציאפציה" (שלטונות המס הרומני), היתה מבקרת לעתים קרובות ומחרימה את רכושם הדל, ובעיקר את מכונת התפירה, כי לא היה להם ממה לשלם את המסים. היה נורא לראות מחזות של בכי וצעקות. הייתי רצה אל אבי ומבקשת עזרה עבורם. אבי נענה להפצרותי. הלימודים והמלחמה הפרידו בינינו ורק כעבור 35-40 שנה, נפגשתי עם חלק מהם בישראל.

משפחת קרסניאנסקי היתה בת חמש נפשות. האב היה מתווך תבואה בשוק, והדודה חוה - עקרת-בית. הבנות: שרה, היתה נותנת שיעורים בבתים, רוזה היתה רוקמת תחרה, יום ולילה. ואניאטה למדה אתי באותה כיתה, עד השלישית של הגימנסיה ונטשה את לימודיה רק בגלל מצבם הכלכלי הקשה. בקיץ היו מחזיקים מעמד איכשהו, אולם בחורף, כשהדוגאי היה קופא וכמעט כל העיר היתה משותקת, הם אכלו רק ארוחה אחת ליום. בערבים היה מגיע אביהם, כשלחם שחור מחתת לשחיו ועוד 2 חפיסות קטנות של 100 גרם סוכר בחתיכות וקצת תה רוסי. היה נכנס, מחייך כולו למטבח, שם הדודה חוה היתה מרתיחה קומקום מים גדול ומכריז: "ז'וזינקה, שבי אתנו לסעוד את 'הארוחה', נשתה תה **ויסוצקי** עם סוכר **ברודסקי**". חילקו את הלחם לשש מנות שוות, כשכל אחד מקבל גם פרוסת שום. היינו מורחים את השום על הלחם ושותים את התה "הנפלא". לפעמים, היה מביא הרינג הולנדי (דג מלוח מיובא, הזול ביותר), אותו היינו מחלקים לשש מנות, והדודה חוה היתה מוסיפה "תפוחי-אדמה עם מדים", כלומר עם קליפות, וגם קצת בצל, זה הכל...
זה היה **טעים ונעים**. לא אשכח זאת לעולם - האוירה העליזה, הצחוק וסיפורי הדודה חוה על הרשלה אוסטרופולר.

אצל שתי המשפחות האלה, בילתי רוב ימי ילדותי והתבגרותי. למדתי אצלן לדבר אידיש ולמדתי מהן לקח חשוב: לא העושר העיקר, אלא החמימות האנושית. זהו לקח לכל החיים, אותו אני חייבת למשפחות ליחובצקי וקרסניאנסקי.
אחרי המלחמה גיליתי, שממשפחת קרסניאנסקי נשארה רק שרה (כיום בקיליה).

ז'וספינה אהרונוביץ (קוגן)

ВОСПОМИНАНИЙ

Я родилась в доме комерсанта с большим универсальным магазином. Мать ему помогала в деле Мой брат Пава, на 6 лет старше меня, имел своих товарищей. Я крутилась в нашей большой квартире, но мне не хватало домашней теплоты. Это я нашла у моих соседей семья Розы лиховецкой и семья Краснянских. РОЗА Лиховецкая "ди сарверин" была бедная вдова с 3 дочерей и 2 сына. Целыми днями на работе, не бывало дома. Старшие сын и дочь, тоже работали. Средняя дочь - Шеива была портнихой, модисткой. Вначале работала у портнова Фелдштейна а потом, дома. Ее другой сын Арале, работал жестяником у Купершмидта, а самая младшая Хана, была моего возраста.

Я у них проводила почти всё време: кушала, спала, игралась. Они меня считали своей. очень весело было, когда все собирались: пели, шутили а я вместе сними. Уходила домой вечером и мои родители были всегда спокойны что я нахожусь в надежных руках.

Были временнакогда им жилось очень трудно. "Пречепция" налетала и забирала у них единственное богатство -швейную машину - они не имели чем платить налоги. Это было ужасно, крики, плач. Я бегала к папе чтобы он им помог, и он это делал. Учеба, а потом война, расбросиланас по всему свету. После 35-40 лет, я встретила часть из них в Израиле.

Семья Краснянских состоялась с 5 человек. Отец был мелким "миситом" по зерну. Тетя Хава была домохозяйкой. 3 дочери: Сара - давала уроки по домам, Роза, сидела днем и ночью и вышивала по заказам а младшая Анета, была моей соученицей до 3-го класса гимназий. Ей пришлось оставить учебу из-за материального положения. Влетнее времье, семье жилось не плохо - но когда замерзал Дунай, в городе было все парализовано - им было очень трудно. Кушали только один раз в день : Под вечер, отец приходил домой с черным круглым хлебом подмышкой, в одном шкармыте 100 гр. кускавого сахара, в другом немношко русского чая. Он заходил с улыбкой на кухню, где тётя Хава кипятила чайник с водой и говорил:"Жозенька, садись снами за стол, будем пить чай Висоцкий и сахар Бродский". Хлеб разрезался на 6 частей и на придачу давали по ломику чеснока. Другой раз, он приносил голандскую селёдку: Ее тоже разрезали на 6 частей, а кней, тётя Хава подавала картошку "в мундирах" и лук растолченный кулаком на столе. Это всё, было очень вкусно. Было приятно сидеть и кушать снами, смеятся, баловаться. Тётя Хава рассказывала разные сказки и шутки про Гершале Остополер и др. Я уходила домой всегда сыта и довольна. В этих семьях я научилась говорить на "идиш" и еще чтото: самое главное, это не богатство и роскош, но это теплота и человеческая дружба, за что я им очень благодарна до сего дня. Я знаю, что таких чудных людей было еще много в нашем маленьком городе.

ЖОЗЕФИНА АРОНОВИЧ /КОГАН/

ליובה (בן וולדודיה)ספריס – ציור שמן – הגשרון שע״י הפארק

בנהרב איסק ואיניק, ווה קונסטנטינובסקי וגרישה פרדיס,
ב. פידלמן וב. לבנטינסקי (מועדון שמול פסטה)

תמונות משפחתיות

אקסלרוד איסק (מרפא שיניים) ואשתו **גנדל** ניספו בבוגדנובקה
הבת דבורה (באמצע) ניצלה אך עברה 7 מדורי גהינום.

אברבוך ס. ואשתו גיטשה מבית פלדשטיין.

איצקוביץ ז'ניה ו־3 בנותיה בוולציוק 1930: מרה ז"ל, קיטיה ולורה

איצקוביץ קיטיה (שבצוק)

איצקוביץ לורה, בעלה ד"ר **נאום ויסמן**
עמד בראש "המרפאה"
בבוגדנובקה הציל הרבה
נפשות כמעט ללא תרופות
ילדיהם יבגני ז"ל ואלכסנדר

ד"ר ברגר – לצערנו אין לנו תמונה
פעל בקיליה למען הציונות
והרשימה הציונית הלאומית בבחירות
לפרלמנט. אשתו **גוסטה** גננת ב"תרבות"
2–3 תקופות שונות. למטה עם אחותו
של ד"ר ברגר.

בולטיאנסקי פישל אשתו ובתו

2 ותיקי קיליה

הוריו של הסופר יעקב בוטושנסקי. נולדו בערך 1865–1855. אביו אברהם היה שוחט ואמו לאה מבית לוין.
למטה קטע של התחלת ספר אוטוביוגרפי של יעקב בוטושנסקי.

אברהם באָטאָשאַנסקי ע"ה, געוועזענער שוחט פון קיליע, דעם מחברס טאַטע.

לאה לעווין באָטאָשאַנסקי ע"ה, דעם מחברס מאַמע.

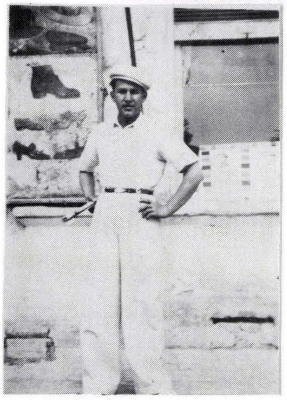
פון קיליע ביז בוענאָס איירעס

(אז איר ווילט, איז עס א הקדמה)

קיליע איז א שטעטל אין דרום בעסאַראַביע, לעבן ברעג פון דוניי. אין דעם דאָזיקן שטעטל איז דער העלד פון אָט דעם „רעאַלן ראָמאַן" געבוירן געוואָרן און דאָרט זיין קינדהייט אויסגעטרוימט, אויסגעשפילט און אויסגעשטורעמט. בוענאָס איירעס, די הויפטשטאָט פון ארגענטינע, איז זיין לעצטע היים, ער האָט אהין פארבלאָנדזשעט אין עלטער פון קנאפע דרייסיק יאָר אין ער וועט שוין דאָרט מסתמא זיין לעבן אפלעבן

ברקוביץ יעקב (נ. 1900) פעל כספורטאי ומדריך ב"מכבי". לידו **רבינוביץ יוסף רוזה ורחל** עומדים מימין לשמאל **בלינדרמן בתיה** (רבינוביץ) **בלינדרמן חיים, ארי ופאבל.**

בראילובסקי גרשון (חנות לנעלים)

בנצ'יק ווה ז"ל מפעילי תזמורת כלי נשיפה של "מכבי", אשתו **דורה** ובנם **ריצ'רד.**

ברוצקי ססה בנו של **קוליה ברוצקי**

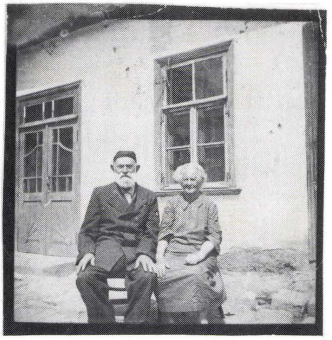
טוניה ברשדסקי (יאנקלוביץ) ובנה ביחד עם משפחת
מיליה רבינוביץ וד"ר דורה וסילקובסקי

האחיות ברשדסקי: ליובה, אטליה, פניה, בסיה, לייקה, רוזה, אודליה, טוניה.

ריבה ברשדסקי, פוליה ברשדסקי (קיציס), משה ברשדסקי ז"ל.

ברשדסקי יצחק ורוחל'ה, הנכדים והנכדות

משפחות ברשדסקי וקיציס, קיליה 1936

קיציס אודליה (ברשדסקי) ובתה אטיה נרצחו בשואה

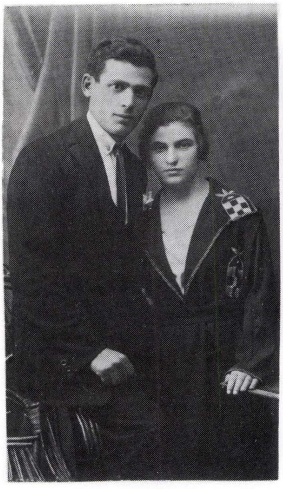
ויינשטיין עזריאל ומניה קיציס

גולדמן אברהם וליובה (ברשדסקי)

ברשדסקי איציק ורחל

ברשדסקי משה ופרלה (קיציס)

יאנקילביץ טוניה וקיציס אודליה (שתיהן - ברשדסקי)
וחברה מהעיר בולגרד

פינקלשטיין בתיה (ברשדסקי)

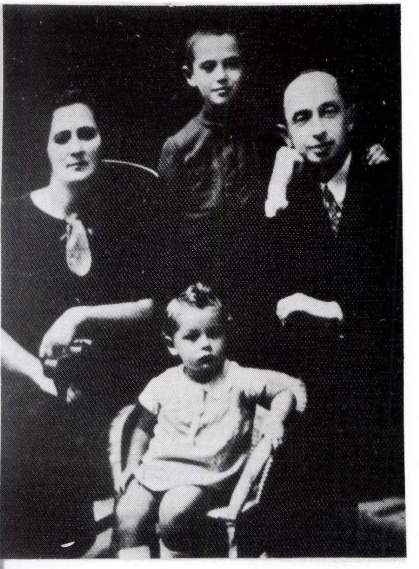
בנהרב איניק, גוברמן גרשון

גורביץ סרול

ברנר יוסף ואטיה – התמונה השניה
עם כל משפחתם בצ'רנוביץ 1977

משפחת גלוחוי – כל חייו הקדיש לקק"ל,
הפעיל חוגי נוער וכו'. הסובייטים הגלו
אותו לסיביר ומשם לא חזר.

גולדמן מיכאל, אשתו **רבקה**, **גולדמן בטיה** (אלטר)
ובעלה (לא מקיליה) **נוסימוביץ שרה** ובנה ז'אן ונכדתה

ברקביץ דורה בת יצחק

קבוצת תלמידי "תרבות" עם המורה וינוגרד בטיול ל"ג בעומר

חיימוביץ דורה וישראל, 1938

משפחת בסיס הענפה:
2 התמונות הקטנות **גודל בסיס**, אחיו של סרול ואשתו **לאה**.
גודל נרצח ע"י הפשיסטים הרומנים מיד לאחר כניסתם לעיר ב־1941.

לייב בסיס, נולד בקיליה, עבר לגור לארציז. נכדתו זויה כיום בעיר לוד.

מישה בסיס בנו של סרול
ובנו ליאניה ז"ל. צילום 1982. ליאניה בסיס נפל במלחמת אפגניסטן.

שמיל קופציק, לחם במלחמה.
ראה תמונה ביחד עם ברל סוסקין, אשתו לאה (קופציק) ואמה.

גולדנשטין לייב

אברמוביץ חיים ובתיה

גולדנשטין מוניה ואשתו רוזה (בולטיאנסקי) ובנם ולדימיר

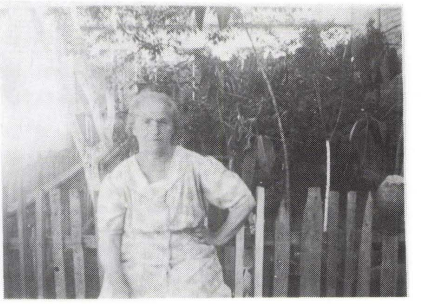

גולדנשטין מוניה ורוזה ו־2 בנותיהם

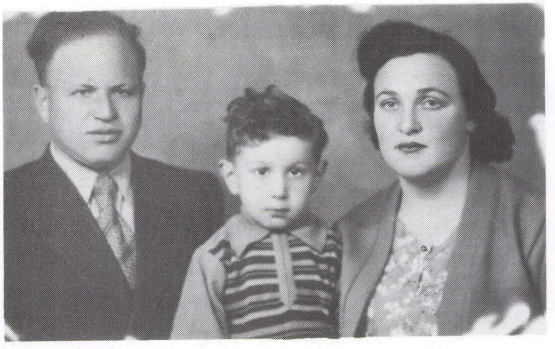

דוידוביץ איזיה ורעיה ובתם ביחד עם משפ' יוסף ברנר

גרינברג סיומה – מימין אמו

גרינברג ליובה ומשפחתו

גמשיאביץ (אשכנזי) **דינה** בת קיבה
בת דודה של גרישה גמשיאביץ

גרינברג – אחיו של משה ומשפחתם
צולם בבלחש, 1970

זיוניה דוליצקי

Ш. Л. Дижур. Пройдя сквозь трудные годы,
Фото И. Абрамова.

דוידוביץ בוריה

דיז'ור שעיה בעתון היומי ''דונאיסקאיה זריה''
שמופיע בקיליה לאחר שנות סבל רב .

דיז'ור ליאניה ובנו

דוידוביץ רפאל (פוקה) וזינה (פפרמן) האחיות בומה ואנושקה, הבת ליליה
הגיס שעיה פפרמן ואחיו מיליה ועוד

הרשקוביץ מוריץ ויעקב. צילום: 1931

דוידוביץ פוקה וזינה בבית הבראה, לידם פרלמוטר אטיה

הרשקוביץ זליג 1883–1949 ואשתו חוה (1891–1970)

ויסמן יוסף (זיידל שוחט) ורעיתו **ממצה** (בוטושנסקי) ז"ל
נרצחו בקיליה ביולי 1941. בתם שרה ובנם מאיר

אנגל ז'ניה בת דודה של מאיר ויסמן

דוליצקאיה מייקה (ויסמן), בעלה דוליצקי ישראל
ביחד עם בתם אנושקה ואחותה של מייקה, שרה

ד"ר ויסמן ב־1970

ד"ר ויסמן (נאום סמסונוביץ) ואשתו לורה (איצקוביץ) בערך ב־1947

ויינשטיין יצחק ופייגה הוריהם של פוליה

ויינשטיין פניה, מניה קיציס (ויינשטיין),
פרידה וויינשטיין (קיציס)

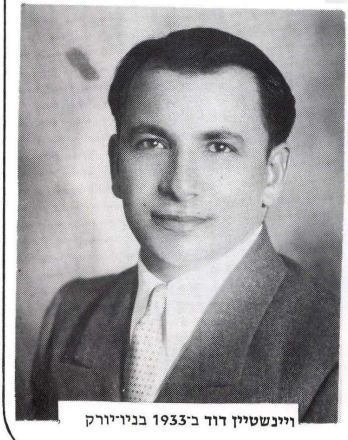
ויינשטיין יוסף

ויינשטיין פוליה ומניה קיציס

ויינשטיין פוליה ואחיה פרויקה נפל ב־1942

ויינשטיין דוד ב־1933 בניו־יורק

ויינשטיין שורה ומשפחתה (גלר)

ווינשטיין פוליה וטבה כץ (גרטן)

גולדנשטין מוניה ופרדיס גרישה, ב־1926

ווינשטיין פוליה והדוד יאשה, 1980, בבוקרסט

וולוך דוד מורה ״תרבות״ בקיליה,
נפטר אחרי המלחמה בקישינוב

וולפוביץ שמיליק בין פעילי ״ביתר״ בשנות השלשים

זוסביץ לייב וחיה

זוסביץ משה-שראל ואלקה, ראש המשפחה

זוסביץ חיה ובתה חנה לאחר מלחמת 6 הימים בירושלים

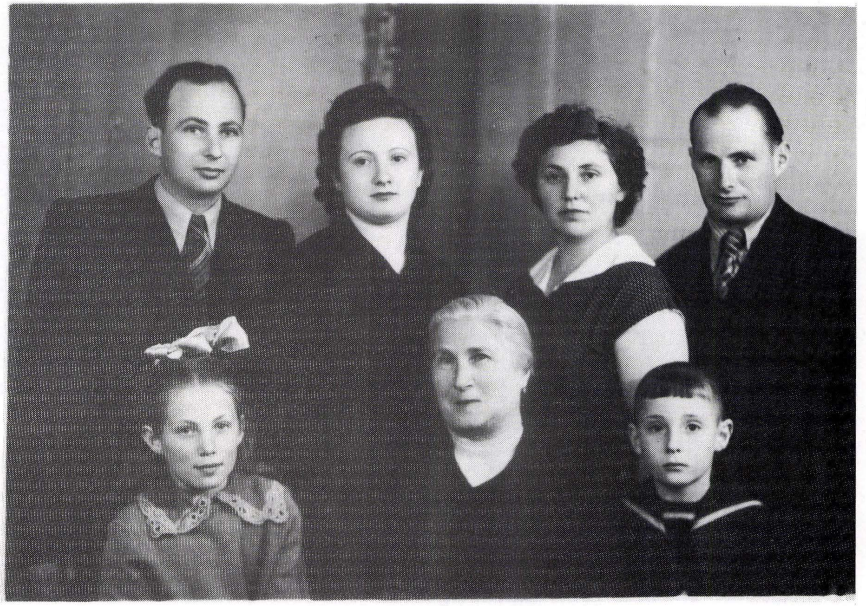
זוסביץ שיקה בן משה-שראל ומשפחתו

שיקה בן משה-שראל זוסביץ עלה ארצה ב-1950, נפטר 1975.
מימין לשמאל: שיקה, בתו שרה, חנה אחותו ובנה אריה, איריה
אשת שיקה והבן אלכס.

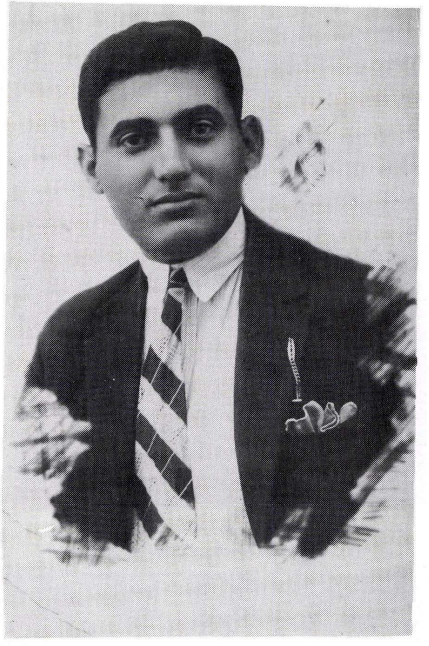
זוסביץ אשר בן משה שראל מפעילי התרבות ומוסדות הקהילה היהודית, אשתו סולבה ובנה שנפטר צעיר בצ'רנוביץ והבת ד"ר הלה מוסקוביץ (בישראל).

זוסביץ חיה עלתה ארצה ב־1973 ונפטרה 1981. 2 בניה אשר ושיקה, שתי כלותיה ושני הילדים של אשר שעלה ארצה האחרון, 1991.

זליקוביץ יאשה בקיליה בפארק ליד הנמל

זליקוביץ יאשה (נ. 1907)

זליקוביץ יעקב בישראל ומשפחתו

זוסביץ חנה והגב' קסלמן עוד בקיליה

זוסביץ שיקה ומשפחתו

הגב' **חיימוביץ**, הבת **פרידה**, החתן אברהם גרצוביץ ובתם הקטנה
שנספו בשואה. צולם בוולציוק, 1939

חיימוביץ יחיאל ושפרה, הבת פרידה ובעלה
אברהם גרצוביץ והבן מישה

פרידה ופימה חש, אחותו ובת אחותו מוסיה + תינוק

חיימוביץ יחיאל ושפרה, הבת **פרידה** והבן מישה

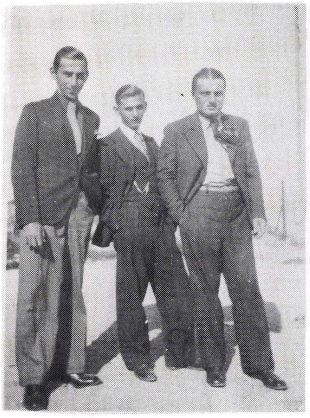
חיימוביץ פרידה ובעלה השני (פימה חש) וכן
פרידה איצקוביץ (קופרשמידט)

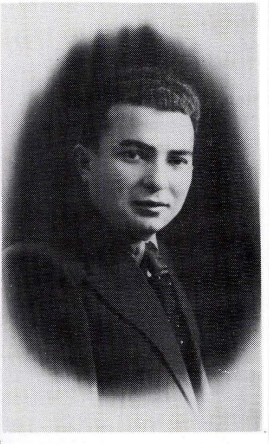
משה חיימוביץ (מישקה) בשנות ה־80

מישקה, פרידה ופוליה ויינשטיין בקיליה, 1935

מישקה וסרוליק חיימוביץ + דודיה שורצמן,
זמן קצר לאחר עליתם ארצה

איסק חיימוביץ ב־1939 עבר לרומניה

חיימוביץ דורה וישראל ובנם דוד, קיליה 1938

נפתלי חיימוביץ –
הסבא של ריבה רוזנבלט, צילום 1925

יוסף וקלרה חרלמב, 1924

חרלמב ל׳אניה עם משפחתו
מהעיר גורלובקה (1950)

משפחת חרלמב 3 תמונות
1947, 1955, 1956
האם, הבנות סופה
חנה, בטיה ודינה (א״י)
החתנים: פפרמן יחיאל
ואורלובסקי ובנה של סופה (גור

דינה חרלמב, מניה צאליס, אסתר פינקלשטיין, 1934

יחיאל פפרמן (גיס של דינה), 1934

ליאניה חרלמב ובן־אחותו פבליוק גולד

סופה חרלמב ובנה הפעוט

יוסוביץ יוסף ושפרה ובנם גצל

ינובר ברנה (פפרמן) נספתה בשואה ועל ידיה בנה מישה
בגיל שנה – כיום בישראל

ינובר יוסף וברנה ויתר בני המשפחה שעל התמונה,
כולם נרצחו בבוגדנובקה

יודקוביץ יוסף רופא בצבא האדום, נולד בקיליה

יודקוביץ שולים – הנפש החיה של החוג הדרמטי בקיליה,
פעיל ציוני, הוגלה למקום הקר ביותר של סיביר ע"י
הסובייטים. כיום בישראל הוכר כ"אסיר ציון"

יודקוביץ שולים ורעיתו **ריבה** ובנם **יחיאל** בכפר "דלניי מוסט"
של איזור קרסנויארסק בסיביר (האיזור הקר ביותר). **שולים**
הוגלה וסבל 15 שנה בכפור של סיביר. בנם הקטן שבתמונה
כיום מהנדס ראשי בישראל.

ישראל כץ (בן מנדל) היחידי מבני מנדל כץ
שהצליח להגיע ארצה עם משפחתו אחרי השואה

טבה, בטיה ואטיה כץ (בנות ישראל), צילום מקיליה משנות השלשים
בתמונות נוספות: ריקוד ביחד עם **מרדכי כץ** (בן יצחק)
ביחד עם האחים חיימוביץ בארץ

נדיה וליאניה
בני שרה ויוסף כץ

כץ ריבה

כץ לייבושה ורעיתו, נספה בשואה בעיר בנדרי,
ביחד עם בתו שרצ'קה וילדים ממשפחתו.

כץ יצחק "הגדול"

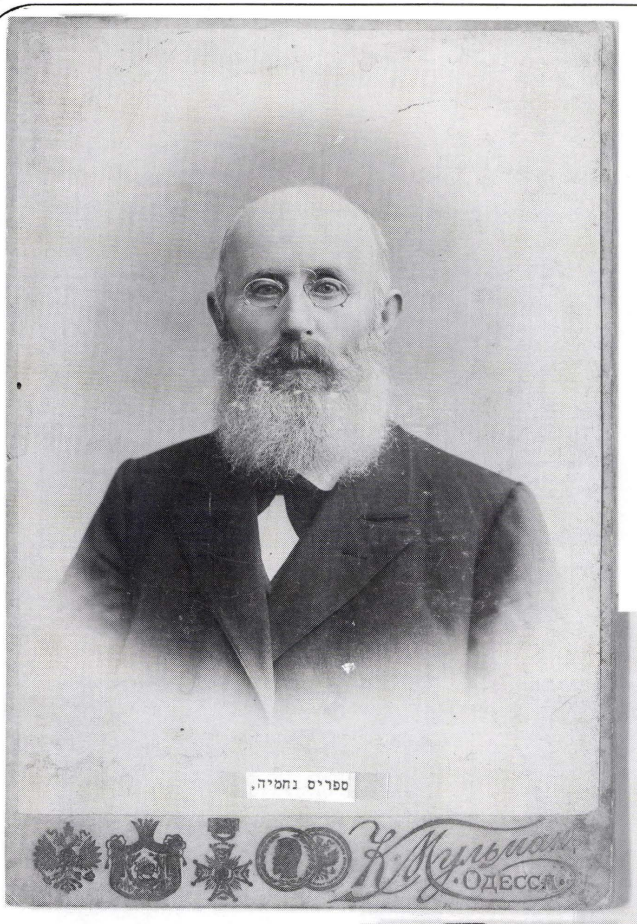
כץ טבה **ודושה**

כץ אטיה בת יצחק

מוטיה כץ במדי סטודנט 1918
היה גם חייל בצבא האדום
ועזר למספר יוצאי קיליה
שנעצרו ע"י הבולשביקים.

כץ ניוניה,

נחמנוביץ מרה ובתה (צילום: 1947)

תצלום 1910 מהתקופה הצארית
נחמיה ספריס ואשתו היו
בין הקרבנות הראשונים
של הרומנים עם כניסתם
לקיליה ב-1941.
הם ירו בהם אחד אחרי השניה.

כץ יוסף (בן מנדל) ושרה, צילום 1929

כץ יצחק (בן יוסף) ויאנטה אשתו, הבנות אטיה, מלכה (מגזניק) חנה וחיה. מאחורי חיה בעלה רפאל (בן מנדל). מימין: יוסף לייב

רימה ולילי - בנות מוטיה כץ ביחד עם 3 הבנות של סרול כץ ואיסק פיינשטיין.

כץ שרה, ציליה שורצמן

כץ שלימה (בת יוסף לייב)

ביחד עם רבוסיה ברקוביץ

יאנקילביץ יאנקל, אשתו ו־5 ילדיהם. משמאל: סוניה

משפחת לרנר (צלום: בערך 1926). האב **ישעיהו דוד**, האם **רבקה**. מימין לשמאל הילדים: **מניה** (קורנבליט), **אסתר** נספתה בשואה, **בוזיה** נפטר, **צפורה**, **מוטיה** עלה ארצה ב־1929 כחלוץ ויוסף עלה ארצה עם כל המשפחה ב־1934. האחות הבכורה **רחל** לא בתמונה.

יוסף לרנר ורעיתו **שרה** ו־2 הבנות **פרידה** ו**אילנה** (צילום 1949).

ד"ר מורגנשטרן משה

לחמנוביץ ז'ניה,
לידה זוספינה קוגן (אהרונוביץ)

מורגנשטרן מניה (צילום 1977)

משפ' מילגרם דוד שניצלה מהשואה, האב,
2 החתנים ו-2 הבנות שורה וליובה

שורה מילגרם (צירו), כיום קוסמטיקאית מפורסמת בקנדה

מוזיה מרקוזן בסירה על הדונאי (1936) ביחד עם
קיבה טטוליאר, מיליה גולדמן, ליאניה קונסטנטינובסקי
וזינוביה קוגן

מרקוזן מוזיה, היחידי ממשפחתו ששרד בשואה
ליד האנדרטה לקבר האחים של יהודי צ'רנוביץ
שנטבחו ע"י הנאצים. הקמת האנדרטה נמשכה
שנים תוך התגברות על התנגדות השלטונות.
על הלוח: 6 מיהודי צ'רנוביץ שפעלו להקמת
האנדרטה ובתוכם 2 מקיליה מרקוזן וזוסביץ אשר

משמאל לימין: זינה דוידוביץ, נליה קופציק, שרה נוסימוביץ
נדיה מרקוזן (כץ), אוליה וז'אן נוסימוביץ

משה ושרה נוסימוביץ

שרה נוסימוביץ עם 2 בניה ו-3 אחיותיה

אברהם סטרכילביץ, ב. 1862

אברהם סטרכילביץ בצעירותו ואשתו פייגה

רוזה פורת (בתו). למטה קברה בחולון

בניו של אברהם **סטרכילביץ**, ד"ר **אשר סטרכילביץ**,
אשתו עדה וילדיו מילה וארקדי **וזוסיה סטרכילביץ**

הארי בנה ונכדו של אברהם סטרכילביץ

סטרכילביץ שלי ובלינה ובנה סריוזה (ד"ר פוינבלט)

סטרכילביץ לייב, אשתו אלקה ו־2 הבנות: בלינה ושלי

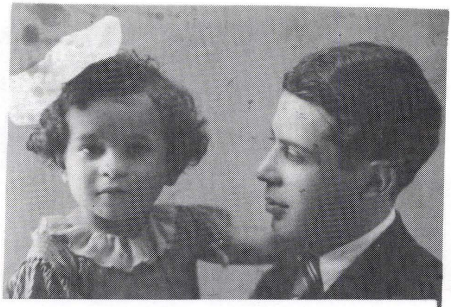
סטרכילביץ אלקה ובנה (1929)

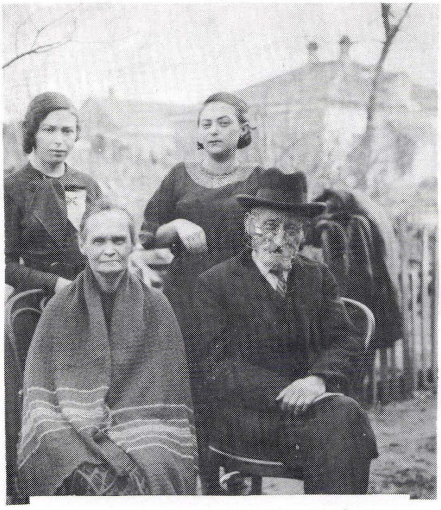
ספריס רפאל (בן ולודיה) 1927–1941, נורה ע"י הרומנים בעיר אקרמן

ספריס איזיה (בן רפאל), 1937.

פינקלשטין יאנה ולרוצקה בתו – נרצחו בשואה

פינקלשטין אהרון וברטה ובנותיהם חנה ואסתרקה
על רקע ביתם. ההורים נרצחו בשואה

אברבוך סוניה בתה של פלדשטין גיטשה

סדניקובה מיליה בת יוסף, משפחתה מוילקוב

פינקלשטין אטיה (זילברמן), הדוד – לייזר פינקלשטין

פינקלשטין לייקה (שטפן צ'ל מרה 69)

פראדיס אברהם, אסתר והבן **גרישה** ב"פרימורסקואיה"

ד"ר **פיינבלט ס.** ומשפחתו, נכדו של לייב סטרכילביץ

ד"ר **פיינבלט** – מנהל בית־חולים מחוזי בבסרביה

משפחות זליקוביץ ופיבובר

חיים פיבובר (בן לייב) שמש משורר ואחר כך חזן בביהכ"ס "נושאי המטה". עם כניסת הצבא הסובייטי ב־1940 יצא מן המחתרת כיו"ר הארגון הקומוניסטי. ראה ספרו של קוניצה

פייגין שמריה והדסה, הילדים **סוניה** ובעלה מאיזמאיל, **משה ואטיה**

פידלמן בוריה, זוסביץ חנה ליד "הקמיש"

חתונה באיזמאיל, 1950, עם אנשי קיליה: אשתו של **בוקה ברקוביץ**
הבת **אסתרקה** (שניידר) והנכדה **טניה**, יוסף לייב כץ ועוד

ברקוביץ אסתר, קונסטנטינובסקי ליאניה ליד בנין בנק בבסרביה, 1936

פלדשטיין בוריס ואשתו, 1936

ד"ר פלדשטיין איסק (הבכור), 1935

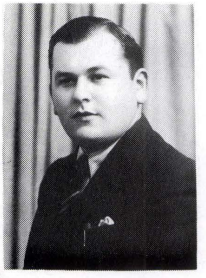
פלדשטיין לייב (בן משה) ואשתו חוה. צילום 1899

פלדשטיין גיטשה (אברבוך) נרצחה עם בעלה בשואה
ביחד עם 2 ילדיה שניצלו

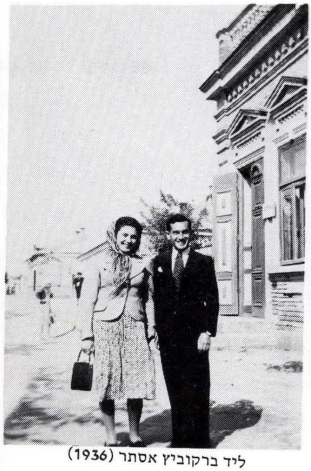
פלדשטיין ישראל ובן אחותו, צולם 1949 בצ'רנוביץ

פלדשטיין ארונצ'יק – ניספה בשואה

פפרמן חיים בן דודו של שעיה, נפל ליד סטלינגרד

ליד ברקוביץ אסתר (1936)

פפרמן שעיה, לחם כמעט גמר המלחמה (נפצע)

פפרמן חיליק אחיו של חיים (1948)

פפרמן מיליה ואשתו **פוליה**

פפרמן ולדימיר בנו של שעיה

צ'אליס מניה, בלכמן רוזה

צ'ולאק, 4 מילדיהם: למעלה איסק נפל בחזית
ואחותו אידה השתתפה במלחמה מ־1943–1945

צ'יצ'ילניצקי משה (1941)

צ'יצ'ילניצקי שלמה ואסתר + 3 מילדיה,
מהמשפחות הראשונות שעלו מקיליה בשלמותן לא"י

צ'יצ'ילניצקי רחל ז"ל ליד שורצמן דוד

פידלמן בוריה, רוזנבלט ריבה, זוסביץ חנה, דובין אבא.

קונסטנטינובסקי דוד ופייגה,
לידם בנם ליוסיה חבר איגוד
הסופרים הסובייטיים (ראה עמ')
דוד היה שומר מצוות,מפעילי הלומדים
תלמוד בקיליה. שניהם נרצחו בדרך
לבוגדנובקה

כב''ל ולידם יוכבד ממשפחת גולדנברג
שהיתה גם קרובת המשפחה ועזרה בחנות.
עומד בנם הבכור דב (ברקה) על רקע חלון
ודלת של החנות עם מודעת העתון היהודי
הרומני ''רנשטריה''. צולם 1933)

ליוסיה והדודה אידיס בביקור במוסקבה

דב ומרים, זה עתה התחתנו ביחד עם שני בני דודים
ווה ויהודה (נובמבר 1933)

דב קונסטנטינובסקי במדי הצבא הרומני

קונסטנטינובסקי ברל, אשתו **ברנה** והבת מלכה
בקור פרידה מהזוג דב + מרים לפני עליתם ארצה (1933)

הקופצ'יקים מיכאל + נליה וביניהם רוזה בולטיאנסקי בקיליה

טבה + אידיס ובעלה (ברקוביץ) עם נליה גורביץ (קופציק)

קונסטנטינובסקי ברנה ושתי בנותיה טבה ואידיס
ולידן 2 החתנים יוסף ברקוביץ ומ. גולדמן

3 בנותיו של ברל קונסטנטינובסקי, צולם בערך ב־1965.
יושבות מימין לשמאל: יהודית ברקוביץ, טבה גולדמן, מלכה טרוסטיאנצקי
עומדים: יוסף ברקוביץ, בוריס ברקוביץ, מיליה גולדמן, מרק ברקוביץ ולייביש טרוסטיאנצקי

סוניה קוגן (קונסטנטינובסקי), בעלה משה ובתה צילה ז"ל

עם התקפת הנאצים והרומנים ב־1941, העמיס משה קוגן את כל משפחתו וכל רכוש שאפשר היה לקחת על עגלה, ופנה מהעיירה גנצשטי מזרחה. באחד הכפרים המולדביים שבדרך, התנפלו עליהם שודדים־רוצחים ושדדו מהם את כל רכושם, כולל העגלה והסוסים. המשפחה התחננה על חייה. לאחר כמה שעות הצליח משה לברוח ממקום מאסרם ולפנות לאחת היחידות הסובייטיות הנסוגות לעזרה. הקצין הסובייטי שלח כמה חיילים למטרה זאת, והם הצליחו לקבל חזרה את רכושם שנשדד והתחילו לנסוע ביחד עם החיילים הנסוגים. לאחר חודשים רבים של נסיגה הגיעו לאיזור סטברופול הקרוב לוולגה ולקוקאז הצפוני, שם כותרו ונפלו כולם בתוך קרבות הנסיגה, כשהצבא הנאצי המשיך להתקדם לעבר סטלינגרד.

אחותה טבה גולדמן (קונסטנטינובסקי)

Килийка Соня Коган, урождённая Константиновская, 1909 г.,с мужем Моисеем и девочкой 6 лет Цилей, погибли во время холокауста в России.

Когда началась война 1941 г., они отправились со своим имуществом /что можно было поместить на подводу/ из городка Ганчешты /Бессарабия/ на восток. В одном из первых же молдавских сёл, эта еврейская семья беженцев подверглась нападению мародеров-головорезов, к-рые потребовали, чтобы они отдали весь свой скарб вместе с лошадью и подводой. Что было делать беззащитной семье? Они вынуждены были отдать всё, что у них было и молить ещё о пощаде у бандитов.

Муку Моисею удалось выскочить из избы, где их держали бандиты, и обратиться к советскому офицеру одной из отступающих частей красной армии. Офицер выделил несколько солдат, к-рые отобрали у мародёров всё награбленное у семьи Коган,погрузили на подводу и помогли выехать на дорогу. Семья Коган двигалась на восток России вместе с отступающими частями Красной Армии.

Подробный путь нам неизвестен, однако со слов жены брата Моисея Когана –Поликузнавшей их судьбу от одного земляка, тоже находившегося в обозе отступающих советских частей, беженцы, в том числе Коганы, попали в окружение в Ставропольском крае, погибли от рук фашистких извергов.

Так мы больше не видели нашу дорогую сестру СОНЮ. На могиле нашей мамы Констан тиновской Браны в Аккермане есть памятная плита в честь невинно погибших нашей сестры Сони, мужа Моисея и Цилички.

ТАБА ГОЛЬДМАН /КОНСТАНТИНОВСКАЯ/

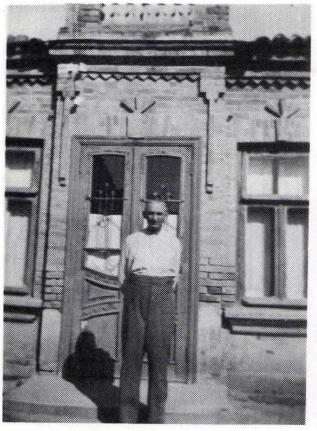
Декабрь 1990, – Хайфа

==

К сожалению, Таба Гольдман , успела прожить в Израилье всего 6 месяцов. Она умерла от сердечного припадка в Марте 1991 г.

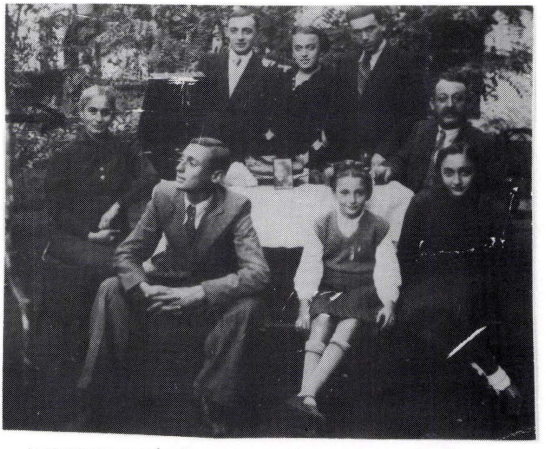

1924 – אהרון ואוליה קונסטנטינובסקי, 2 בניהם: ליוסיה וליאניה
בדרכם מאודסה לקיליה. ביולי 1927 טבע ליוסיה בדונאי,
חצי שנה לאחר הבר־מצוה שלו

ילידי 1885 ו־1890, היו בשנות ה־50 פלוס. מאז אסון השביעה של בנם הבכור ליוסיה – חלו ונראים כאן הרבה יותר מבוגרים מכפי גילם. ניספו בשואה בסתיו 1941. הצבא הנאצי השיג אותם בעיירה אחרי ניקולאייב ומצאו את מותם ע"י קלגסי ס.ס.
לא הובאו לקבר ישראל.

1938 – אהרון ואוליה קונסטנטינובסקי – כמה חדשים לפני עלית
ליאוניה לא"י. אהרון – בנו השלישי של וולף קונסטנטינובסקי לא נטה למסחר ועוד בגיל צעיר יחסית הביא לקיליה את בית הדפוס הראשון שלה (1910). באותה שנה בשותפות עם נסיה קוגן הביא לקיליה את הראינוע הראשון. ב־1912 נשא את אוליה ברלסון מאודסה לאשה. לאחר 1917 נשאר תקוע עם משפחתו באודסה ורק ב־1924 חזר לקיליה. תקופה של 4 שנים נבחר למועצת הקהילה היהודית. ידע לשיר, ובאי בית־הכנסת של בעלי המלאכה "ביקור־חולים" הזמינוהו להתפלל תפילות מוסף במועדים. עשה זאת בצורה אורגינלית: בתקופת שהותו באודיסה שמע את החזנים קברטין, פיני מינקובסקי וכן ביקר בעשרות הצגות אופרה – מהם הוציא לחנים לתפילתו (ללא שכר)

אידיס בלנק (קונסטנטינובסקי) הבת היחידה של וולף קונסטנטינובסקי.
נישאה לברוך בלנק מצימישליה. בצילום 1936
עם הבנים: **מיקה**, אשתו, **איזיה** נפל בחזית סטלינגרד
והבנות: **פוליה וחנה**. עוד בת טבה עלתה ארצה לפני זה.

אידיס בלנק (קונסטנטינובסקי), הבן מיקה וכל משפחתו בסברדלובסק. הבת **יונה בלנק** הופיעה בשנים 1948–1970 כזמרת סופרן קולורטורה, בעיקר בקיבוצים, ללא תשלום.

הינדה קונסטנטינובסקי–יציב (1895–1989)

נולדה בצ'ימישליה בסרביה ממשפחה בעלת מסורת יהודית ולאומית.

קבלה השכלה אוניברסלית, רעיון תחית השפה העתיקה – שפת התנ"ך, היה נר לרגליה. נישאה לאברהם קונסטנטינובסקי מקיליה והתחילה בפעילות למען רעיון שיבת ציון. ב– 1920 נבחרה לייצג את קיליה בועידה הראשונה של ציוני בסרביה בקישינב.

היתה כל כך מסורה לשפה העברית עד כי החליטה שבביתה ידברו רק עברית וכך חינכה את ילדיה.

הדוגמא האישית של ביתה של הינדה קונסטנטינובסקי תרמה רבות להפצת הרעיון הציוני בקיליה. היה לה חלק רב ביסוד גן הילדים והבי"ס של "תרבות".

פעלה בהפצת קופסאות תכלת–לבן של "קרן הקימת" בכל בית ועזרה למשלחות קרן היסוד שהיו מבקרות מדי שנה.

כחברה בתנועת "צעירי ציון" – נתנה יד ביסוד סניף "גורדוניה" ושליחת חלוצים להכשרה. גולת הכותרת – ההחלטה לעלות לארץ ישראל בתחילת 1934.

בשנות ה–70 בגיל די מבוגר כתתה רגליה באיסוף תרומות למפעל של "גמילות חסדים" כדי לאפשר הלואות ללא ריבית לנזקקים.

אישיות רב־גוניות מחוננת בחום נשפי, יופי וחן אשר רשמה פרק חשוב בתודלות קיליה.

הינדה קונסטנטינובסקי עם בנה הבכור, ווהה, 1925

קאופמן משה, צולם 1910

משה קאופמן נפל בחזית ובבו

לייב וחיה קאופמן

משפחת לייב קאופמן בקיליה 1936

קריבוי אברהם, צילום 1951

פאוה קוגן, צילום 1929

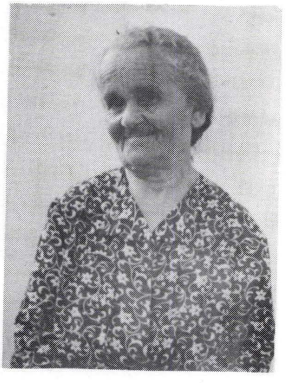
נסיה וקטיה קוגן (צילום, 1937) דמויות ידועות של קהילת קיליה. שנים רבות נבחר לגבאי הראשון של בית־הכנסת הגדול. הצטיין ב"מתן בסתר" לנזקקים והתערב לטובת בחורים יהודים מן השמאל שנאסרו ע"י ה"סיגורנצה". בבל זאת הוגלה יחד עם כל האחרים למרחקי סיביר, שם נספתה רעיתו. נפטר ב־1955

רוחל'ה בת פנחס (קוגן) נולדה 1882 ואחותה **שיינדל** מורה פרטית לפסנתר. נולדה 1885

ד"ר פאוה קוגן ואחותו ז'וספינה בערך ב־1948

קנטרמן פריבה אשת אברהם קנטרמן

זיוניה קוגן אחיו של הצלם ליובה קוגן + אחיות כץ

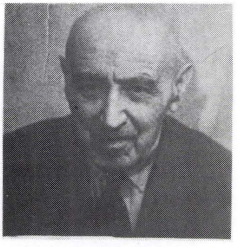
ה-קופציקים מכל ובלי, בנם ואשתו (בת בינם רוזנפלד)
ושני הנכדים. צילום 1977

רוטנשטרן אילישה ופאוה קוגן

רוזנבלט חיים וכל משפחתו על אניית דונאי 1939

רוזנבלט חיים, אחד מ-8 ניצולי בוגדנובקה

שימיליוב (זילברמן) ולודיה עם אלישע

רויטמן חיים ואשתו (1951)

רוזנפלד לייביש ואשתו (1957)

רבינוביץ וולף (בן ישראל). (נ. 1907)

רוזנפלד יוסף ואשתו חייקה (1983)

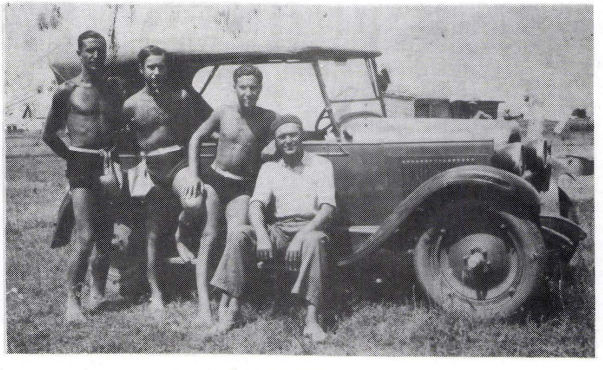

ד"ר נאום יאקובלביץ רבינוביץ

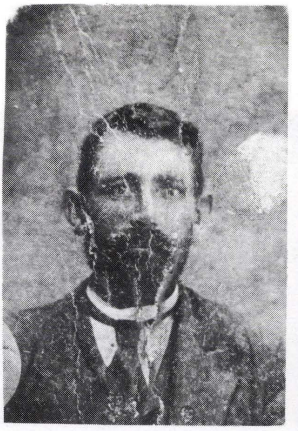
אישיות בולטת מרכזית של יהודי
קיליה. עשה רבות למען הקהילה
ומוסדותיה. כרופא היה מסרב
לקחת כסף עבור עזרה רפואית
מהפועלים והעניים.
מופיע בתמונות רבות של "בית־
ספר תרבות", קרן היסוד ועוד.
מוזכר גם בספרו של קוניצה.
משמאל – רעיתו,ומימין – בנו
בכורו **יאשה** מהקורבנות
הראשונים של המלחמה בקיליה

פימה ויאשה רבינוביץ בוולצוק
(צילום 1932)

רבינוביץ אטיה בת ישראל ז"ל נרצחה בבוגדנובקה

רבינוביץ ישראל ז"ל, נרצח בבוגדנובקה

רבינוביץ לאה

רבינוביץ יעקב

משפחות שורצמן וברקוביץ

שורצמן ליובה וציליה

שורצמן מישה (בנם של רופאי השיניים)
טבע בימה של וולצוק. בצילום גם 2 חבריו:
פימה רבינוביץ ואלישה דובין.

משפ' שורצמן בקיליה 4 דורות: שורה 1 משמאל לימין: **פסיה צ'בוטרו** (נ. 1833) הסבתא הגדולה, **צפורה דוידוביץ** הסבתא, **מלכה-ריבה שורצמן** האם וביניהם דוד **שורצמן**. שורה 2: רחמיאל דוידוביץ הדוד, **מאיר וולפוביץ** השותף **חרביעי** מימין ברוך שורצמן האב והדודה **קלרה דוידוביץ**.

2 אחיות **שורצמן** שנספו בשואה: קלרה נ. 1921 ומיליצקה נ. 1928

נוסימוביץ ז'אן ואוליה, אנטה גולדמן, בלתי מזוהה, בקיליה

שרירה (פלדמן) בטוניה בת שיקה, השתתף במלחמה בצבא האדום.

האחיות **אטיה ואוליה שורצמן** (נוסימוביץ) **ואטיה כץ** (מרקוזן)

פיניה כץ וחלק מילדיו: יאנה, פוליה ושמואל

אטלס השואה

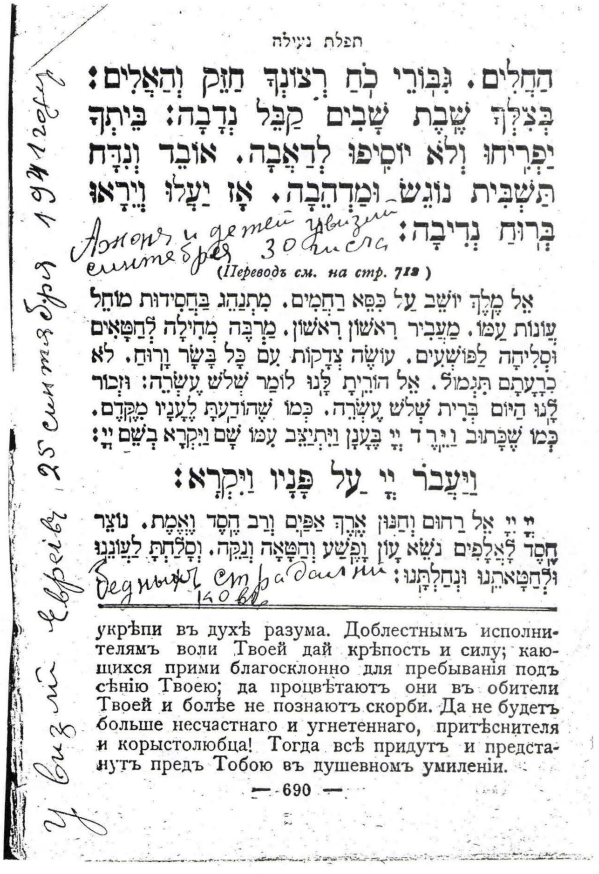

שת השבועות הבאים להתקדמות הגרמנ יעוד. הרציחות לא נתבצעו ך רוסיה, נמשכה מלאכתן של חולות יחידות האס אס: בליטא נמנו ה רג ללא הרף. מפה 74, כמוה כמפו הלא־יהודים עם הרוצחים האכ ודמת והמפות בעמוד הבא, מראה רק אחו ואילו בדרום רצחו יחידות צ

השואה

מוצג 1

השכנה הרוסיה של משפחת רוזנבלט – הגב' קרבצנקו רשמה על המחזור שהושאר אצלה, לשמירה בדף תפילת הנעילה את עדותה כפי שראתה בעיניה: "ביום 25 ספטמבר 1941 לקחו את היהודים. את הנשים והילדים לקחו ב־30 ספטמבר. המסכנים האומללים!"

תפלת נעילה

הַחֲלִים. גִּבּוֹרֵי כֹחַ רֻצּוֹנְךָ חֲזַק וְהַאֲלִים:
בְּצִלְּךָ שֶׁבֶת שָׁבִים קַבֵּל נְדָבָה: בֵּיתְךָ
יַפְרִיחוּ וְלֹא יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה. אוֹבֵד וְנִדָּח
תַּשְׁבִּית נוֹגֵשׂ וּמַדְהֲבָה. אָז יַעֲלוּ וְיֵרָאוּ
בְּרוֹחַ נְדִיבָה:

(Переводъ см. на стр. 718)

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים. מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת מוֹחֵל
עֲוֹנוֹת עַמּוֹ. מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן. מַרְבֶּה מְחִילָה לְחַטָּאִים
וְסוֹלֵחַ לַפּוֹשְׁעִים. עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם כָּל בָּשָׂר וָרוּחַ. לֹא
כְרָעָתָם תִּגְמוֹל. אֵל הוֹרֵיתָ לָנוּ לוֹמַר שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה: וּזְכוֹר
לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לָעֲנָיו מֵקֶדֶם.
כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ:

וַיַּעֲבֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא:

יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת. נֹצֵר
חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְהַטָּאָה וְנַקֵּה. וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ
וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

укрѣпи въ духѣ разума. Доблестнымъ исполнителямъ воли Твоей дай крѣпость и силу; кающихся прими благосклонно для пребыванія подъ сѣнію Твоею; да процвѣтаютъ они въ обители Твоей и болѣе не познаютъ скорби. Да не будетъ больше несчастнаго и угнетеннаго, притѣснителя и корыстолюбца! Тогда всѣ придутъ и предстанутъ предъ Тобою въ душевномъ умиленіи.

— 690 —

מוצג 2
חוזר של הז'נדרמריה
הרומנית בדבר הוצאה
להורג של יהודי איזור
קיליה במחנה טטר־בונר

מתוך "יהדות בסרביה" 1971

Secret

Inv. Nr. 595. 96
28 Aug. 1941
Nr. 791

Anul 1941 Luna August Ziua 19
INSPECTORATUL JANDARMI CHIŞINAU
către
Serviciul Marelui Pretor
Oficiul Postal Militar Nr.85

Urmare la raportul nostru Nr.608 din 12 August 1941;

Am onoare a raporta că numărul evreilor împuşcaţi din lagărul Tătăraşi Jud.Chilia Nouă este de 118;restul sunt dispăruţi şi se urmăresc.

Am dat ordin legiunei să ne înainteze rezultatul cercetărilor după care vom raporta de urmare.-

INSPECTOR JANDARMI CHIŞINAU
Colonel,
T.Meculescu

Şeful Biur.Poliţiei
Maior,
Gr. Zlăveg

יהודים שהוצאו להורג בקיליה
(תרגום מרומנית)

נכנס מס' 595

25 באוגוסט 1941

מס' 791

שנת 1941 חודש אוגוסט יום 19.

האינספקטוראט לז'אנדארמים, קישינוב

אל: שירות הפריטור הגדול

שירות הדואר הצבאי מס' 85.

בהמשך לדו"ח שלנו מס' 608 מ־12 באוגוסט 1941;

יש לי הכבוד להודיע, כי מספר היהודים שנורו במחנה טאטאראש מחוז "קיליה — נואוא", הוא 118; השאר — נעלמו ורודפים אחריהם.

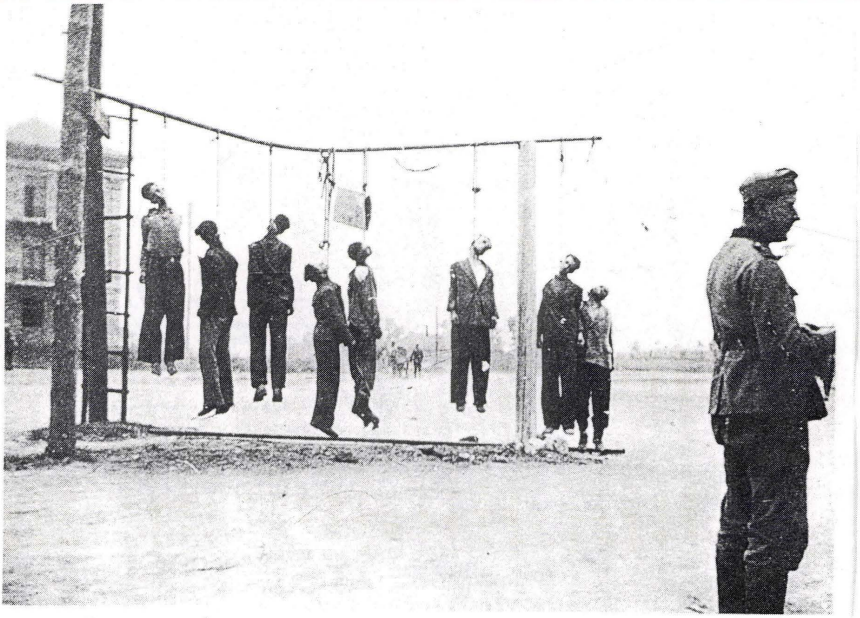
נתתי פקודה לפלוגה שתודיע לנו על תוצאות החקירה, ועל־כך נדווח לאחר מכן.

מפקד הגדוד

(—) ט. מיקולסקו

מנהל לשכת המשטרה

רב סרן (—) (חתימה בלתי ברורה)

תליית יהודים באודסה בידי הרומנים. אודסה נכבשה ב־16 באוקטובר 1941, והרומנים הפכו את העיר לבירת טרנסניסטריה.
הרבה מיהודי קיליה, נרצחו ע"י הרומנים באודסה.

Окупация Одессы I6 Окт.I94I. Румынские фашисты заняли город. Многие из евреев Килий /Беня Окс и др./ были убиты в Одессе.

רצח עשרה מתוך 11 חברי ועד הקהילה של באלץ (Balti) בצפון בסרביה, ב־16 ביולי 1941 בידי איינזצקומנדו 10a.

Растрел I0 из II членов комитета Евр. Общине города БЕЛЬЦЫ

משפט ועונש

דו"ח העתונאי הרוסי פומין בעתון הקומוניסטי המקומי של מחוז ניקולאיב, על משפט נגד הרוצחים האוקראינים (רובם קולוניסטים גרמנים שהתחפשו לאוקראינים) באיזור בוגדנובקה. תרגום מקוצר.

לועדה הממשלתית המיוחדת תיקי נייר שהצהיב. זה 23 שנים שהם שומרים תיקים ופרוטוקולים על פשעים מקפיאי־דם שבוצעו ע"י הכובשים הגרמנים־הפאשיסטיים והרומנים באיזור דומניובקה. לפי רישומים אלה נקבעה באופן ברור אכזריותם של התלינים והשודדים ששפכו את דמם של אזרחים סובייטיים* חפים מפשע באיזורים שהם כבשו זמנית, בוגדנובקה, דומניובקה ועוד. הם רצחו אנשים, נשים וילדים, ולפני זה עינו אותם עינויים בלתי אנושיים.

כשהתחילה גבייתן של עדויות היו ידועים לנו רק שמותיהם של **המפקדים** שנתנו את הוראותיהם לזוועות אלה – כעת אנו יודעים את שמותיהם של הפושעים שרצחו במו ידיהם.

האסירים היו מוצאים תחת שמירה אחרי בנין בלתי גמור, העמידו אותם על ברכיהם על סף התהום ונורו. את הנרצחים והפצועים דחפו לתוחתית הגיא – "גיא־ההריגה", שם היתה מדורה גדולה מקש, צוף ועצים. בעדויות שניגבו ונאספו בתיקים אלה נאמר, שאת התינוקות זרקו התליינים כשהם חיים ישר לתוך המדורה.

הנה הם, השנואים, הפחדנים העלובים **יוסף גס, ולדימיר גיפנר, אלכסנדר אנוס, אינן קילניין, פלוריאן קוב, אלכסנדר אורגיאנוב, אינן פסטושנקו, איבן פנדנגיימר, פטר שטוץ, קרל אבנל, פלוריאן אבנל.**
ב־1941 בשנת הדם והדמעות הם עברו לצד האויב, הפכו לחיות טרף וביחד עם הפשיסטים הגרמנים בצעו את פשעיהם נגד עמם.

שבועיים נמשך המשפט בנוכחות נציגי פרקליטות המדינה וההגנה – נתגלו התמונות המחרידות של פשעיהם, כ־50 עדים הופיעו בבית המשפט ועדותם גילתה כל פעם עובדות נוספות על הזוועות.
לבך מתפוצץ נוכח התמונה האיומה: בכי עוללים ותחנוני אמהות, אינם עוצרים את המנוולים שהתנפלו על קרבנותיהם בצמאון תנים.

לא שכחנו דבר. אנו מזכירים לחיות־אדם אלה את בוגדנובקה. לבוגדים יתנו את המגיע להם – הם קיבלו את הענוש המירבי – הוצאה להורג. פסק הדין, חמור אך צודק. הנוכחים באולם בית המשפט קבלוהו במחיאות כפיים. אנו יודעים שעל ספסל הנאשמים לא היו כל הפושעים של הארגון "זלבסשוץ" מכפרי בוגדנובקה. אנו יודעים גם שבמערב גרמניה מסתתרים המארגנים של הרצח ההמוני של האנשים הסובייטים* – מפקד הקומנדטורה מרושטדט ס.ס. **רודולף גרטונג** ועוזריו **הנס שטטלר, ולטר פטרסון והנס קלייר.** יהיה פסק־דין זה עוד תזכורת חמורה לפושעים שלא שכחנו את מעשיהם הזוועתיים שבמוקדם או במאוחר תבוא שעת התשלום, ומשפט צדק ייעשה...

* בברה"מ לא נהוג להזכיר שרוב (בבוגדנובקה – כל) קרבנות הנאצים ה יהודים...

ИЗ ЗАЛА СУДА

ВОЗМЕЗДИЕ

ПОЖЕЛТЕВШИЕ листки акта Чрезвычайной государственной комиссии. Двадцать три года хранят они протокольную запись чудовищных преступлений, совершенных немецко-фашистскими и румынскими захватчиками в Доманевском районе. В них по свежим следам были зафиксированы зверства палачей и грабителей, заливших кровью тысяч безвинных советских людей временно оккупированную советскую землю.

«Исключительные по своей жестокости злодеяния немецко-румынские захватчики совершили над советскими людьми в районах Богдановки, Доманевки и др. Они истребили ни в чем не повинных мужчин, женщин и детей, предварительно подвергнув их нечеловеческим пыткам и истязаниям.

Заключенные выводились под охраной к полуразрушенному строению, ставились на колени на краю обрыва и расстреливались. С края обрыва убитые, а часто только раненые падали на дно оврага, где был сложен гигантский костер из соломы, камыша и дров. Маленьких детей палачи сбрасывали живыми в пламя этого костра», — свидетельствуют записи в этом акте.

Когда он писался, были известны лишь главари, по чьим указаниям истреблялись мирные граждане нашей страны на временно оккупированной территории. Теперь мы знаем имена преступников, чьими руками зверски истреблялись советские люди. Копия упомянутого акта приложена к судебному делу, которое тридцатью томами протоколов допросов обвиняемых, очных ставок, показаний свидетелей, высится на столе перед судьями выездной сессии Верховного суда Украинской Республики.

Прав поэт: «Как невесту, Родину мы любим, бережем, как ласковую мать». И нет более высокого подвига, чем постоять за Родину, а, если понадобится, и жизнь отдать за ее свободу и независимость, за счастье и процветание народа.

Но нет на свете и более тяжкого преступления, чем измена Родине, своему народу. Ты перестаешь быть ее сыном — значит, и человеком, ибо без Родины и человек не человек. Всеобщее презрение народа — таков удел изменника.

Вот и эти жалкие, презренные трусы Иосиф Гасс, Владимир Гиппер, Александр Ионус, Иван Кильвейн, Флориан Кох, Александр Оргиянов, Иван Пастушенко, Иван Фенденгеймер, Петр Штольц, Карл Эбеналь, Флориан Эбеналь, понуро ждущие приговора суда, предали Родину. Когда в слезах и крови пришел 1941 год, они переметнулись на сторону врага, превратились в хищных зверей, вместе с немецко-фашистскими захватчиками содеяли чудовищные преступления против своего народа.

Две недели длился суд. Две недели выездная сессия Верховного суда Украинской ССР под председательством Леонида Мефодьевича Чайковского в присутствии представителей государственного обвинения и защиты шаг за шагом раскрывала страшные картины тягчайших преступлений, совершенных изменниками Родины. Около пятидесяти свидетелей прошло перед судом. И показания каждого вскрывали все новые и новые злодеяния презренных отщепенцев.

Сердце обливается кровью, когда слушаешь свидетельские показания людей, которые видели страшную картину зверской расправы. Ни плач детей, ни мольбы матерей не могли тронуть извергов, которые набрасывались на свои жертвы с жадностью шакалов.

Преступники не были искренни, когда им предоставили последнее слово. Они не использовали эту возможность для чистосердечного раскаяния, а всячески изворачивались, пытались приуменьшить свою вину.

«Эти кровавые преступления вопиют к возмездию. Лютую ненависть рождают они в сердцах советских людей. Ни одно злодейство не будет забыто, не будет прощено! Возмездие уже идет... приближается расплата.

Мы припомним им и Богдановку, и Доманевку, и пытки, и костры с запахом горелого мяса. Немецко-румынские разбойники полностью расплатятся за свои злодеяния. Ничто не спасет... немецко-румынских бандитов от суровой ответственности за преступления, совершенные против советского народа». Так писала газета «Известия» 23 года тому назад, комментируя акт Чрезвычайной государственной комиссии.

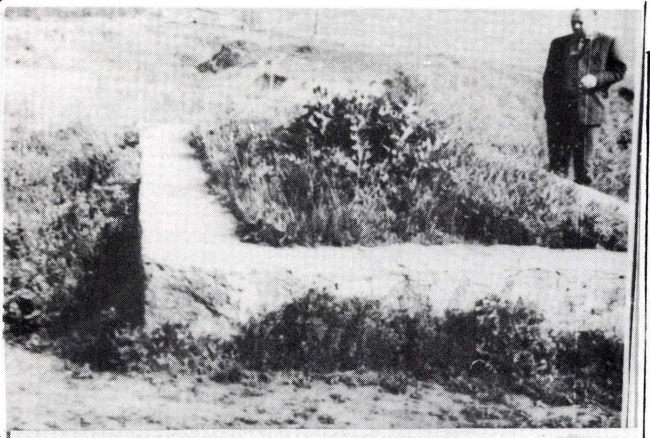
Ничто не забыто. Мы припомнили извергам Богдановку, Предатели не ушли от расплаты. За все злодеяния, которые они совершили вместе с немецко-фашистскими захватчиками, за пытки и истязания, за массовое истребление советских людей Иосиф Гасс, Владимир Гиппер, Александр Ионус, Иван Кильвейн, Флориан Кох, Александр Оргиянов, Иван Пастушенко, Иван Фенденгеймер, Петр Штольц, Карл Эбеналь и Флориан Эбеналь приговорены к смертной казни — расстрелу.

Приговор суров, но справедлив. Присутствующие в зале трудящиеся встретили его единодушным одобрением. Слова «приговорить к высшей мере наказания...» вызвали гром аплодисментов.

Мы знаем: на скамье подсудимых были не все преступники из отряда «Зельбстшутц» хутора Богдановского. Мы знаем также, что скрываются в Западной Германии и организаторы массовых расстрелов советских людей комендант Рошатдтской комендатуры СС Рудольф Гартунг и его помощники Ганс Штетлер, Вальтер Петерсон и Ганс Кляйх.

Пусть этот приговор будет еще одним суровым напоминанием преступникам о том, что их злодеяния не забыты, что рано или поздно расплата придет, возмездие свершится.

П. ФОМИН.

בוגדנובקה

איזור ניקולאייב של אוקראינה. כ־200 ק"מ צפונה מאודסה ו־40 ק"מ דרומה מפרבומאיסק. כ־300 ק"מ צפון־מערב מקיליה.

גיא־ההריגה המחריד של יהודי בסרביה. הרומנים, האוקראינים והגרמנים רצחו כאן למעלה מ־54,000 יהודים וביניהם 1300 יהודי קיליה.

3 תמונות:

למעלה:
"האנדרטה" בגובה 20 ס"מ צולמה ע"י אסתר גלבלמן, ניצולת בוגדנובקה. צילום מ־1967, פורסם בספרה של **סוניה פלטי**.

באמצע ולמטה:
צילומים שהגיעו ממועצת הכפר בוגדנובקה המראות 2 אנדרטאות, כשלוחות הזכרון מונחות בכוון הפוך מהמצלמה ולא יכולים לקרוא אותן.

ועד יוצאי קיליה בישראל פנה במכתב למוסדות איזור ניקולאייב בבקשה לשלוח צילום אחר כדי שאפשר יהיה לקרוא את לוחות הזכרון.

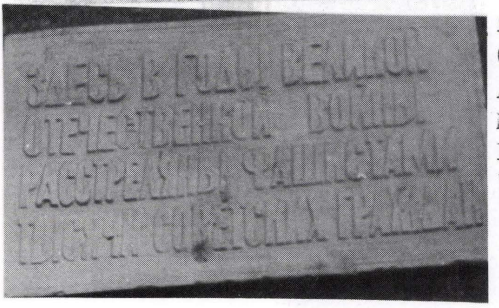
מצבה

לזכר 60,000 קדושים בבוגדנובקה

רק עכשיו קבלנו את הצילומים של המצבה עם הכתובת הרוסית. תרגום: "כאן בשנות מלחמת המולדת הגדולה נורו על־ידי הפאשיסטים אלפי אזרחים סובייטיים".

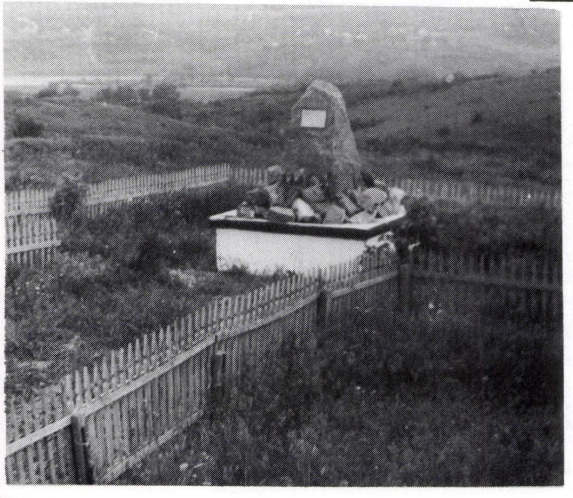
לאחר מספר פניות נוספות שלחו לנו לפני חודשיים את התמונות הנ"ל עם כתובת שיש לה טעם לפגם. ראה מאמר בהמשך.

НЕДАВНО, ПОСЛЕ НЕОДНОКРАТНЫХ ОБРАЩЕНИЙ В ГОРСОВЕТ БОГДАНОВКА А ЗАТЕМ В ОБКОМ г. НИКОЛАЕВА – МЫ ПОЛУЧИЛИ ЭТИ СНИМКИ С МЕМОРЯЛЬНОЙ ДОСКОЙ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

ЗДЕСЬ В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОИНЫ
РАСТРЕЛЯНЫ ФАШИСТАМИ
ТЫСЯЧИ СОВЕТСКИХ ГРАЖДАН

על מצבת הקדושים בבוגדנובקה

"על באבי יאר אין יד ואין מצבת. ערוץ תלול - כדמות גולל על קבר. אני אחוז אימה". כך התחיל יבגני יבטושנקו את שירו, שזעזע את כל העולם, מלבד שליטי ברית־המועצות. הם ניסו לרדוף את המשורר ולהשתיקו, אולם הסערה נמשכה והתרחבה, ורבים מהסופרים ומאנשי המדע בברה"מ ובעולם הגדול דרשו לשנות את קו השתיקה כלפי האבידות המחרידות שסבלו היהודים בימי השואה. רק לאחר 12 שנה הוקמה האנדרטה ב"באבי יאר". אולם הבעיה היא לא אם יקומו אנדרטאות ומצבות בכל מקומות ההשמדה שם נרצחו **מאות אלפים** - הבעיה היא שאסור להשתיק את **האמת** שהקרבנות היו **יהודים**.

באופן מעשי: לבוגדנובקה הגלו הפאשיסטים הרומנים מבסרביה, בוקובינה ואיזור אודסה **60,000** יהודים. בדרך נרצחו אלפי זקנים, חולים וטף. עד **1944** נותרו מהם פחות מ־**200** !
הם היו יהודים **אזרחים סובייטים**, ונרצחו דוקא מפני שהיו **יהודים**.

אנו מביאים בהמשך כמה צלומים של אנדרטאות שהוקמו ע"י ממשלות בעלות אותו משטר כמו בברה"מ. הוקמו עשרות אנדרטאות **בטרבלינקה, מידנק, אושביץ, טרזינשטט** ועוד, ומבלי להסתיר את העובדה שהקרבנות היו יהודים. כתוב שם גם בעברית ובאידיש. שלטונות המקום בבוגדנובקה וניקולאיב היו צריכים להעלות על הכתב השיש של האנדרטה **את כל האמת** - שהקרבנות היו יהודים - **אזרחים סובייטיים**.ואם שלטונות המקום ימשיכו בסירובם - אנו נפנה לשלטונות המרכזיים של קייב ומוסקבה. לא נרפה עד שיכירו באמת.

יבטושנקו מבטא את אחדתו לסבלות **העם היהודי** בזמן השואה. הוא מזכיר את האנטישמיים שהסיתו את הצרפתים נגד דרייפוס, את הבריונים הרוסים שצעקו "הכה ביהודים ותציל את רוסיה". הוא כותב על מחנות ריכוז, גיטאות, משרפות הגאזים, ודורש להתיחס כראוי לעם ישראל.

על לוח השיש בבוגדנובקה כתוב: "כאן בשנות מלחמת המולדת נורו ע"י הפאשיסטים אלפים אזרחים סובייטיים". אנו דורשים להכניס את השינויים כדלקמן: "כאן בשנות מלחמת המולדת נורו 60,000 גברים, נשים וטף חפים מפשע, אזרחים יהודים של ברה"מ".

המצ ה־האנדרטה הזאת **יקרה** לכל יהודי בסרביה ואיזור אודסה. אנו נהיה מעונינים לארגן נסיעות קבוצתיות מיוחדות לבוג נובסקה, אודסה וקיליה כדי לערוך שם אזכרות לקדושינו.

ПАМЯТНИК ЖЕРТВ ФАШИЗМА В БОГДАНОВКЕ

"Над Бабим Яром памятника нет" - так начал Евгений Евтушенко свою поэму которая затронула весь мир кроме правителей Сов. Союза, которые придрались к поэту. Буря вызвана "Бабим Яром", продолжалась и многие с самых лучших литераторов и академиков выступили открывенно против этих угнетений и вообще против линий: не сказать всю правду о ужасных потериях е в р е е в в холокаусте.

12 лет после опубликований "Баби Яр", памятник был постановлен. Но дело не только в том - если будут постановлены памятники на всех братских могилах где были раатреляны и сожжены десятки и сотни тысяч евреев - но и в том чтобы не замалчали и не замазали правду о е в р е и с к и х жертв геносида.

Конкретно: в Богдановке, румынские фашисты изгнали из Бесарабий, Буковине и Одесской области 60000 евреев. По дорогах избивали и стреляли стариков, больных и детеи. До 1944 г. из них уцелели меньше 200 !

Они были все е в р е и - советские граждане. Они были убиты именно потому что были еврей.

Почему разрешили комунистические правительства Польши, Чехословакий и др., еще с 1950 и до сегодняшнего дня установить памятники жертв фашистов в Маидаиеке,Треблинки, Аушвице, Терезиенштадте и др./смотри снимки/ не прятая факт евреиских жертв и с евреискими надписями на них ?

Местные власти в Богдановке и Николаеве должны были установить мемориальную доску на евреиском языке опоминая истинную правду что жертвы были ЕВРЕЙ, советские граждани. А если эти местные власти будут сопротивлятся к этой справедливой просбе - мы обратимся тогда к республиканским властям в Киеве и Москве.

Евтушенко выражает свою солидарносьт с страданий еврейского народа во времье холокауста. Он опоминает антисемитов которые травили французов против Дрейфуса, русских хулиганов которые кричали:"Бей жидов спасай Россию", он пишет о концлагерах, гетто, газовых камерах и т.д. и требует относится правильно к еврейскому народу. На мемориальной доске в Богдановке написано:

"Здесь в годы великой отечественной воины, растреляны фашистами тысячи советских граждан"

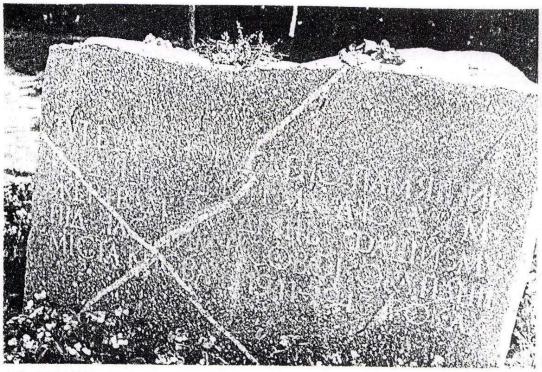
Мы требуем следующие изменений:

"Здесь в годы великой отечественной воины, растреляны фашистами 60000 невинных мужчин, женщин и детей - советских граждан евреев"

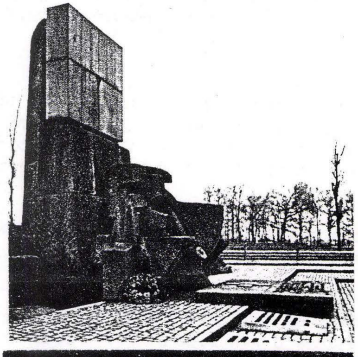
Этот памятник д о р о г о й для всех евреев Бессарабий и Одесской области которые будут заинтересованы организовать специальные путешествий в Богдановку Одессу и Килию для напоминание жертв.

Л. К.

PAŃSTWOWE MUZEUM
OŚWIĘCIM-BRZEZINKA

מצבת זיכרון שהוקמה ב־1966 בבאבי־יאר. בכתובת על המצבה בשפה האוקראינית נאמר: במקום זה תוקם יד זיכרון לקורבנות הפשיזם בעת שלטון הכיבוש של הגרמנים ב־1941–1943

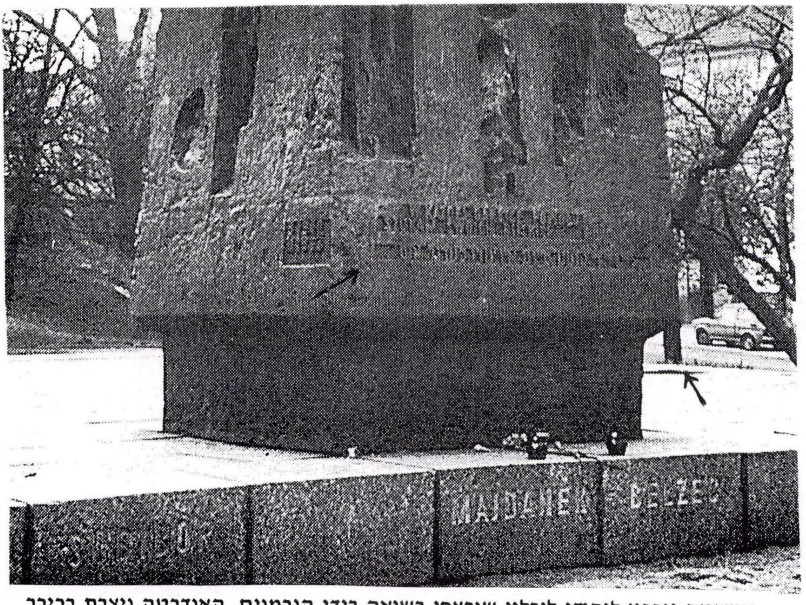

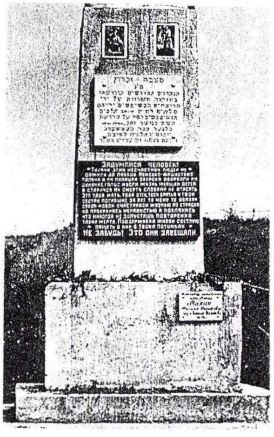

מצבת זיכרון בטרנוב ליהודים שנרצחו בבית־העלמין בעת האקציה ב־11 ביוני 1942. הכתובת על המצבה היא בעברית, ביידיש ובפולנית.

בשנים 1956–1964 הפך מחנה טרבלינקה לאתר זיכרון בצילום: יד ועליה חקוקה הכתובת: 'לעולם לא עוד' בפולנית ביידיש, ברוסית, באנגלית, בצרפתית ובגרמנית.

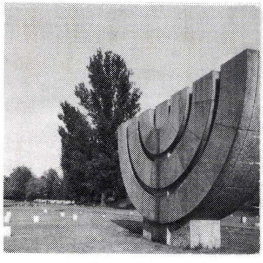
אנדרטת זיכרון ליהודי לובלין שנרצחו בשואה בידי הגרמנים. האנדרטה ניצבת בכיכר מרכזית בעיר. [ג׳פרי ויגודר]

הכתובת ברוסית:
זכור, אדם! אלפים מאותם אומללים לא זכו לראות את הניצחון על התליינים הגרמנים הפשיסטים ועוזריהם,

לנהרגים הקדושים שנרצחו במיתות משונות על ידי הרוצחים הפשיסטים ידיהם מלאים דמים אלפים אנשים נשים וטף על קדושת השם במשך זמן 1941–1944 בלגער כפר פעטשערה

אל תסבול, אך הימלא שנאה, והישבע שלעולם לא תרשה שייעָנה דבר כזה. הנצח את זכרם במזכרת חיה באמצעות צאצאיך. לא תשכח! זו הצוואה שהנחילו לנו.

טרנ׳אנשלוג
(אוקלו)

11.4.1991 (VIAȚA NOASTRĂ) (INED)

O tragedie ce nu poate fi uitată

M. IANOVER

Ole hadaș, venit de curînd în țară din Chișinău, M. Ianover a cercetat suferințele evreilor basarabeni în anii negri ai prigoanei rasiste. „Am strîns mai multe informații privind destinele evreilor basarabeni" — scrie el redacției noastre, căreia i-a trimis spre publicare materialul de față, cu promisiunea de a continua.

ÎN RÎNDURILE ce urmează îmi propun să prezint unele aspecte basarabiene ale Holocaustului. Părinții, fratele meu, precum și bunica, originari din orașul dunărean Chilia Nouă, și-au găsit moartea în acest teribil genocid.

Fărădelegile au început acolo prin adunarea evreilor în sinagoga cea mare, minunat monument arhitectural, transformat în felul acesta într-o închisoare, iar după deportarea deținuților — în grajd de cai — și — de necrezut! — în latrină pentru soldații fasciști.

Convoiul de evrei — bărbați și femei copii și bătrîni — a trebuit să meargă apoi sub escorta sute de kilometri pînă la gura Bugului de jos, regiunea Nicolaev (Ucraina), unde erau mari lagăre de concentrare. În această ordine de idei sînt edificatoare aprecierile contradictorii, date momentului istoric în diferite surse, căci contradicția dintre ele scoate în vileag subtextul politic al neadevărului.

Ne vom referi mai întîi la o carte, ieșită de sub pana unui apologet al legionarilor — C. V. Gheorghiu, purtînd titlul: „Ard malurile Nistrului" (București, 1942). Este ușor de înțeles situația unor oameni, care chinuiți de foame și de sete, de atîta mers pe jos, maltratați în fel și chip, se aflau în mersul lor lugubru la un pas de moarte. Totuși, autorul cărții citate se prefăcea a nu înțelege aceasta, afirmînd, de exemplu: „Ei nu par atît de obosiți" (p. 114). Din pagină în pagină sporește minciuna în carte. Astfel, miile de oameni, inclusiv copiii și bătrînii, neputincioși și extenuați, se transformă, într-o „coloană de ucigași" (p. 115) în „evrei asasini" (p. 122) ș.a.m.d.

Cu această odioasă caracterizare contrastează relatările unor foști deportați care au supraviețuit prin minune. Spicuim la întîmplare doar cîteva fraze din spusele unor martori oculariș citate în cartea unei foste deportate în Transnistria — Sonia Palty: „Pe drum călcam pe trupuri de oameni, care nu au rezistat frigului, oboselii... drumurile erau pavate cu trupuri... Ce era mai bun din îmbrăcăminte luau soldații români, zdrențele le lăsau pentru ucrainieni" (Evrei, treceți Nistrul! Însemnări din deportare).

Un interes deosebit prezintă și o altă mărturie, în posesia căreia am intrat nu de mult. Este vorba de însemnarea făcută în 1941, de o creștină, baptistă, din Chilia Nouă, — Cravcenco, care a înregistrat în felul ei cele văzute. A folosit pentru aceasta o pagină dintr-un Mahzor (carte de rugăciune), ce aparținea înainte de război unui vecin al ei — Haim Rozenblat (în prezent cartea o deține fiica lui, Riva Bergher, care ne-a pus-o la dispoziție pentru studiere).

Cînd s-a ordonat, ca evreii din oraș să se prezinte la sinagogă pentru a fi ulterior deportați, H. Rozenblat a dat Mahzorul, împreună cu alte lucruri vecinei sale. Și iată că această femeie evlavioasă, puțin știutoare de carte, a făcut în pagina 690 o însemnare în perfectă, dar plină de compasiune. Redăm textul ei în traducere: „Evreii au fost luați la 25 septembrie 1941. Iar femeile și copiii — pe data de 30 septembrie. Sărmanii oameni, sorțiți să sufere...".

Spusele creștinei din Chilia Nouă trebuie completate. Mulți alți evrei din toate localitățile basarabene, ca și din alte regiuni — în total peste 60.000 de oameni — au fost aduși în lagărele Bogdanovca, Domanovca, Golta ș.a. de lîngă Bug și impușcați în decurs de trei zile, în ajun de Crăciun, începînd de la 21 decembrie 1941. După cum s-a constatat în rechizitoriul la procesul de la București intentat unui grup de criminali de război, în 1945, ucigașii nu s-au mulțumit cu exterminarea evreilor în masă, ci s-au complăcut și cu fotografierea unor scene ce le păreau a fi mai „impresionante". Culmea imoralității o constituie faptul că jandarmii și polițiștii care s-au „distins" în atrocități au fost decorați (vezi ziarul sovietic „Pravda" din 17 mai 1945, care cuprinde un expozeu al rechizitoriului).

Au trebuit să treacă încă peste 30 de ani, pentru ca abia în 1976 să compară la Domanovca, în fața tribunalului, ultimul grup de criminali — de astă dată ucrainieni,

Din păcate, generațiile noi din U.R.S.S. știu prea puțin despre Holocaustul care a lovit atît de crud în evrei.

Nu se spune nimic despre faptul că genocidul fusese îndreptat expres contra poporului evreu.

Tendința de a șterge din memoria generațiilor Holocaustul anti-evreiesc s-a dovedit a fi constantă în Uniunea Sovietică. Astfel, într-un articol apărut la 10 aprilie 1986 în ziarul sovietic „Izvestia", acad. A. Samsonov scria că „Naziștii intenționau să extermine popoare întregi, în primul rînd pe cele slave". E straniu că autorul trecuse sub tăcere ceea ce hitleriștii, legionarii și acoliții lor nici nu tăinuiau că „în primul rînd" intenționau să extermine pe evrei.

Rămîne să precizăm că ei și-au pus geniul practic în slujba acestui plan barbar, sfidînd lumea civilizată, distrugînd o treime din poporul nostru. Subliniez acest fapt, pentru că există și astăzi oameni în lume, care sînt tentați să nege ororile Holocaustului.

מ. יבור

את השואה לא צריך לשכוח!

אנו מביאים כאן, בהשמטות קלות, תרגום המאמר של חברנו מישה יבור, יליד קיליה, שעלה ארצה רק לפני כמה חדשים, ביומון ''יאצה נואסטרה'', מ-11.4.91.

בשורות אלה הנני מציג כמה היבטים של השואה בעירי ובסרביה.

הורי, אחי וכן סבתי, מהעיר קיליה שעל נהר הדנובה, מצאו את מותם ב''גנוסיד'' אכזרי זה. הגזרות והרצח התחילו ע''י איסוף היהודים בבית־הכנסת הגדול, בנין ארכיטקטוני מפואר שהרומנים הפכוהו לבית־סוהר ולאחר גירוש היהודים לאורוה ואחר כך (לא יאמן) לבית שימוש עבור הקלגסים הפשיסטיים. היהודים הלכו ברגל בשיירות ארוכות, דרך של מאות קילומטרים, גברים ונשים, זקנים וטף, לאורך הדניאסטר והבוג באוקראינה, עד למחנות הריכוז של בוגדנובקה והסביבה. בקשר לזה אני מביא כאן כמה ציטוטים סותרים, ממקורות שונים, ומהם אפשר לגלות את האמת האכזרית.

וראשית נביא כאן ציטוטים מספר של ק. וו. **גיאורגיו**, חסיד של הלגיונרים ושמו ''שריפה בחופי הדניאסטר'' (בוקרסט 1942).

המגורשים סבלו רעב וצמא, הוצלפו בידי ז'נדרמים רצחנים, ורבים מהם מתו. למרות זאת, מתוך הספר הנ''ל כותב (בעמ' 114): ''הם לא נראים כלל עייפים''. מדף לדף הולכים השקרים בספרו ומתרבים. והנה (בעמ' 115): אלפי הילדים, הזקנים החפים מפשע הופכים ל''טור של רוצחים'' ו''יהודים מרצחים'' (עמ' 112) וכך הלאה.

אנו נביא רק כמה משפטים מספרה של ניצולת טרנסנסטריה **סוניה פלטי**: ''דרכתי על גוויות של אנשים שלא עמדו בקור העז, בעייפות וברעב. הדרכים מלאו מתים וגוססים... בגדים טובים נלקחו ע''י החיילים הרומנים, ה''שמאטעס'' הושארו עבור האוקראינים. (''אל מעבר לדניאסטר'', הוצאת ספרית הפועלים, 1983).

מעניינת מאד העדות עליה נודע לי לא מזמן. מדובר בסימון שעשתה ב־1941 אשה בפטיסטית מקיליה (קרבצנקו) על גבי ספר ''מחזור'' שהיה שייך לשכנה היהודי – חיים רוזנבלט. (כיום הספר נמצא בידי הגב' ריבה ברגר בתו של הנ''ל, שהעמידה ספר זה לרשותי).

כשהרומנים פקדו על כל יהודי קיליה להתאסף למחרת, מסר ח. רוזנבלט את המחזור הנ''ל וחפצים אחרים לשכנתו – קרבצנקו. אשה טובת לב זאת סימנה בדף 690 כמה שורות ברורות של מה שראתה ומה דעתה... והנה התרגום המדויק של דבריה: ''היהודים נלקחו ב־25 ספטמבר 1941 ואת הנשים והילדים ב־30 ספטמבר 41, **אנשים מסכנים על סבלם המר**''... הרישום הזה מופיע בין שורות ''תפילת הנעילה'' של יום כיפור... במחזור היה גם תרגום רוסי.

לדברי הנוצריה מקיליה צריך להוסיף, שמכל הערים והעיירות של בסרביה ודרום אוקראינה הביאו כ־60,000 יהודים לבוגדנובקה, דומניאובקה, גולטה ועוד ליד הנהר בוג. הם נורו, נרצחו ונשרפו במשך 3 ימי חג המולד, החל מ־21 דצמבר 1941 וכפי שהוכח ע''י הקטגור במשפט של מספר פושעי מלחמה מ־1945 בבוקרסט – הרוצחים דאגו לצלם ''סצינות מרשימות'' מהרצח.

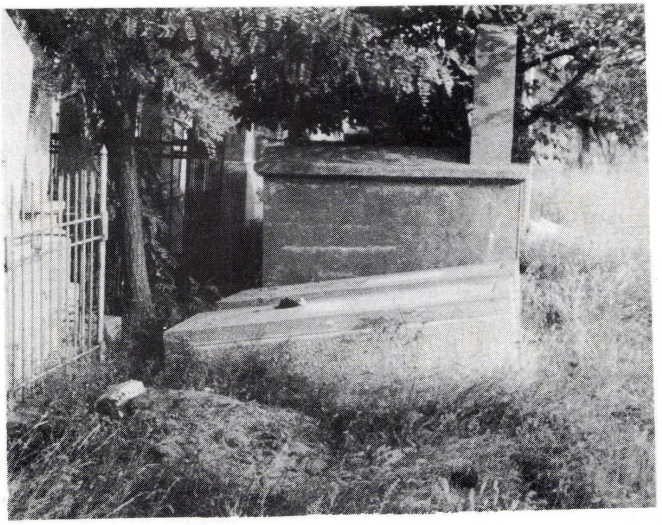
השוטרים הרומנים ש''הצטיינו'' בזוועות קבלו העלאות בדרגה ומדליות. (ראה העתון ''פרבדה'' מ־17.5.1945, המביא את סיכום המשפט).

עברו יותר מ־30 שנה ורק ב־1976 הובאו לדין וקבלו את עונשם – הקבוצה האחרונה של הפושעים והפעם – אוקראינים. לצערי, הדורות החדשים בברה''מ יודעים מעט מאד על השואה שפגעה כל כך קשה ביהודים. לא מדברים ולא מציינים שה''גנוסיד'' היה מכוון באופן מיוחד נגד העם היהודי.

יש מגמה קבועה בברה''מ לטשטש ולמחוק מזכרונם של הדורות את חלקם של היהודים בשואה.

ב־10 באפריל 1986, כתב העתון ''איזבסטיה'' המוסקבאי החוקר א. **סמסונוב**: ''הנאצים התכוונו להשמיד עמים שלמים ובראש וראשונה את העמים הסלביים''. מוזר שבעל המאמר ''שוכח'' ומשתיק – דבר שהנאצים והלגיונרים בעצמם כתבו ולא הסתירו – שהם התכוונו **בראש וראשונה** להשמיד את העם היהודי.

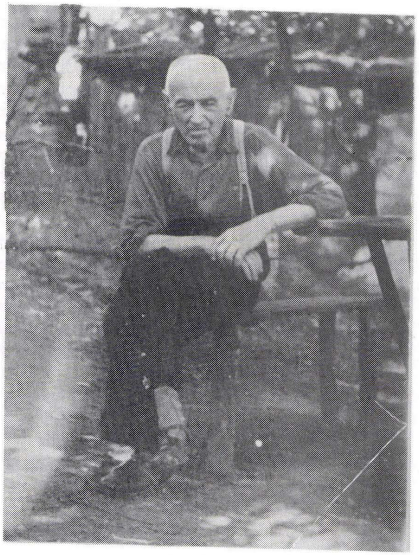
צריך לדייק ולפרסם ברבים, שהם השמידו למעלה משליש מעמנו.

המצבה הסמלית של **נחמיה ספריס** ואשתו הנמצאת 2 מטר מקבר האחים
בבית הקברות היהודי של קיליה

הרציחות בקיליה

עם כניסת הרומנים, יולי–אוגוסט 1941, מיד עם כניסת הצבא הרומני, התחזילו מעשי רצח יום־יומיים. מלבד חלק היהודים שנכלא בבית הכנסת הגדול – נרצחו ברחובות קיליה ובבתים למעלה מ־100 נפשות.
נחמיה ספריס ואשתו היו מהקרבנות הראשונים. לצערנו, לא נשארה תמונה מהם. **נחמיה ספריס** נולד 1855, אביהם של **רפאל ו־וולודיה ספריס** ושל **ריבה** אשת **יצחק כץ**, היה מכונה בעיר גם ״נחמיה סולדט״ בגלל הליכתו הדומה להליכה צבאית.
נכדו ליובה (בן וולודיה) שניצל מהשואה, הגר מאז גמר המלחמה בדניאפרופטרובסק, ביקר כמה פעמים בקיליה. ב־1973 עשה מצבה סמלית במקום שהתושבים הרוסים של קיליה קברו את הנרצחים בקבר אחים. המקום הזה נקבע באופן ברור לפי מספר מספיק של עדויות.

חיים רוזנבלט אחד מ־8 הניצולים של אנשי קיליה בבוגדנובקה.
נפטר בצ'רנוביץ. ז״ל

עדותה של דודה אקסלרוד

ב-4 ביוני 1990 נסעתי מקישינייב לעיר בבסרביה המרכזית כדי לפגוש את דודה שלמדה איתי בכיתה אחת בתיכון, עד 1936. דודה (דבורה) הינה אחת מ-8 הניצולות של בוגדנובקה. עברו עליה זוועות רבות. בריאותה לקויה. היא גרה בדירה קטנה אבל נוחה ואשה רוסיה מטפלת בה תמורת שכר מטעם המועצה המקומית. ישבתי אצלה שעתיים והיה קשה לרשום כל מה שסיפרה תוך דמעות וייסורים. לכן בקשתי אותה שתעשה זאת בעצמה, בשקט והתרכזות ותשלח לי, לפי כתובתי, את מה שהיא זוכרת, והנה קטעים ממכתבה:

העורך: ל. ק.

עם כניסת הרומנים – הפכו את בית-הכנסת הגדול למחנה סגור בהנהלת איליושה טבצ'ניק* שהיו לו קשרים עם הרומנים והגרמנים. את מי שרצה היה מוסר להם והיו לוקחים את הגברים לעבודות שונות עד שהיו מתים שם. זמן מה אחרי זה לקחו גם בנות. אני הייתי ביחד עם אבי ואמי היתה מביאה אוכל מהבית, והיה אסור עלי לצאת החוצה. היו מגרשים אותנו במכות בכל בוקר לעבודה למרות שהיינו חולים. מלבד המכות היו מתנהגים כחיות בעיקר מהשלטונות הרומניים המקומיים. מטרתם היתה לעשות הכל כדי שלא נשאר בחיים.

כפי שכבר הזכרתי דלעיל, לטבצ'ניק היו רשימות של כל התושבים והיה מתנהג באכזריות. כעבור חודש היו הרבה הרוגים, ביניהם **רוזה ויינברג ולרגמן** שנתלה על שניסה להחליק כמה מחפציו תמורת אוכל למשפחתו. התחילו לשלוח אותנו בשיירת גירוש (אטפ) ולפני זה רצחו רבים. חלקם התאבדו מכיוון שלא יכלו לסבול יותר. אני בעצמי הייתי עדה לכל האסון הזה.

בדרך לבוגדנובקה נרצחו **המונים** ואיני יכולה לזכור שמות רבים. אני זוכרת את **בלכמן, שלה שטרמן, וקיציס**. רוב רובם נרצחו במחנות. נשארנו בחיים רק קומץ ואולי היינו נזכרים יותר אם ניפגש כולם יחד.
קשה לי מאד לחשוב על מה שעבר עלי, הייתי מעדיפה למות ביחד עם הורי היקרים שנרצחו...

* האשמה נגד טבצ'ניק – טרם הוזכרה במקורות אחרים.

מזכרונות דודה אקסלרוד

"מ כ ב י"– היתה פעילה שנים רבות בקרב הנוער. אני זוכרת את **מיכאלה גולדמן, סרוליק גורביץ, יאנה שורצמן, ח. פיבובר, דיזור, דוידקה שולימוביץ**. אמי השתתפה בערבי צדקה שהיו לטובת "מכבי" ובהן השתתפו גם החוגים הדרמטיים היהודיים. בימי "פורים", היתה תזמורת כלי הנשיפה מבקרת בכמה נשפים מרכזיים בעיר והשמיעה שם שירי עם יהודיים.

כניסת הסוביטים – ב-28 יוני 1940. מיד הוחרמו כל המוסדות היהודיים ואפילו כל ארבעת בתי-הכנסת שהיו בעיר. בימים הנוראים (ספטמבר 1940) לא התקיימו בהן תפילות כמו בכל שנה. הסוביטים הגלו את אנשי קיליה בכמה גלים ואני זוכרת את **יוסף ווייינברג, אברמוביץ, קיציס בראילובסקי ושאייביץ** – שלא חזרו מעולם.

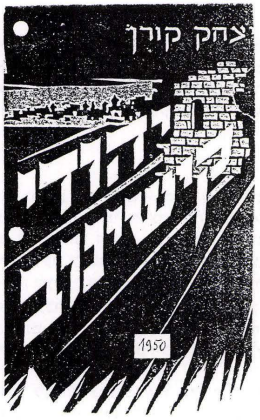
СВИДЕТЕЛЬСТВО Д. И. АКСЕЛЬРОД

При входе румынов в Килию, с "Большой синагоге" зделали лагерь, руководил им Илюша Табачник. Имея связь с румынами и немцами – кого хател таго выдавал и заберали сейчаже из лагера мужчин на работы разные, пока не у м и р а л и н а м е с т а х. Затем, забирали и девушек тоже в лагер в Синагогу. Я была вместе с папой, кушать насила мама, а выход был запрещен. Также гнали на работу меня и маму /больными/. Снами обращались по зверски. Со стороны местных властей были тоже зверские отношение, избиение. Они делали все чтобы в живых не остатся. Илюша Табачник имел все списки и деиствовал со всей жестокостью. Было уже много убитых. Помню о Розе Байнберг и о Ларгмане который был повешен потому что пытался дать кое-что из вещей, чтобы получить хоть хлеба для семьи.

Затем нас отправили в э т а п. По дороге к Богдановке и Доманевке были убиты у й м а, но не могу припомнить все. Помню только Блехмана, Шелю Штерман, Кициса и многие другие. Остальные в самых лагерях. Многие кончали жизнь с а м о у б и с т в о м чтобы не мучится. Я сама была свидетельем этого несчастие. В живых осталась горсточка – все больные...

Трудно подумать что прошло время такое, лучше погибла-бы вместе с дорогими родителями.

/письмо подучилась I.I2.I990 из Молдавской ССР/

סוניה פלטי היתה בת יחיד באשר שלוחה עם כמובה של 284 יהודים
מבוקרשט למעגן מרוסיטסיה.
בעדות לאשר עדנו קצרות ציה. היא מסתרת על מה שאירע לאחה
כביבה קטה־ביאס. אך שהוך כדי נוחים מתחה לאחה נחתו לה למעגם
ולחבר רבי־ערבים מחנן הבילוים. לראת בדיציה מצער
המלולת ולאמת מר אנשים רשעים לחב על אכזרות
קלא־ראשון, שהרחם על ישיות בדרך־כך.
"את מבני לניטרי מיה לא על הוכחת כלבי תל הזע הבר של
מיקרבית, אלא על כל הניהלאומיות על בדמוקרטיה".
מיטרת של סוניה הוא מיטר על ובאן מזרי־ראשים בחוך הנשים
הלאומיים. "את מבני לניטרי" הוא ספר צוות ומיטר על ביצוב
האישיות, וחוי יצירה ספרותית, מיטה יפי אמן.

(ניקב רבי)
סוניה פלטי מסתרת בפשטות, בישירות — וללן בצורה כה מרגשת —
על אשי אדת באחים אינטלקטואלי אחדי הבלחים. בישירה הוא הצלחת
שים צליבי חומן, מיי אמיתיה לא תכנה על הישרים. הוא אף
כאבאשמה כנגד הרוצחים מכל הסוגים.
ספר שבי ביבי כאים הצי היחי הצנים של התיבה אשי קיימה.

(פ. הדדי)

.בוריטת" - בית עיתה על שם מירדי אולבץ
.בספרית פועלים"

ברך אחד־עשר

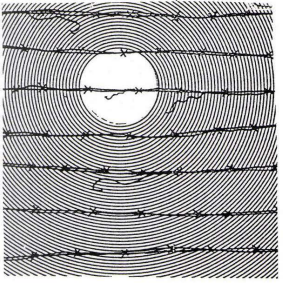
יהדות ביסאראביה

האיגוד העולמי של יהודי ביסאראביה

יו"ר חברת "אנציקלופדיה של גלויות"
ח. ברלס, ירושלים

I.C. BUTNARU
HOLOCAUSTUL UITAT...

ne-a strigat:

"Starostele de jos din sat ne-a spus că trebuie să fugim. Românii au început retragerea. O să ne omoare nemţii. Ruşii se apropie.

Atunci i-am văzut pentru ultima dată pe dr. Weiss din Chilia, pe dr. Ackerman din Tighina, pe soţia lui Lia Akerman, pe toţi ceilalţi.

Cele trei patru încăperi în care ne adăpostisem se goleau. Şi eu am fugit... am fugit...

La 24 februarie 1976 a avut loc la Domanovka, procesul cîtorva zeci de poliţişti ucrainieni, criminali de război.

Am plecat la Domanovka să asist la proces. I-am recunoscut pe cea mai mare parte din cei care au fost ucigaşii de la Bogdanovka. Pe banca acuzaţilor lipseau – bineînţeles – jandarmii şi ofiţerii români, ofiţerii nemţi. Era acolo şi cel care a lovit-o pe mama, cel care a tras în Avraham, cel care ne mîna spre groapa fumegîndă, spre moarte, cei ce au secerat mii, mii de vieţi. Stăteau în boxa acuzaţilor. Judecătorii sovietici erau cutremuraţi. Rechizitoriul procurorului a fost aspru, dur.

Cei judecaţi la Domanovka pentru crimele comise la Bogdanovka au fost condamnaţi de către Tribunalul Sovietic la moarte. Pedeapsa a fost executată. Eu am părăsit oraşul Domanovka cu un sentiment de profundă tristeţe. Credeam că voi fi mai uşurată în durerea mea ştiind că o parte din ucigaşi şi-au primit pedeapsa meritată! Dar, nu! Suferinţa a rămas aceeiaşi. Moartea ticăloşilor nu mi-a ostoit durerea.

În urmă cu cîţiva ani, înainte de a alia în Israel am plecat la Bogdanovka. Am simţit nevoia să revăd locurile unde mi-au fost ucişi cei dragi.

Am făcut un şoc. Rîpa mai exista. De prin tufişuri, din malurile abrupte, din pămînt ieşeau la vedere oase, oasele celor care au fost ucişi. Albe, curate, spălate de ploi, zăpezi, uscate de soare şi vînt. Am plîns amarnic...

Înapoiată la Chişinău am scris Sovietului Suprem la Moscova şi le-am cerut, în numele celor 60.000 de evrei ucişi acolo de fasciştii nemţi, români şi ucrainieni, ridicarea unui monument.

Cîteva pietre necioplite împrejmuiesc locul unde avut loc o crimă înfiorătoare, de necrezut.

Pămîntul de la Bogdanovka e îmbibat de sînge, sîngele fraţilor noştri evrei. Mai sîntem în viaţă cîţiva... Mîine, poimîine vălul uitării se va aşterne şi peste aceşti martiri asasinaţi numai pentru "vina" că s-au născut evrei...

קטעים מספרה של סוניה פלטי "יהודים – אל מעבר לדניאסטר" המבוסס על סיפורה של ניצולת בוגדנובקה אסתר (פירה) שאת הצילום שלה (משנת 1932) רואים כאן ביחד עם כל משפחתה שנרצחה שם.

O familie ca oricare alta: Moshe Pascar, Bracha, Avram, Nachman şi Fira (Esther). Chişinău 26 mai 1932.

ВОЙНЫ

לוחמים

בנ-הרב איניק, נפצע בקרבות וקטוע רגל. אחיו, הוריו ודודו נספו בשואה. הצילום מ־1949. איניק נפטר בקישינייוב לפני כמה שנים. מופיע בהרבה צילומים של גורדוניה והגמנסיה משנות ה־30.

טיטינר אלכסנדר אחיו של ליובה
2 צילומים: מיד אחרי המלחמה, ומחודש ממאי 1990, כעבור 45 שנה (ב־9.5.90 בצעדו לאנדרטה של יום הנצחון על הנאצים).

סוסקין ברל ובסיס שמיל במדי הצבא האדום. ברל סוסקין אחיו של **דודלה סוסקין** שהיה כדורגלן ידוע במכבי קיליה, עלה ארצה ב־1962 ונפטר כאן ב־1975.
שמיל בסיס לחם בכל זמן המלחמה, חזר לקיליה וניספה בתאונה טרגית בעבודתו במספנה.

Теплый, дружеский прием указан Советским воин в Килий в 1940 г. местными жителями. В среднем ряду - Маркузан Боря, Феферман Соня и др.

חיילים סובייטיים ב-1940 בקיליה ביחד עם תושבים שקיבלו אותם בחמימות. בשורה האמצעית מצד שמאל מרקוזאן בוריה (השלישי) ופפרמן סוניה (החמישית) אשתו של חיים פפרמן.
מרקוזאן בוריה, אחיו זיליה וכל משפחתם ניספו בשואה.

בסיס ליאניד בן יאשה וטניה, בעת שרותו בצבא עלה ארצה ביחד עם הוריו וכל המשפחה לפני מספר חודשים.

בסיס יעקב (יאשה) בנו של גודל התגייס לצבא האדום מהתחלת המלחמה ועד לכבושה של ברלין. הצלום מראה כתת סיירים ב-1945. יעקב הראשון מצד שמאל.

БАСИС Я. Г. /Родители были убиты румынами в Килий в 1941 / Вступил в Красную Армию и участвовал в боях отечественной воине до Берлина На снимке Басис стоит первый слево вместе с товарищами разведчиками.

דיז'ור **ראובן** צל"ש בצבא

ויסמן מאיר (בנו של זיידל שוחט)

ויסמן שיקה (בן אברהם)

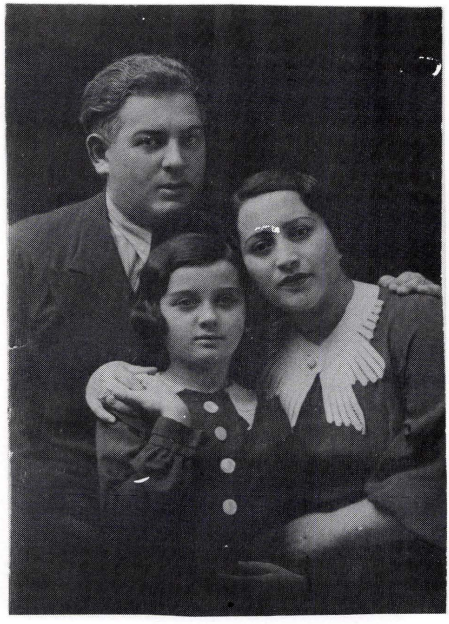
וינשטיין בוריה, השתתף בכל המלחמה ונפטר צעיר בצ'רנוביץ 1958.

וסילקובסקאיה דורה יאקובלבנה רעיתו של **מיליה רבינוביץ**, מורה ב"תרבות". שרתה כרופאה בכל המלחמה. כיום אזרחית כבוד של קיליה.

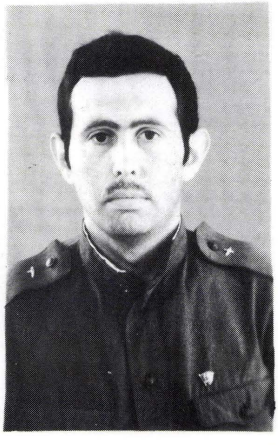
חרלמב ליאניה, היה בחזית בכל ימי המלחמה

שרירה איסי (שיקה) בן יעקב, השתתף במלחמה, לידו אשתו טובה והבת בטוניה.

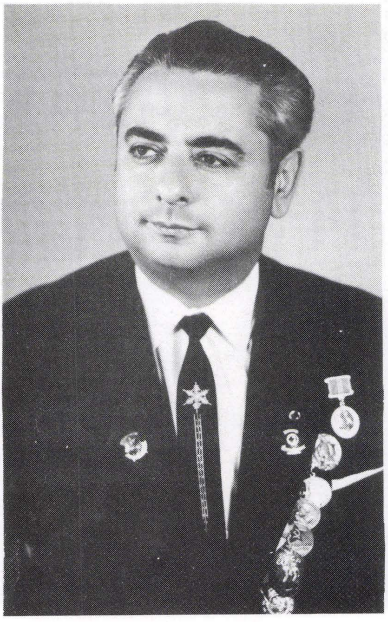
יאנקלביץ ראובן, בעלה של **טוניה** (ברשדסקאיה)
אחת מ־8 הניצולות מבוגדנובקה

יאנקלביץ בוריס בנם של **ראובן וטוניה** נשאר לגור בקיליה

פפרמן מיליה

ד"ר פיינבלט ס. שרת כרופא
בכל ימי המלחמה

צולק אידה, שרתה בחזית כאחות
מינואר 43 עד גמר המלחמה.
משמאל – חברה לא מקיליה

קופמן משה, נכה מלחמה ואשתו

כץ יוסף–לייב

חרלמב איזיה

מיכאלביץ משה (בן יצחק)
כנ"ל ב־1977, ביום הנצחון
הנחת פרחים לנופלים

כץ יוסף ועוד 4 מיחידתו
החיילת – בת אחותו קלרה

רבינוביץ יוסף סרולביץ ז"ל (1907–1982)

ד"ר נאום רבינוביץ
מנהל בי"ח צבאי
באסיה התיכונה.
למטה: ביחד עם
הצוות הרפואי של הבי"ח

ד"ר יפים נאומוביץ רבינוביץ, בנו של נאום
בדרגת סטרשי ליטננט

גולד פ. (בן שיקה וסופה)

גולדנברג ארקדי (אברהם בן שייקה)
אחיו של עזריאליק

גרינברג ליובה (אחיו של סיומה)

דוידוביץ חנה

גולדנשטין מוניה – מקבל מדליה של וטרן

בקר אהרון (נפטר 1980)

אומנסקי שוליק (בן־ישראל)
נספה בזמן הנסיגה. הצילום
מאז היותו בצבא הרומני

אנגל אברהם, בן דודו של מ. ויסמן

גולדמן מיליה, בחזית עד גמר המלחמה

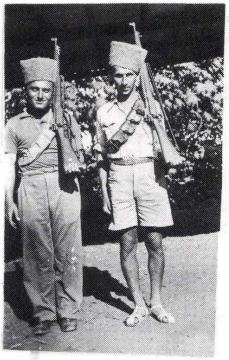
בלומנטל לייזר

ברקוביץ מרק (אמו-אידיס קונסטנטינובסקי)

יוסף לרנר, התגייס לחיל הגפיירים
תמונה מאותו זמן לא נשתמרה.
בתמונה זאת כחיל צה"ל במלחמת העצמאות 1948/9.

שורצמן דוד, חיימוביץ מישה, התנדבו לחיל הנוטרים שהיה לו תפקיד חשוב בשמירת השקט בעורף.

קונסטנטינובסקי ליאינה, התנדב לר.א.ס.ק. של הצבא הבריטי מ־1941, דצמבר.
ביוני 1942 הפילה מחלקה של ספקי המים ה־5 מפציץ גרמני הינקל דו־מנועי בחזית אלאמיין.

ד. שורצמן למעלה על המשורין

ליאניה ק. השני משמאל.

העליה לארץ ישראל

איש קיליה בעליה השניה

מאיר נולד לאביו יעקב בעיירה רוסית (קיליה) ליד שפך הדנובה לים השחור (1). מוצא המשפחה מקישינוב ומשם עברו לקיליה; משהתבגר מאיר חזר לקישינוב (22). יחד עם מאיר נולדו ליעקב סטרכילביץ עשרה בנים ובנות, והוא עצמו – היה כנראה צדיק גדול, שכן הוא זכה למאה ועשר שנות חיים רובינה סטרכילביץ).

מאיר סטרכילביץ

תולדות צבי סטרכילביץ

נולד בקישינוב (בסרביה), בשנת תר"מ (1880), לאביו מאיר, וגדל בעיר־הגבול רייני, מול גאלאץ, שמה עברו הוריו לגור. קיבל חינוך יהודי מסורתי ועזר לאביו בעסקי מסחרו. הצטרף לציונות מרא־שיחה וכשהופיע הספר „מדינת היהודים" והוכרו על הפצת שקלים לקראת כינוס הקונגרס הציוני הראשון עבד יומם ולילה והקנה את השקל הציוני לכל היהודים הבוגרים שבעיר, והוא אז בן 17.

כשהביעו לו אנשי העיר את צערם, שבגלל גילו הצעיר אינם יכולים לבחור בו כציר לקונגרס, הרגיע אותם לאמר: „עד שיספיקו לעשות משהו למען ציון, כבר אהיה שם בעצמי".

מיד אחרי הקונגרס הראשון עלה ארצה בתרנ"ז. התמחה בעבודה החקלאית, קיבל כסף מאביו, בנה בית ונטע כרם וגדל סבק במשק המשפחה בנס ציונה ובמשך הזמן משך אחריו ארצה את כל המשפחה. הנהיג במשקם עבודה עברית במאה אחוז והשתדל להשפיע על מקידי הבארון רוטשילד וחברת יק"א, שינהיגו עבודה עברית גם בפרדסיהם. כשעזבה הפקידות, שרק בקבלנות ובשכר נמוך תיכל למסור את העבודה ליהודים, התנדב עם אחיו ועוד בני־אברים אחדים לכבוש את העבודה הזאת ליהודים, ובו בזמן שבמשק משפחתו עבדו פועלים יהודים רבים בתנאים טובים, עבד הוא בפרדס הבארון בתנאים הקשים שקבעה הפקידות.

כשביקר הרצל בארץ היה אחד מארבעת חברי המשלחת, שהוזמינתו לבקר במושבות יהודה והיה נוכח בפגישתו עם הקיסר וילהלם ליד שער מקוה ישראל.

בהשפעתו נוסדה בבסרביה אגודה להכנת נחלה לחבריה בפתח־תקוה, שקנתה קרקעות ונטעה כרמים, והוא עבר שמה וניהל את משק החברה כל זמן שנשארה נאמנה לדרישתו לקיים אך ורק עבודה עברית. נטע פרדס בפתח־תקוה. כחבר ועד המושבה הגן על ענייני הפועלים והעבודה העברית. השתתף ביסוד לשכת העבודה ובכל ערב היה מבקר בבתי אכרים להשיג אצלם עבודה לפועלים. השתתף ביסוד הספריה הציבורית ומשבח הפועלים והשיג בשבילו דירה מהועד יכלים מחברת „גמילות חסד". ביוזמתו נוסד בפתח־תקוה יקב קואופרטיבי ומוסד לאשראי הדדי חברת „גאולה".

במלחמת־העולם הראשונה עבד יומם ולילה בכל הפעולות להקלת המצב, התאזרחות לשם מניעת גירושים מהארץ, עזרה לפליטים ולמגורשים מיפו, תל־אביב ופתח־תקוה ולכל הנזקקים לעזרה.

אחרי הכיבוש הבריטי עבר ליפו וגם שם המשיך בפעילות לטובת הציבור. אחרי המלחמה עסק במסחר סיטונאי בחמרי בנין, פעל למען מסירת עבודות ההובלה והשמירה במחסנים ובנמל יפו לי־הודים והשפיע על סוחרים אחרים שיעשו כמוהו. השתתף בהרחבת תל־אביב ופיתוחה על־ידי **גאולת** קרקעות והקמת בנינים. תמך במוסדות ובמפעלי צבור.

צבי סטרכילביץ בקישינוב

קטע משער הספר "אכר בפתח־תקוה" ובו צילום 2 מבנותיו של צבי סטרכילביץ.

לעליתה ארצה של דינה חרלמב (ספקטורמן)
כל משפחתה, אנשי "גורדוניה" ואנשים
נוספים שמופיעים כאן לראשונה.
לאוהבי הטבע: לשים לב לפרחי הלילך הריחני שמחזיקות הילדות הקטנות

עליתו ארצה של ליאניה קונסטנטינובסקי
קבלת פנים משפחתית בתל־אביב.
מימין לשמאל עומדים: ווה (זאב יציב),
הדודה הינדה,ליאניה. יושבים – הדוד
אברהם, יהודה, דב ויונה בלנק.

לעליתו ארצה של יוסף לרנר:
מניה צ'אליס, וסרמן ?, צפורה לרנר,
אברמוביץ מסיה ורחל לרנר.

לעליתו ארצה של דב קונסטנטינובסקי

לעליתו ארצה של אילושה רוטנשטרן.
על סיפון אנית "פרינצ'יפלה מיכאי"

בנמל קונסטנצה, **דב קונסטנטינובסקי** עולה ארצה
על סיפון האניה "דליה"

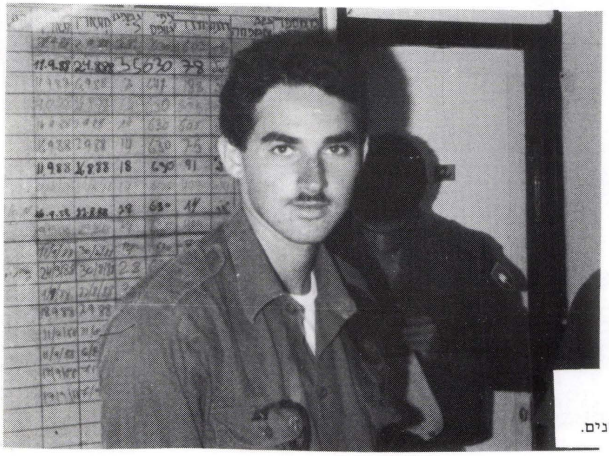
האחים חיימוביץ ודודיה שורצמן בעבודה גופנית 1934/5

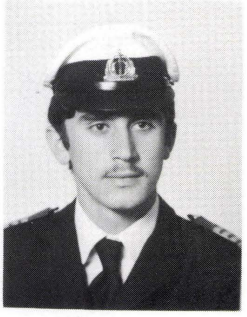

בן-גוריון בנתניה. ראש העיר **בן-עמי** מברך.
ישראל חיימוביץ השלישי משמאל

ראש העיר נתניה **בן-מנחם** מוסר הצטיינות לישראל חיימוביץ

הדור הצעיר של ילידי קיליה בישראל:
פ. **בלינדרמן** (נ. 1963, סיים בי"ס של חיל-הים.
ה. **בלינדרמן** (נ. 1969), היה 12 שנה בצה"ל, בתותחנים.

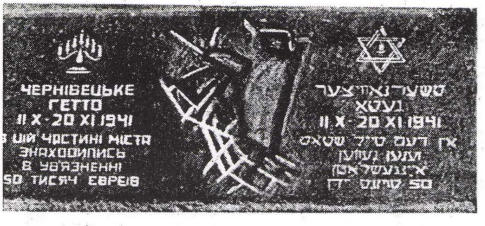
יהודי קיליה שעלו לישראל ונפטרו:

בלפר שבח ע"ש	וולדר רות ע"ג
ברנר יוהנה ע"ג	ויינשטיין מנחם (קיבוץ) ע"ג
ברקוביץ (קונסטנטינסקי) יהודית ע"ג	ויינשטיין וולף ע"ג
ברקוביץ מאיר ע"ג	ויינשטיין ברכה ע"ג
ברשבסקי מלכה ע"ג	זוהרמן (חיימוביץ) רות ע"ג
זלצמן מיכאל ע"ג	זילבנברג פנינה ע"ג
זלצנברג זאוד ע"ג	זילבנברג חנצה ע"ג
זלצנברג זדיק ע"ג	זילבנברג פנינה ע"ג
חיימוביץ (חן) פרידה ע"ג	זמושובוץ ברוניה ע"ג
חיימוביץ מולה ע"ג	זמושובוץ רוזוסוה ע"ג
חיימוביץ ישראל ע"ג	זרינברג מורה ע"ג
טבק ושרצל ע"ג	זרינברג נחמן ע"ג
טבק מנחה ע"ג	זוזובוביץ בטיה ע"ג
טבק מוטיה ע"ג	זוזובוביץ נוניה ע"ג
טרנר ושוצל-צוב ע"ג	זוכרמן (חיימוביץ) רות ע"ג
טרנר רשקה ע"ג	טוסקין דוב ע"ג
מרומסקי מלכה ע"ג	נוסוביץ שרה ע"ג
סרנר ושוצל-צוב ע"ג	סטרוב מומה ע"ג
סרנר רשקה ע"ג	סיינשטיין יצחק ע"ג
מרומסקי מלכה ע"ג	סיינשטיין מנחם ע"ג
נוסוביץ שרה ע"ג	פלצשטיין שמה ע"ג
טוסקין דוב ע"ג	ציבולניצקי שמה ע"ג
פלצשטיין מומה ע"ג	ציבולניצקי חנה ע"ג
סיינשטיין יצחק ע"ג	ציבולניצקי שיקה ע"ג
סיינשטיין מנחם ע"ג	ציבולניצקי חוה ע"ג
ציבולניצקי שמה ע"ג	ציבולניצקי ישראל ע"ג
ציבולניצקי חנה ע"ג	ציבולניצקי מולה ע"ג
ציבולניצקי שיקה ע"ג	ציבולניצקי ישראל ע"ג
ציבולניצקי חוה ע"ג	ציבולניצקי יוסף ע"ג
ציבולניצקי ישראל ע"ג	קונסטנטינסקי יוסף ע"ג
ציבולניצקי מולה ע"ג	קונסטנטינסקי רות ע"ג
ציבולניצקי יוסף ע"ג	קונסטנטינסקי-וולפה הינדה ע"ג
קונסטנטינסקי רות ע"ג	קונסטנטינסקי אברהם ע"ג
קונסטנטינסקי-וולפה הינדה ע"ג	ציבולניצקי רות ע"ג
קונסטנטינסקי אברהם ע"ג	ציבולניצקי אסתר ע"ג
ציבולניצקי רות ע"ג	ציימן שמרהו ע"ג
ציבולניצקי אסתר ע"ג	ציימן שיקה ע"ג
ציימן שמרהו ע"ג	ציימן יצחק ע"ג
ציימן שיקה ע"ג	ציימן שמרהו ע"ג
ציימן יצחק ע"ג	שוכמן (חיימוביץ) מרים ע"ג
ציימן שמרהו ע"ג	שוכמן סופה (חיימוביץ) ע"ג
שוכמן (חיימוביץ) מרים ע"ג	שרבין לוזה ע"ג
שוכמן סופה (חיימוביץ) ע"ג	רוטנשטרן שרה ע"ג
שרבין לוזה ע"ג	רוטנשטרן אילנה ע"ג
רוטנשטרן שרה ע"ג	רוטמן חנה ע"ג
רוטנשטרן אילנה ע"ג	רוטמן יוסף ע"ג
רוטמן חנה ע"ג	קנטרמן שמואל ע"ג
רוטמן יוסף ע"ג	קלמרוסקי ישראל ע"ג
קנטרמן שמואל ע"ג	קלצ'קין שיפא ע"ג
קלמרוסקי ישראל ע"ג	קונסטנטינסקי בת ע"ג
קלצ'קין שיפא ע"ג	קונסטנטינסקי-וולפה הינדה ע"ג
קונסטנטינסקי בת ע"ג	קונסטנטינסקי אברהם ע"ג
קונסטנטינסקי-וולפה הינדה ע"ג	ציבולניצקי רות ע"ג
קונסטנטינסקי אברהם ע"ג	ציבולניצקי אסתר ע"ג
ציבולניצקי רות ע"ג	ציימן שמרהו ע"ג
ציבולניצקי אסתר ע"ג	ציימן שיקה ע"ג

יהודי קיליה בצרנוביץ פעילים...

אנו מביאים כאן 2 תצלומים מעתונים בשפה האוקראינית המופיעים בצרנוביץ המראה פעילות נגד הפשיסטים של "פמיאט" ובעד ידידות עם ישראל והנצחת זכר הנרצחים. פעילות זאת (בהם השתתפו מרקוזאן מ. וזוסביץ אשר מקיליה) – הצליחה, וההוכחה – הפרסום הרחב בעתונים.

Свічада пам'яті

ВЕЛЕЛЮДНО було минулої суботи біля будинків на розі вуличь Волгоградської та Гагаріна у Чернівцях. Погідна осіння днина освітлювала ще по-літньому теплим сонячним промінням скорботні обличчя тих, хто прийшов сюди, — старих з посивілими скронями, юнаків та дівчат, дітей. А зібрались вони тут з нагоди пам'ятної події — відкриття меморіальної дошки в'язням гетто, створеного в цьому районі міста в роки фашистської окупації краю. Схвильовані виступи учасників цього незвичайного зібрання, лаконічні слова написів, викарбуваних двома мовами на мармуровій плиті, покладені до неї квіти печальної шани і зораненої пам'яті сердець — все то сприймалося як палкий заклик до миру на Землі, до того, аби ніколи не повторилися жахи і страждання, що їх зазнали люди в пору воєнного лихоліття.

Фото Еммануїла ДРУКМАНА.

יהודי קיליה בצ'רנוביץ פעילים...

3 התמונות הקטנות:
למעלה: בית העלמין מוזנח ומחולל.
באמצע: אשר זוסביץ עבד ימים רבים בהתנדבות.
למטה: המקום שם היה קבר האחים של קרבנות הפאשיזם.
התמונה מימין: לוח זכרון ליד המצבה על קבר האחים ושמותיהם של המתנדבים שעזרו להקמתה. בין ה־6 שצוינו – 3 מקיליה:
מרקוזאן מ., זוסביץ אשר, כץ ל.

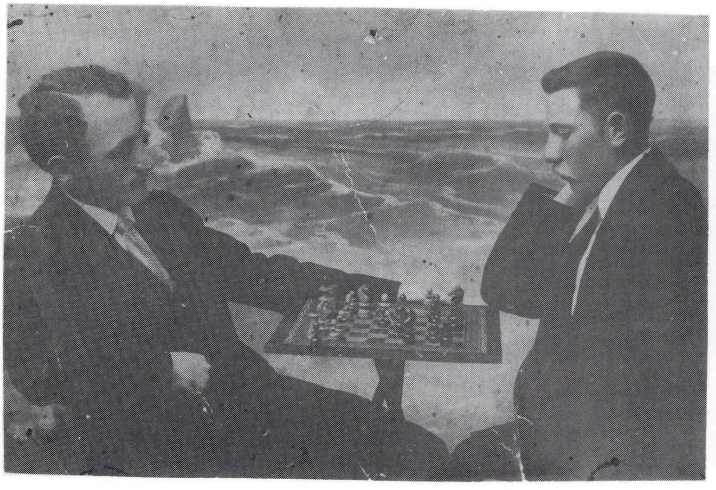

משפחת אברהם גרינברג (1979) משמאל לימין.
שורה ראשונה: קופציק אבלינה, אברהם גרינברג, יאנה קופציק,
גרינברג פניה אשתו (בת רוזנפלד בינם) ואידס בוריה/נכד.
שורה שניה: משפ. אידס (3) + קופציק אלכסנדר וז'אנה, חתן ובת.

לחמנוביץ שליה

רוזנפלד בינם במשחק שח עם פראדיס אברהם (1922)

פיינשטיין מוטיה,

האסיפה הראשונה של יוצאי קיליה 5.11.89

ליאניה ק. מקדם בברכה את **פירה גלבלמן ומשפחת פיינגולד** מניצולי בוגדנובקה (ראה ספרה של ס. פלטי)

חלק מהנאספים בקימה לזכר הקרבנות

בנ"ל.

האסיפה השניה של יוצאי קיליה 27.3.90
עם העולים החדשים: ד"ר גיטה רוזנשטרק (ברנר)

עם העולים החדשים: בומה דוידוביץ

נשיאות האסיפה (חלק מחברי הועד)

עם **מאיר ויסמן** שהגיע אז כתייר מברה''מ

מספר יוצאי קיליה בישראל

לאחר השואה הנוראה שבה נרצחו 1800 מתוך 2400 של קהילת יהודי קיליה, אנו מביאים ב־2 העמודים האחרונים של הספר כמה תמונות המראות את התפתחות "האוכלוסיה" של יוצאי קיליה בישראל.
לפי הנתונים עלו לפלשתינה א"י ועד לקום המדינה כ־40-45 נפש. מאז ועד 1975 עלו ביחד עם ילדיהם עוד כ־250. מ־1975 ועד היום אנו מונים ביחד עם **הבנים, הנכדים והנינים** בין 750-800 נפש.
אנו תקוה שהעליה הברוכה מברה"מ תמשך, צריכים להיות אופטימיסטים ונדע שבישראל יש המשך טוב ויפה לקהילת קיליה.

משפחת יציב יהודה

ЧИСЛО КИЛИЦЕВ в ИЗРАИЛЕ

После ужасного холокауста в котором были уничтожены 1800 из 2400 евреев Килии

Мы приносем на 3 страницы несколько снимков которые показывают развитие "насе лений" Килийцев в Израиле

По нашим записям, эмигрировавали в Палестину до 1945 - 40-45 душ. В августе 1991, вместе с внуками и правнуками, мы уже 750-800

Надеемся что великолепная АЛИЯ с СССР не остановится. Будем оптимисты зная что мы создали здесь хорошое и красивое продолжение.

משפחת ליאניה קונסטנטינובסקי

משפחת אהרונוביץ (קוגן)

חיימוביץ ישראל וסוניה וילדיהם שנולדו בארץ

משפחת קוסליצקי (ויינשטין), החתן ויזל והנכדים

משפחת הרי פורת

משפחת דוד שורצמן

משפחת חנה לובלינג-זוסביץ

משפחות קונסטנטינובסקי, יציב וברקוביץ

משפחת פישמן (רוזנבלט ריבה)

משפחת יודקביץ שלום

רשימות שמיות ומספרי העמודים בהם מופיעים

אברמוביץ 144
" בתיה 165
" חייב 165
" ליובה 63, 48, 175
" מסיה 68, 157
" מנדל
" סרוליק 33
אומנסקי יאשה 36, 166,175
" יוסף 26
" (וולפוביץ) צילה 166,175
" שוויליק 155
אורבוך גיטשה (פלדשטיין) 114,77
" " הבן 114
" " הבת 114
" דורה 71
" סרוליק 77
" בויזיק 53
אוקס בניה 41, 134
איצקוביץ, האב 53
" גיטה 77
" ז'ניה 77
" לורה 25, 77, 92
" מליה 17
אויפן (שען) 53
אורלובסקי ארה (ביתר) 69,49
אלברג וידה 31, 47, 48
אנג'ל אברהם 155, 175
" ז'ניה 92
אקסלרוד איסק
(דופא שינייס) 144,77,53
" גנדל 77, 144
" דודה 77, 144
אורבוך שפסי
" יוסף
אברמוביץ שרה
" סשה
" בוריה
" דינצה 73
" משה 73
" יוסף 175
בוטושנסקי אברהם 79
" יעקב 39, 53, 79
" מאיר 175
" לאה 79
" מלבינה 175
בולטיאנסקי פישל 78
" אשתו 78
" בתו 78
" רוזה 17, 87, 118
בורוכוביץ נטה 16, 26, 72
" אברהם 29
" לאה 20, 65
בלינדרמן ארי 80, 158
" בתיה 80
" חיים 80
" פאבל 80, 158
בלומנטל לייזר 64, 67, 155
" שמואל 64, 67
בלכמן אנה 71
" נטע 29, 49, 71
" ריבה 67
" .....
בדרך לאגדנובקה 144
" רוזה 116
בלנק (קונסטנטינוב) איזיה 120
" " חנה 120
" " יונה 157,121
" " פוליה 120
" " מיקה 121,120
" " משפחתו 121
בנצ'יק וובה 18, 80
" דורה 80
" ריצ'ארד 80
בנדרסקי 53
בן-הרב אייניק 25, 46, 47
" איסק 26, 46, 47
" יעקב 35, 69
" ידידיה (צלומים)
בראילובסקי נעלים 53, 144
" גרשון 80
בסיס גודל 85
" יעקב 8, 148, 175
" טניה 8, 148
" ליאניד 148
" ליאניה 85
" לאה 85
" משה 47
" סרול 85
" שמיל 147, 175
בקר אלכסנדרה
בקר אהרון 155, 175
ברגר ד"ר 53
" בוריה 31
" גוסטה (כצנשטיין) 53,78
" חנה, אחות ד"ר ברגר 78
ברונשטיין מרדכי 165
" סיומה 85
" סימה 85
" הבת 85
" הבן 85
" סרוליק 19, 53
" (גורדוניה) 74
ברנובסקי גדליה 45, 53
ברודסקי אוזיאס רוקח 53
" ליובה (עציס) 53
" מוזיה 48,26,24
" סשה 69,66,63
" קוליה 53
" וניה 175
ברנר אברהם 29
" אטיה 86,84
" גיטה 164,86,84
" בלה 86,84
" מריצה 30,28
" יוסף 86,84,67
" יאנה 159
ברקוביץ אסתר 115,113,25
" בוריס 119
" ב. 53
" ברוך 53, 175
" יעקב 72,26,19
" מאירציק 159
" יוסף 119,118
" דורה בת יצחק 105
" טניה 113
" סרול-אהרון 175
" מריק 119, 155
" רבוסיה 73, 105
" הסבתא 113
ברשדסקי אטליה 81
" בסיה 81
" אודליה 83,82,81
" טוניה 81,72,71
"(בנה של טוניה) 81
" ליובה 81
" לאניה 73
" לייקה 81
" יצחק 83,82
" משה 159,82,81
"פרלה (קיציס) 83
"(בנה של אודליה) 82
" רוזה 81
"פוליה (קיציס) 81
" רוחלה 82, 83
" ריבה 73, 81
" אידה 81
" ליוסיה 81
" שמיל 81
גולד דודיה 19
" פבליק 53, 100,101
" שיקה 18, 66, 69
גולדמן אברהם 83
" איזיה 66
" אידה 66, 157
" אנטה 62, 129
" בטיה בת מיכאל 84

גולדמן בטיה 157
" דוד-קה 19, 23
" י. 45
" ליובה 83
" מ. 29
" מכלה 144,84,19
" מיליה 155,108,73
" רבקה 84
גולדנברג ארקדי 175,154
" אשר (רוקח) 53, 159
" רוקחת 65
" חנצה 159
" דודיק 159
" יוכבד 117
" עזריאל 66,49,29
" פניה 159
גולדנשטיין ולדימיר 87
" לייב 87
" מוניה 68,67,64
" בת 87
" בת 87
" נפל במלחמה 175
גורנשטיין שיינדל (גננת) 30,28
גורביץ ישראל 64, 83
" סרוליק 67, 62, 144
גלוחוי אהרון 45, 53, 84
" אשתו 84
" הבן 84
" הבת 84
" מאיר-יונה 62
גמשיאביץ גרישה 53,28,9
" ד'נה 88
" רבוסיה 159
גרינברג חנה 7, 17, 111,
" דינצה 157,72
" ליובה 175,88
" מירה 159,65
" משה 72,42
" נימה (תזמורת) 175,18
" נחמן 66,48,46
" סיומה 88,46
" פניה 157א,88
" ריבה 20
" האם 88
" אברהם 157א, 88
גרצברג יחיאל 30
גרצוביץ אברהם 98
" " הבת 98
" מרדכי 9
" רוקח 69
גרשקוביץ מיליה 66
" שחר 53

דוידוביץ אניה 175,65
" אברהם,אבא 65
" איזיה 86,67
" אנושקה 34,32,30
" בטיה 159
" בומה 90,65,63
" בוריה 69,66,62
" זיידל 53
" חנה 154
" טוניה 73
" לינה 26
" לילי 67
" ליליה 90
" מוזיה 6,64
" נחום 9
" ניוניה 159
" עדה 65
" פישל 53
" פוקה מרפאת שיניים 90,65,53
" פוליה 65
" קלרה 128
" צפורה 128
" רפאל 9
" רוזה 65,20
" רעיה 86,67
" רחמיאל 128
" (חיתוך עציס) 53
דובין איליה 127,63
" אבא 31
דוליצקי סיוניה 175,89
" ישראל 92
" אנושקה 92
" פ. 66
דוליצקאיה(בית אבות) 65,20
דורפמן רחל 67, 159
" בעלה 67
" שלימה 54
דיזור ליאניה 89
" הבן 89
" ראובן 175,144,64
" רוזה 72,71,64
" שעיה 89
הרשקוביץ זליג 90
" חוה 90
" יאשה 90,69,25
" מוריס 90,47
וולוך דוד 94,33
וולפוביץ קשיש 28
" גלנטריה 53
" מאיר 128
" שמיליק 94

ויינשטין בוריה 175,149
" ברכה 159
" ב. 28
" טניה 73
" יצחק 7, 93
" מניה (קיציס) 82
" דוד 93
" יוסף 93
" ניוניה 73
" עזריאל 82
" פוליה 8,43,7
" פניה 93,20,7
" פרויקה 53,26,7
" שורה 69,93
" מירה (בת) 93
ויינברג צרכי דיג 53
" אברהם 47,46
" רוזה 144
" יוסף 56,144
וייסמן אברהם 7
" דוד 19
" אברהשה 163
" חנה 7
" מאיר 91,66,63
" מייקה 91,66
" יוסף(זיידל שוחט)91
" ממצה 91
" סניה 65,35
" פנחס 9
" צילה 65
" וולף 159
" שרה 71,69,65
" נאום ד"ר 146,92
" אלכסנדר 78
" יבגני 78
" שיקה 164,149,7
וויסליב סשה 69
וינוגרד מנהל בי"ס 45,33
" רעיתו, מורה 45
ויניצקי מאיר מורה, מחנך 34,31,28
ורטהיימר ד"ר מורה 27
וייצמן ל.מנהל בי"ס 32,31,28
וילדרמן לזר 19
" יצואן 53
וסרמן הניה 157
וילדר רחל 159
ויינשטיין ווזיה 62
" לאה 62
" גליה בתם 62
" ליובה 62
" מניה 62

ויינשטיין קלרה 62
" שלמה 62
" ראובן הסב 81
זיסמן (זהר) איזיה 53,49,7
" קופל 7
" שרה 7
" דודו 58
זוסביץ אידיה 97,95
" אלכס 97,95
" אלקה 95
" (לובלינג) אריה 97,95
" אשר בן משה-סרול 28,17,7
" בנו ז"ל 96
" אשר בן לייב 161,160,96
" " בנו 96
" " בתו 96
" חנה 95,8,7
" חיה 95,65,7
" לייב 95,7
" משה-סרול 95,53
" שיקה בן-משה סרול 97,95,18
" שיקה בן-לייב 97,96,7
" סולבה 96,7
" שרה 96,95
זיידמן יצחק 159,30
" ליזה 159,28
" שמריה 159,28
זינגר ד"ר 53
" דוד 70
זלבר 104
זליקוביץ יאנקל 97,19
" יאשה 112,45,53
" אשתו 97
" 5 ילדים ונכדים 97
" זינה ועוד 6 מהמשפחה 112
ויינשטין סרוליק 18
" פרידה 81
" צירל 81
חיימוביץ איסק 99 ,66
" " 99
" דורה 99 ,85
" דוד 99
" חנה בת סנדר 67
" ישראל 99,85
" ישראל בן יחיאל 99 ,53 ,19
" י. (ק.ק.ל) 45
" יחיאל 98 ,7
" טניה 7
" יואל 53
" ליאניה 73
" נפתלי 99 ,53
" נחום 53
" מישה 53 ,18 ,7
" סויבה 73
" פרידה (חש) 99 ,98
" אווה 73
" שפרה 98 ,7
" שרה 24

חמליס רוקח 65 ,53
חרלמב בטיה 157 ,100
" איזיה 175,152
" דינה 47,8,7 ועוד
" חנה 157 ,100
" יוסף 157 ,100 ,7
" ליאניה 70 ,64 ,49
" משפחת ליאניה 100
" סופה 157 ,101 ,100
" קלרה 157 ,100 ,7
חש מוסיה 98
" פימה 98
" של מוסה 98
טבצניק אילושה 144
טיטינר אלכסנדר 175 ,147
" ליובה 175 ,147
יבלוצניק סופה 65
יודקוביץ בטיה 7
" גיסיה 7
" יחיאל 7
" יוסף ד"ר 103
" יחיאל בן שלום 103
" ריבה 103
" רחל 7
" שלום 103 ,7
" שרה 7
יוסוביץ גדל 102 ,71
" יוסף 102
" פרידל 71
" שפרה 102
ינובר ברכה 102
" יוסף 102
" בן + בנות 102
" מישה 40,24,8
ינקלביץ בוריס 150
" יאנקל 105
" פוליה הבת 105
" ראובן 175 ,150
" שולים 175 ,19
" אשת יאנקל 105
" 3 בנות 105
" עוד בן 105
יוסלביץ 53
יציב זאב 48 ,25 ,7
" יהודה 30,8,7
כהנה ד"ר 53 ,28
כ"ץ אטיה 104 ,16 ,7
" " בת יצחק 104 א ,105
" איציק בן מנדל 143 ,53
" " בן יוסף 105
" יאנטה 105
" בטיה 64 ,67 ,7
" חנה 159 ,7
" טבה (כהן) 104 ,67 ,7
" " בת פיניה 94 ,25
" יאנה 130
" יוסף 105 ,9
" ישראל 104 ,53 ,7
" יוסף-לייב 105 ,84 ,67

" ליאוניה 104
" מלכה 66 ,53 ,17
" מינדה 49 ,47 ,46
" מרדכי 159 ,104
" מנדל 104 א
" איציק (הגדול) 104 א
" טבה 104 א
" ליובה 104 א
" לייבושה 104 ב
" ניוניה 104 ב
" פוליה 130
" פיניה 130
" צילה (שורצמן) 105
" קלרה 152
" ריבה 143 ,20
" רפאל 105
" שלימה 105
" שמואל 130
" שרה 105
" שורה בת אברהם 27
" לילי
" רימה
לבדינסקי שמואל (שוחט) 159
לבנטינסקי ב. 73
לבנטון קרל 33,27,19
" ש. 45
ליחובצקי אהרון 75 ,48 ,7
" אריה 7
" חנה 75
" שבע 159 ,75
" רוזה 75 ,7
לחמנוביץ אברמציק 53
" הרשל 29
" ז'ניה 107
" ישראל 29
" פ. 45
" שליה 24
ליטבין חנות 53
" יוליק 175 ,66
" קלרה 54 ,24
ליידרוביץ 45
לנדא אידה 24
לרגמן 144
לרנר אילנה 106
" אסתר 106
" בוזיה 106
" יוסף 157,106,7
" ישעיהו-דוד 159 ,106 ,7
" מוטיה 106 ,27
" פרידה 106
" צפורה 157 ,106
" רבקה 159 ,106 ,7
" רחל 157
" שרה 106

מזניאנסקי יעקב 30
" ליובה 47
מוסקוביץ הלה ד"ר 7, 96
מורגנשטרן משה ד"ר 107,53
" מניה 107
מיכלביץ פייסי 29, 65
" הבן 65
" דודל 61, 70, 130
" משה 19, 175
" עזריאל 175
" משה בן יצחק 152
מושקוביץ אילישוה 47, 74, 124
" שעיה 175
מילגרם דוד 31, 107
" ליובה 26, 107
" שורה 65, 107
מרימסקי חיים 73,67,66
" אחיו 46
" משה 159
" שרה 47
מרקוזאן בוריה 69,66,53
" זיליה 49,48,47
" מוזיה 62,56,8
" נדיה (כץ) 129,104,8
" ריבה 20
מרמס רעיה 60
נוסימוביץ אוליה 129,108,7
" זאן 108,84,7
" זאב 108,7
" משה 108,7
" שרה 108,84,7
" אידה 108
" אנה 108
" זלוטה 108
נחמנוביץ מקס ד"ר 23
" מרה 109
" " הבת 109
סוסקין אייזיק-לייב 60
" ברל 175,147
" דודל 48,28,19
סרניקובה מיליה בת יוסף 111
סטוליאר קיבה 175,108,66
סובלמן טובה גננת 32
סטרכילביץ אברהם 109,7
" אלקה 110
" ארקדי 109
" אשר,ד"ר 175,109
" בלניה 110
" זוסיה 109
" לייב 110,53
" מאיר 156
" מילה 109
" עדה 109
" פייגה 109
" צבי 156
" שליה 110,72,71
ספוז'ניק (חיימוביץ) ד"ר 159
ספיבק דניאל 70
" משה 18
ספריס איליה 17
" איזיה 110
" וולודיה 193,53
ספריס ליובה בת ולודיה 54,29,21
" נחמיה 143,53
" רפול ב/נחמיה 45,19,9
" רפול ב/וולודיה 110
פולקס ארנה 33
פורת הרי 109,8,7
" רוזה 109,7
פידלמן בוריה 113,74,26
פייגין אטיה 113
" הדסה 113
" משה 113,70
" סוניה 48,47,46
" שמריה 113,26
פולפרמן מסחר תבואות 53
" מיליה 69,66,63
פיבובר חיים 112,53,12
" (זליקוביץ) מניה 112
פיינבלט סריואזה ד"ר 151,112,110
פיינשטין איסק 159,157
" מוטיה 159,157,69
פינקלשטין אהרון 111
" אטיה 111
" בסיה 83,20
" ברטה 111,7
" יאנה 111
" גולדה 157,74,48
" לאה 63,48,46
" ליזה 74,63,49
" האב 53
" לזר 111
" לרוצקה 111
" שוקה 175,18
פיש פדיה 70,64,19
פלדשטין אהרונציק 114
" איסק ד"ר 114
" בוריה 114,18
" הרשל אחיו של לייב
" חוה 114
" לייב 114
" סרוליק 114,73,18
" סימה 159
פליקוב דוד 19
" יוסף 25,24
" ליזה 54
" מכל 54
" משה 74,66,54
" סרול 54
" פליק 72,54
" פירה 25
" רפול 54
" שמריה 54
פפרמן בנימין 45
" ולדימיר 115
" זינה 90,65,46
" יחיאל 115,101,100
" חיים 175,115,72
" מיליה 115,90
" סוניה 148,53
" פוליה 115
" שייקה 64,48,46 ועוד
פסחובר יאשה 94
פקר ניוניה 157,74,49
פרדיס אברהם 111,53,45
" גרישה 74,46,26
" אסתר 111
פרלמוטר אטיה 90,72,66
" יוסף 28
פרלשטין ש. 28
פרנקל (וייסמן) צילה
פיינבלט הרי 175
" בלינה 175
" דדי 175
צאליס בוריה 53,18
" ווקה 157
" מניה 47,46,8 ועוד
" משה 53
" סוניה 157
" פיניה 48,46,8 ועוד
" רוזה 69
צולק אידה 175,151,116
" איסק 175,116
" שרה 116
" אחות 116
ציצילניצקי אסתר 159,116
" מניה 47,46,8 ועוד
" מוזיה 116,46
" רחל 116,48,46
" שייקה 116,46
" שלמה 159,116,33
צ'בוטרו פסיה הסבתא
הגדולה של השורצמנים 128
קוגל הניה 67
" ליפה צלם 159,67
קוגן אהרונוביץ ז'וספינה 16,14,8

קוגן גרש 26
" זינויה 108,49
" זיידל הנעלה 53
" ליובה צלם 53
" מאיור 74,67,66
" פאווה ד"ר 123,67,53
" פוליק 72,67,66
" קטיה 123
" נסים "כל-בו" 123,53
" רוחליה בת פנחס 123
" שיינדל " 123
קוליפמן לייב 122
" חיה 122
" משה 151,122
" משה בן לייב 122
" " אשתו 151
" " בנו 122
" לייב משפחתו
15 נפשות 122
" צילה 122
קומרובסקי ג. 68,67
" ישראל 159,53
" מוניה 19
" מיליה 49
" פוניה 46,31,25
קונסטנטינובסקי אברהם 157,29,7
" אהרון 120,53,7
" אוליה 120,7
" איריס בת זאב 121,120,117
" דב 117,53,49
" דוד 117,53
" ברל 118,7
" ברנה 118,7
" הינדה 53,44,7
" אידיס בת ברל 68,66,65
" מלכה " 72,66,17
" טבה 119,118,68
" ליאניה 26,8,7 ועוד
" ליוסיה 68,38,23
" סוניה בת ברל 115
" פייגה 117
" מרים אשת דב 118,117
קולפצקי (יודקוביץ) נח 7
קונמן יוסף 30
קופצ'יק אלכסנדר 124
" ז'אנה 124
" 2 ילדיהם 124
" מכל 124,118,64
" נלי 118,108,64
" מינדה 30
" שמיל 85
" לאה 85
" האם 85
" ריבה 25

קופרשמידט לייב 75,53
" נ.(תמורת) 61
" (איצקוביץ)פרידה 98
קיציס אטל 81
" אטליה 81
" איזיה 19
" וילהלם 45,28
" ליובה 81
" מקה 19
" מרכוס 45
" יעטי 45
" סניה 63
" סול (ארה"ב) 81
" מניה (ויינשטין) 159,93
" פרידה " 93
" פיניה 53,9
" נרצח ע"י הרומנים 144
קלמנסון ב. 45
קנט ליפא 68,67
" אחיו 71,64
קנטרמן איזיה 67,19
" אברהם 123
" פרידה 123
" שמואל 58,159
קסלמן שיקה (תמורת) 175,18
" הגב' 97
קצרגינסקי שורה 70
קרול פרויקה 31
קוסליצקי לילי 62
קריבוי אברהם 130,122
" שפרינצה 130
קריצמן גליה (מורה) 33,32,17
קרסניאנסקי האב 75
" אניטה 75
" חוה 75
" רוזה 75
" שרה 57
קנטרמן שפרינצה 58
רבינוביץ אטיה
בת ישראל 127
רבינוביץ וסילקובסקי
דורה, ד"ר 175,81,53
" וולף 125
" יאשה בן נאום 126
" יעקב 127
" טבה 175
" טטיאנה 126
" ישראל 127
" לאה 159,127
" יוסף 75,159,80
" מוטיה 64
" מיליה, מורה 36,32,27
" נאום ד"ר 27,9,12
" נסים, הרב 25,24
" פאיה 164,73

רבינוביץ פימה, ד"ר 153,72,66
" רוזה 80
" רחל 80
רוזנבלט אסתר 124,65,7
" חיים 124,65,7
" ליאניה 68,65
" שוניה 65
" ריבה 65,63,7
" המשפחה/5 125
רדוליאנסקי טובה 32
" נחום 36,31,28
רוזנטל, יבואן 53,29,28
רוזנפלד אנושקה 125
" בינם 157 א
" הארי 68
" חייקה 125
" יוסף 125
" לייביש 125,62,17
" אשתו 125
" (כץ) ננה 104
רוטנשטין אילישה 157,124,69
" שרה 159,157
רויטמן חנה 159,53,7
" יוסף 53,28,7
" מרדכי עו"ד 53,46,7
ריידמן ח. 45,20
" בגן 30
רשקובן מויסי
שולימוביץ דוידקה 81,70,18
" ניוניה 70,18
" רוחליה 81
שוורצברג פרידה 65
שוורצמן אסתר 101,48,7
" ברוך 128,7
" דוד 46,8,7 ועוד
" אטיה 129
" יעקב 74,48,7
" ליובה 127,53,7
" מישה 128
" מיליצקה 128
" מלכה-ריבה 128,7
" סופה רופא שיניים 159,53
" בעלה 159,53
" צילה 127,7
" קלרה בת ברוך 128
שאיביץ (גלנטריה) 144,53
שטרמן שליה 144
שטרנברג (ברונשטין) חיה 165
שימילב אברהם 53,29
" (זילברמן) וולודיה 175,124
שמרץ (ליחובצקי) חנה 165
שניידר יוסף 19
" הצלם 53
שפקר כובעים 56
שרייבמן (וייסמן) שרה
שרירה איסי 175,150
" טובה 150

לסיום מלאכת העריכה

לא קל היה עד שהגעתי לשעה של מסירת הספר להדפסה. כמעט שנה שעסקתי באיסוף התמונות, סידורם עם כותרות מתאימות וכל זה בשעות בלתי רגילות מלבד עבודתי הרגילה.
הצלחתי לרכז כ-600 תמונות וסיפורים הודות ל-800 מאנשי הקהילה מזה הרוב שנספו בשואה, שנפלו כלוחמים נגד הצורר או שהלכו לעולמם בקיליה ובישראל. הרשימות אינן מלאות ואפילו בין התמונות שמתפרסמות ישנם כ-300 איש שהעורך ועוזריו לא הצליחו לזהות.

לא הגענו כדי לתעד לדורות את כל הנספים ואפשר בהחלט להוציא חוברת השלמה אם תהיה נכונות לכך.

תודה לכל המשתתפים ובפרט למישה ינובר ומאיר ווייסמן.
ל.ק.

רשימת משפחות יהודי קיליה שלא קבלנו כל תמונה או ידיעה

אלפרין, אהרונוביץ, ביברגל, בורשטיין, גוטמן, גלדשטיין, גליזר, גרצברג, גולוב, גרוסמן, גוברמן, דויבן, ויינר, וייסליב, אויפן, זלצמן, זילברמן, זילברשטין, זוסמן חיות, חריטונוב, חכם, טבקמן, טפר, טיטלבוים, טאליס, אימס, לייבוביץ, לבנזון, לייטנזון, ליברמן, ליפובצקי, ליטבק, מרגוליס, מנדלביץ, מוסקוביץ, נתנזון, נודלמן, פאברני, פאיס, פסחוביץ, פרלמן, פרפליוציק, פולונסקי, פאליק, פיירמן, פלדמן, פיש, פילביץ, קגרליצקי, קיצ'מר, קיסילנקו, קליין, קולטוצ'ניק, קרביץ, קושניר, רייפמן, רוזנברג, רויזן, ריבק, שפקר, שדכן, שיינר, שמרקוס, שקולניק, שמקלרמן, שטינמן.

רשימת **לוחמים** בצבא הסובייטי במלחמת עולם השניה

א) **נפלו במלחמה** בלנק (קונסטנטינובסקי) איזיה, גרינברג ניומה, גולדנשטין, ויינשטין פרויקה, ליטבין יוליק, מרימסקי חיים, סטוליאר קיבה, פליקוב משה, פפרמן חיים, צ'ולק איסק, קנטרמן איזיה.

ב) **נפצעו וחזרו עם נכות** אברמוביץ יוסף, בלומנטל לייזר, בן-הרב אייניק, אומנסקי יאשה, מיכלביץ טויבא, פליקוב סרול, פפרמן שעיה, קויפמן משה, מרקוזן מוזיה.

ג) **חיילים וקצינים** אברמוביץ ליובה, אומנסקי (וולפוביץ) צילה, בסיס יאשה, בסיס שמוליק, בלכמן נוטה, בוטושנסקי מאיר, בוטושנסקי מלבינה, ברודסקי וויניה, ברקוביץ ברוך, ברקוביץ סרול-אהרון, אומנסקי שוליק, אנגל אברהם, גולדנברג אברהם, גולדנברג עזריאל, גרינברג נחמן גדינברג ליובה, גולדמן מיליה, בקר אהרון, דוידוביץ אנה דוליצקי סיוניה, דיזור ראובן, ויינשטין בוריה, וייסמן מאיר, זילברמן וולודיה, חרלמב איזיה, חרלמב ליאניה, טיטינר אלכסנדר, טיטינר ליובה יאנקילביץ ראובן, יאנקילביץ שולים, כץ יוסף לייב, ליחובצקי אהרון, מושקוביץ שעיה, מיכלביץ משה, מיכלביץ עזריאל, סטרכולביץ אשר ד"ר, סוסקין ברל, פלדשטין סרוליק, פיינבלט הרי, פיינבלט בלינה, פיינבלט דדי, פיינבלט סריוזה ד"ר, פינקלשטיין שוקה, צאליס פיניה, צ'ולק אידה, קוגן פאווה ד"ר, קוגן פוליק, קומרובסקי פוניה, קסלמן שיקה, קונסטנטינובסקי איליה, קופרשמידט ניוניה, רויטמן חיים, רבינוביץ נאום ד"ר, רבינוביץ יפים ד"ר, רבינוביץ ווסילקובסקי דורה ד"ר, רבינוביץ מיליה, רבינוביץ טבה, רבינוביץ יוסף, שרירה איסי

ד. **בצבא בריטי וחיל הגפירים** חיימוביץ סרוליק, לדנר יוסף, קונסטנטינובסקי ליאניה, שורצמן דודיה.